

BESTSELLER INTERNATIONAL

EVA MOZES KOR

ȘI LISA ROJANY BUGGIERI

GEMENELE DE LA AUSCHWITZ

Povestea adevărată
a unei românce care a supraviețuit
Lagărului Morții

„Emoționantă
și plină de viață...
O carte despre
puterea spiritului
uman.”

Atribuția: capul
DEMOND TUTU
laureat al Premiului Nobel
pentru Pace

NICULESCU

Citim. Stim.

**Eva Mozes Kor
& Lisa Rojany Buccieri**

GEMENELE DE LA AUSCHWITZ

**Povestea adevărată a unei românce
care a supraviețuit Lagărului Morții**

Traducere: Magda Dumitru

NICULESCU

CUPRINS

Prolog.....	9
<i>Gemenele de la Auschwitz</i>	13
Epilogul Evei	152
Postfață de Peggy Tierney	165
Nota autoarei	190
Biografiile autoarelor	192
Credite foto	194
Resurse suplimentare.....	196

DEDICAȚIE

Această carte este dedicată memoriei mamei mele, Jaffa Mozes, tatălui meu, Alexander Mozes, surorilor mele, Edit și Aliz, și surorii mele gemene, Miriam Mozes Zeiger. De asemenea, dedic volumul de față copiilor care au supraviețuit lagărelor și tuturor celorlalți copii din lumea întreagă care au scăpat cu viață în urma abuzurilor și a neglijenței [de care au avut parte], deoarece vreau să-mi exprim respectul față de lupta dusă de ei pentru a putea depăși trauma de a-și fi pierdut copilăria, familia și sentimentul de apartenență. Nu în ultimul rând, această carte le este dedicată fiului meu, Alex Kor, și fiicei mele, Rina Kor, care sunt bucuria, mândria și provocarea mea.

– *EMK*

Pentru Olivia, Chloe și Genevieve: rațiunea din spatele a tot ceea ce există. Și pentru sora mea, Amanda, care mi-a salvat viața.

– *LRB*

PROLOG

Ușile vagonului s-au deschis larg pentru prima dată după multe zile, iar lumina s-a revărsat peste noi ca o binecuvântare. Sute de evrei fuseseră înghesuiți în vagonul acela mic de vite, care a traversat zdrăngănind o zonă rurală, ducându-ne tot mai departe de casa noastră din România. Disperați, oamenii se îngrămădeau spre ieșire, vrând să coboare cât mai repede.

În timp ce eram împinși pe peron, am ținut-o strâns de mână pe sora mea, neștiind dacă să ne bucurăm pentru eliberarea noastră sau să ne temem de ceea ce va urma. Aerul dimineții era răcoros și un vânt rece ne pișca picioarele goale prin materialul ușor al rochiilor noastre bordo, asortate.

Mi-am dat seama imediat că era foarte de dimineață, iar soarele abia se iveau la orizont. Oriunde mă uitam, vedeam garduri înalte, ascuțite, din sârmă ghimpată; turnuri de pază înalte, pe care se aflau patrule ale SS*, *Schutzstaffel* în limba germană, aplecate în afară, cu armele ațintite asupra noastră; câini de pază ținuți în lesă de alți soldați SS și care se smuceau,

* SS (prescurtare de la *Schutzstaffel* – „Eșalonul de protecție”) – organizație paramilitară de elită aflată în serviciul Germaniei naziste. (n. red.)

lătrând și mârâind precum un câine turbat pe care îl văzusem odată, la o fermă, cu spume la gură, cu colții lui albi și ascuțiți dezveliți. Simțeam cum inima îmi sare din piept.

Mâna surorii mele s-a strâns asudată și caldă în a mea. Mama, tata și celelalte două surori mai mari ale noastre, Edit și Aliz, stăteau lângă noi. Imediat am auzit-o pe mama șoptindu-i destul de tare tatălui nostru:

— Auschwitz? Suntem la Auschwitz? Ce este locul ăsta? Nu suntem în Ungaria?

— Suntem în Germania, a venit de îndată și răspunsul de la tata.

Traversaserăm granița spre teritoriul german. De fapt, acum ne aflam în Polonia, dar Germania invadase Polonia. În această țară, aflată sub ocupație germană, se aflau toate lagărele de exterminare. Nu fuseserăm duși într-un lagăr de muncă din Ungaria, așa cum crezusem inițial, ci într-unul nazist, de exterminare. Înainte de a putea fi în stare să diger o astfel de veste, am simțit cum sunt împinsă în umăr spre o anumită latură a peronului.

— *Schnell! Schnell!* „Repede! Repede!” le-au strigat paznicii prizonierilor rămași în vagonul de vite, ordonându-le să coboare pe peron.

Miriam s-a tras mai aproape de mine, pentru că amândouă ajunsesem să fim acum înghesuite din toate părțile. Lumina slabă a zilei era acoperită și descoperită în timp ce oamenii mai înalți de statură erau împinși lângă noi, apoi trași de soldați într-o parte sau alta a platformei feroviare.

Mi s-a părut că pe unii prizonieri îi alegeau pentru ceva, iar pe alții, pentru altceva. Dar oare despre ce era vorba?

Atunci zgomotele din jurul nostru au început să se intensifice din ce în ce mai mult. Naziștii apucau mai mulți oameni, apoi îi împingeau spre dreapta sau spre stânga peronului unde făceau selecția lor. Câinii mârâiau și lătrau fără încetare. Oamenii care coborâseră din vagonul de vite au început să plângă și să țipe în același timp; toți își căutau rudele de care erau despărțiți cu brutalitate. Bărbații erau separați de femei, iar copiii, de părinții lor. Din tăcerea dimineții s-a declanșat haosul. Totul a început să se miște din ce în ce mai repede în jurul nostru. Era ca la o casă de nebuni.

— *Zwillinge! Zwillinge!* „Gemenii! Gemenii!”

În câteva clipe, un soldat care trecea în grabă pe lângă această mulțime de oameni s-a oprit brusc chiar în fața noastră. S-a uitat țintă la mine și la Miriam, amândouă fiind îmbrăcate la fel.

— Sunt gemene? a întrebat-o el pe mama.

Ea a avut o ezitare.

— Este bine să fie gemene?

— Da, i-a răspuns soldatul.

— Sunt gemene, a spus atunci mama.

Fără să mai rostească vreun cuvânt, soldatul ne-a apucat strâns pe mine și pe Miriam, smulgându-ne de lângă mama.

— Nu!

— Mama! Mama! Nu!

Eu și Miriam am țipat și am izbucnit în plâns, ridicându-ne brațele spre mama noastră, care, la rândul ei, încerca să vină după noi, cu mâinile întinse, în vreme ce un soldat o ținea pe loc. Apoi, acesta a îmbrâncit-o cu brutalitate spre cealaltă parte a peronului. Am țipat. Am plâns. Am implorat. Dar vocile noastre se pierdeau în haosul, în zgomotul și în disperarea din jur. Oricâte lacrimi am vărsat și oricât de tare am strigat nu a contat. Din cauza acelor rochițe bordo, asortate, pe care eu și sora mea le purtam și a faptului că eram gemene identice, lucru atât de ușor de remarcat în mulțimea de prizonieri evrei murdari și epuizați, eu și Miriam fuseserăm selectate. În scurtă vreme urma să ajungem în fața lui Josef Mengele, medicul nazist cunoscut drept „Îngerul Morții”. El era cel care îi alegea dintre oamenii care se aflau pe peron pe cei care urmau să trăiască și pe cei care trebuiau să moară. Dar atunci nu cunoșteam încă acest lucru. Tot ce știam era că dintr-odată eu și sora mea ne treziserăm singure. Nu aveam decât zece ani.

Și niciodată nu i-am mai văzut pe tata, pe mama, pe Edit sau Aliz.

*Gemenele
de la Auschwitz*

Europa de Est la începutul
celui de-Al Doilea Război Mondial

CAPITOLUL UNU

Eu și Miriam eram gemene identice, fiind cele mai mici dintre patru surori. Dacă le-ați fi auzit pe surorile mele mai mari spunând fără tragere de inimă povestea nașterii noastre, ați fi înțeles imediat că noi două eram favoritele familiei. Ce poate fi mai dulce și mai scump decât să ai niște fetițe care sunt gemene identice?

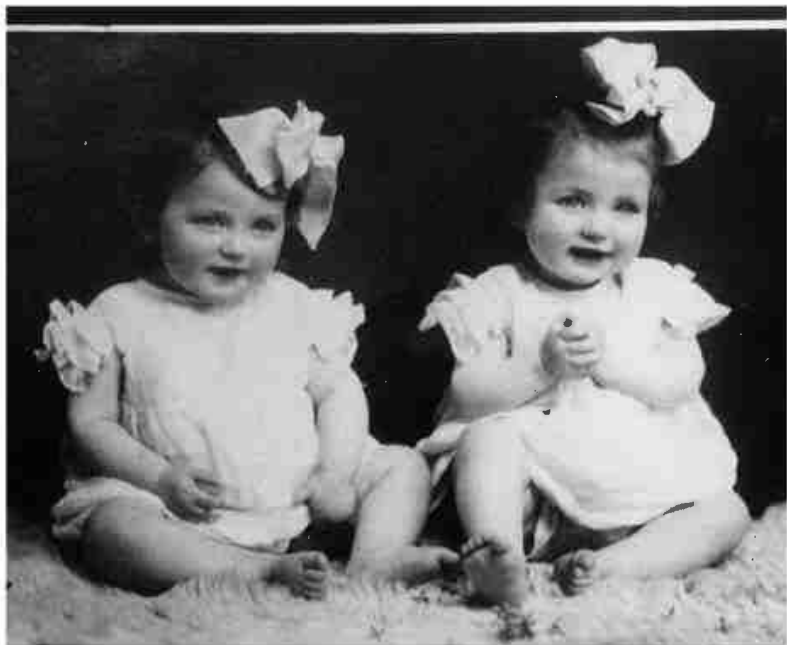
Ne-am născut pe 31 ianuarie 1934, în satul Porț din Transilvania, în România, aflat la granița cu Ungaria. Încă de când eram de-o șchioapă, mamei i-a plăcut să ne îmbrace la fel, punându-ne niște funde imense în păr, ca oamenii să înțeleagă pe loc că cele două micuțe ale ei sunt gemene. Ba chiar ne așeza pe pervazul geamului casei noastre; așa că uneori trecătorii își imaginau că eram două păpușele scumpe, nicidecum niște fetițe în carne și oase.

Semănam atât de bine una cu cealaltă, că mama a fost nevoită să ne pună niște semne distinctive ca să ne diferențieze mai ușor. Mătușile, unchii și verii noștri veniți în vizită la fermă se jucau de-a ghicitul cu noi, încercând să-și dea seama cine eram. „Care este Miriam? Care este Eva?” se întreba nedumerit un unchi, având o sclipire în ochi.

Mama zâmbea, fiind mândră de păpușile ei perfecte, iar cele două surori mai mari probabil că oftau de supărare. Oricum, cei mai mulți se înșelau, neghicind cine era fiecare. Când am mai crescut și am ajuns la școală, ne foloseam de asemănarea dintre noi ca să-i păcălim pe ceilalți, lucru care ne amuza teribil pe atunci. Și profitam cât puteam de mult de iubirea și de aprecierea oamenilor.

Deși tata era sever și ne atenționa pe noi, fetele, și pe cea care ne dăduse viață în legătură cu pericolul vanității excesive, subliniind că până și Biblia era împotriva acestui păcat, mama se îngrijea foarte mult de felul cum arătam. Ne făcea hăinuțe la comandă, așa cum astăzi oamenii bogați se îmbracă de la marii creatori de modă. Comanda material, iar când acesta sosea din oraș, ne ducea pe mine, pe Miriam și pe surorile noastre mai mari, Edit și Aliz, la o croitoreasă care locuia în satul învecinat, Suplacu*. La ea acasă, nouă, fetelor, ni se permitea să răsfoim cu nerăbdare și cu multă curiozitate revistele în care apăreau manechine îmbrăcate după ultima modă. Mama era însă cea care avea ultimul cuvânt în privința croielii și a culorii rochiilor noastre. Pe atunci fetele purtau mereu rochii, niciodată pantaloni sau salopete ca băieții. Iar mama alegea întotdeauna pentru mine și Miriam culori precum bordo, bleu și roz. După ce ne lua măsurile, fixa o dată pentru probă, iar când veneam din nou la ea, croitoreasa avea rochiile gata pregătite pentru noi. Croiala și culorile lor erau mereu identice, fiind vorba despre două piese care alcătuiau o pereche asortată, perfectă.

* Szeplak („loc frumos”), în limba maghiară, în original. (*n. red.*)

Eva și Miriam Mozes, în 1935

Părinții Evei, Jaffa și Alexander Mozes

Perfecta noastră asemănare îi puna într-o mare încurcătură pe oameni, dar tata ne deosebea pe mine și pe Miriam după personalitatea pe care o avea fiecare. După ținuta corpului, după un gest pe care îl făceam sau în clipa în care deschideam gura ca să vorbim, îi era limpede care dintre noi se afla în fața lui. Deși sora mea se născuse prima, eu eram șefa. În plus, spuneam mereu ceea ce gândeam. De fiecare dată când trebuia să-i cerem ceva tatălui nostru, sora mea cea mare, Edit, mă îndemna să fiu eu cea care îl abordează.

Evreu religios, tata își dorise întotdeauna să aibă un băiat, pentru că pe vremea aceea numai fiul putea participa la rugăciunile publice și spune *kadișul* (rugăciunea pe care o rostesc evreii la moartea cuiva). Dar el nu avea niciun fiu, ci doar pe mine și pe surorile mele. Întrucât eu eram cea mai mică dintre gemene și ultimul lui copil, adesea tata se uita la mine și îmi spunea: „Tu ar fi trebuit să fi băiat.” Cred că voia să spună că eu fusesem ultima lui șansă de a avea un fiu. Personalitatea mea i-a confirmat dorința: eram puternică, curajoasă și o fire mai deschisă – așa cum trebuie să-și fi imaginat tata că ar fi fost băiatul lui.

Această personalitate mai puternică a mea, deși mă făcea să ies în evidență prin comparație cu celelalte surori, avea și un dezavantaj. Mi se părea că tata credea că tot ce făceam eu era greșit; nimic nu-l mulțumea. De multe ori ne certam și ne contraziceam, fiindcă eu nu voiam deloc să cedez în fața lui. Nu mi se părea un răspuns mulțumitor acela că tata avea dreptate doar pentru că era bărbat, părinte și capul familiei. Așa că eu și cu el ajungeam mereu să ne contrazicem.

Fără îndoială, mie îmi acorda mai multă atenție decât lui Miriam sau celorlalte surori ale mele, dar nu era întotdeauna genul acela de interes pe care mi-l și doream de la tata. Nu am învățat niciodată să ocolesc adevărul folosind niște minciuni nevinovate; de aceea, întotdeauna intram singură în bucluc. Îmi amintesc cum uneori mergeam în vârful picioarelor prin casă numai ca să-l evit pe tata, deși sunt convinsă că de multe ori și el era sătul de mine și de gura mea spartă.

Dar, privind în urmă la vremurile acelea, îmi dau seama că de fapt disputele mele cu tata au fost cele care m-au întărit, m-au făcut chiar mai puternică. Așa am învățat să păcălesc o figură autoritară. Aceste bătălii cu el m-au pregătit pe neștiute pentru ceea ce urma să vină.

Mama era foarte diferită de tata. Pentru acele timpuri, ea părea destul de bine educată, fiindcă pe atunci nu toate femeile puteau să meargă la școală. Mai ales în rândurile evreilor religioși din vremurile acelea, fetelor și femeilor li se cerea să aibă grijă de casă și de familie, în timp ce educația și studiile erau rezervate în special băieților. Cu toate că mama s-a preocupat ca noi să învățăm să citim, să scriem, să socotim, să studiem istoria și diverse limbi străine, ea ne-a arătat și cum să avem grijă de alți membri ai comunității din care făceam parte.

Eram singura familie de evrei din Porț, satul în care locuiam, și ne împrieteniserăm cu toată lumea. Mama afla noutățile de la oraș și de multe ori le ajuta pe vecinele noastre atunci când aveau nevoie, în special pe tinerele mame însărcinate.

Le ducea tăieței sau prăjituri, se oferea să le dea o mână de ajutor la treburile casnice, dacă femeile erau bolnave, le dădea sfaturi despre creșterea copiilor și le citea diverse instrucțiuni ori scrisorile primite de la rude. Ne-a învățat și pe mine, dar și pe sora mea să-i urmăm exemplul, să-i sprjinim pe cei mai puțin norocoși, mai ales pentru că noi o duceam mai bine decât mulți alți oameni din micul nostru sat de țărani.

Dar, încă din perioada în care ne-am născut, antisemitismul a început să pătrundă în țara noastră, România. Asta a însemnat că majorității celor din jur nu le plăceau evreii pentru simplul motiv că erau evrei. Noi, copiii, nu am fost conștienți de existența antisemitismului până în anul 1940, odată cu venirea armatei ungare.

Odată, tata ne-a povestit despre un incident antisemit pe care l-a trăit în 1935, când eu și Miriam nu aveam decât un an. Atunci, Garda de Fier – un partid violent antisemit care controla administrația satului, poliția și ziarele locale – agita spiritele împotriva evreilor, inventând tot felul de povești false despre cum acest popor de oameni răi voia să-i păcălească pe toți ceilalți și să preia conducerea lumii. Tatăl meu și fratele lui, Aaron, au fost aruncați în închisoare de către Garda de Fier din România pe baza unei acuzații false, că nu și-ar fi plătit impozitele. Dar acesta era o minciună; întotdeauna își achitaseră dările către stat. De fapt, ei au fost urmăriți și apoi arestați numai pentru că erau evrei.

Tata ne-a spus că, după ce el și unchiul Aaron au ieșit din închisoare, s-au hotărât să meargă în Palestina, ca să vadă

dacă își pot câștiga acolo existența. Pe atunci Palestina era o zonă din Orientul Mijlociu, unde, înaintea exilului din perioada Imperiului Roman, trăiseră evreii; mai ales în timpul persecuțiilor, Palestina a fost considerată de mulți evrei patriamă. O parte din aceasta fusese rezervată, în prima jumătate a secolului XX, imigranților evrei, devenind în cele din urmă, în 1948, statul independent Israel.

Tatăl meu și unchiul Aaron au rămas în Palestina câteva luni, apoi au revenit în România. La întoarcere, unchiul Aaron și soția lui și-au vândut toate pământurile și posesiunile, făcându-și planuri de emigrare sau de mutare.

Tata a rugat-o pe mama să plece și ei din România și să se stabilească în Palestina.

— Acolo este bine, i-a spus el. Este cald și sunt destule locuri de muncă.

— Nu, a protestat ea. Nu mă pot muta de aici când am patru copii mici.

— Trebuie să plecăm acum, înainte ca situația să devină mai rea, a insistat tata, îngrijorat de veștile pe care le primea despre tot mai multe persecuții împotriva evreilor care aveau loc în țară și în Europa.

— Ce să facem acolo? Cum ne-am descurca? Nu vreau să trăiesc în deșert, i-a spus mama.

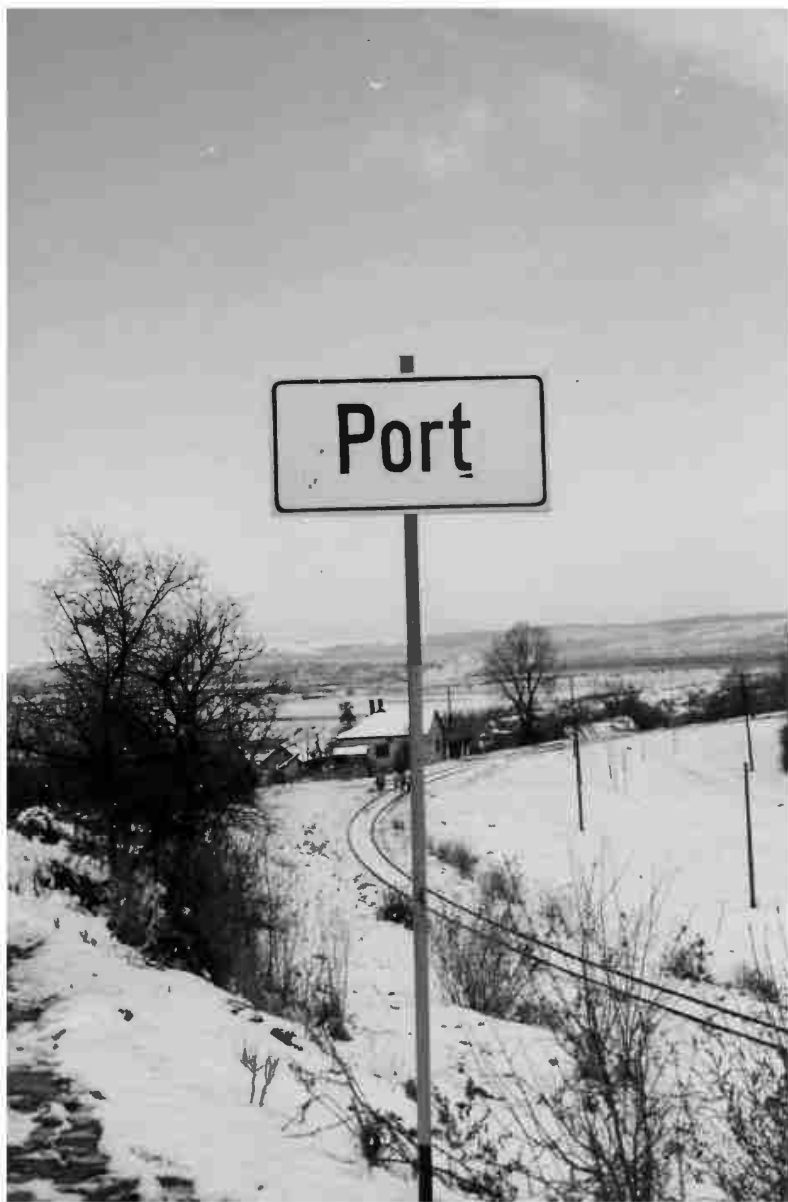
Și, așa cum fac uneori mamele, a pus piciorul în prag și a refuzat să plece în Palestina. De multe ori m-am întrebat cum ar fi fost viața noastră dacă mama s-ar fi lăsat convinsă atunci de tata.

În micul nostru sat din România, trăiam într-o casă mare și frumoasă, situată pe o fermă întinsă. Aveam mii de acri de pământ pe care cultivam grâu, porumb, fasole și cartofi. De asemenea, creșteam vaci și oi, de la care obțineam lapte și apoi făceam brânză. Aveam o podgorie mare și produceam mult vin. Dețineam livezi întinse, de unde culegeam mere, prune, piersici și cireșe zemoase, de trei culori: roșii, negre și albe. Vara, ne puneam cireșe la urechi, purtându-le ca pe niște cercei frumoși și prefăcându-ne că suntem niște doamne elegante și simandicoase. Mama adora grădinița cu flori din fața casei noastre și grădina de legume din spate, iubea vacile, puii și găștele pe care le creștea.

Dar ceea ce o îngrijora cel mai mult pe cea care ne dăduse viață era gândul de a-și părăsi propria mamă. Nouă, copiilor, ne plăcea să-i vizităm pe bunica și bunicul Hersh. Iar mama noastră, singura lor fiică, simțea că ei îi revenea responsabilitatea de a-i purta de grijă bunicii Hersh, care nu se simțea bine și de multe ori avea nevoie de ajutor. — În plus, suntem în siguranță aici, spunea mama.

Credea cu tărie că ceea ce auziseră despre evreii persecutați de nemți și despre noul lor șef de stat, Adolf Hitler, nu erau decât niște simple zvonuri. Nu vedea de ce trebuia să plecăm în Palestina sau în America, niște locuri despre care se spunea că sunt sigure pentru evreii ca noi. Așa că am rămas în Porț.

Sat cu o populație majoritar creștină, de o sută de familii, Porț avea un preot. Fiica lui, Luci, era cea mai bună prietenă

Satul Port, în Transilvania

Sus (de la stânga la dreapta): Aliz, tata, Edit
și prietena noastră, Luci
La mijloc: Eva, mama și Miriam
Jos: vărul Shmulik

a noastră; mie și lui Miriam ne plăcea mereu să ne jucăm cu ea. Vara, ne cățăram în pomii din livadă, citeam povești și jucam piese de teatru pe o scenă improvizată, pe care o amenajam întinzând un cearșaf între doi copaci. Iarna, o ajutam pe Luci să-și decoreze bradul de Crăciun – dar nu-i spuneam niciodată lui tata, pentru că sigur nu ne-ar fi dat voie să facem acest lucru.

Deși zvonurile despre deportarea evreilor în lagăre de muncă au început să se răspândească din ce în ce mai mult, mama nu credea că noi am fi în pericol. Nici măcar atunci când am auzit despre noile ghetouri – niște locuri îngrădite aflate în unele orașe europene unde evreii erau constrânși să trăiască în mizerie și sărăcie – nu am crezut că există un pericol real. Nici când evreii erau deposezați de averile lor și privați de toate drepturile, trimiși în lagăre de muncă și puși să lucreze forțat, fără să fie plătiți, asemenea unor sclavi, nu ne închipuiam că ni se vor întâmpla și nouă aceleași lucruri. Nu ne-am gândit niciodată că vor ajunge și în sătucul nostru.

Una dintre primele mele amintiri este legată de niște bărbați dintr-un lagăr de muncă pentru evrei din Budapesta, care au trecut prin satul nostru. Guvernul maghiar îi aducea aici pe acești muncitori înrobiți ca să lucreze la calea ferată; când se termina treaba, ei erau duși înapoi în lagăr. Cât timp au muncit la calea ferată, nu aveau unde să doarmă noaptea, așa că tata le-a dat voie să stea în hambarul nostru. Uneori, soțiile lor veneau să-i viziteze și locuiau la noi în casă. În semn de mulțumire, femeile ne aduceau jucării și, lucrul cel mai

important, multe cărți din oraș. Noi, fetele, petreceam ore în șir pierdute în lumea acestor cărți. Terminam una pe zi. Datorită lor, încă de la o vârstă fragedă am prins gustul lecturii.

După cum am înțeles abia mai târziu din cărțile pe care le-am citit, Adolf Hitler venise la putere în 1933, în Germania, ca lider al Partidului Nazist. Hitler îi detesta pe evrei la fel de mult precum Garda de Fier din România, iar șefii partidelor antisemite și rasiste se aliaseră, fiind uniți de ura lor și de planurile de a conduce întreaga Europă. Astfel, în septembrie 1939, a izbucnit Al Doilea Război Mondial, odată cu invadarea Poloniei de către trupele Germaniei naziste. Ungurii, sub conducerea lui Miklós Horthy, aveau încredere în Hitler, cu care s-au și aliat. Toate acestea au început să se petreacă în jurul nostru, dar războiul era încă atât de departe, că numai tata își făcea griji pentru siguranța noastră.

Însă în vara anului 1940, pe când eu și Miriam aveam doar șase ani, situația s-a schimbat. Hitler a cedat Ungariei partea de nord a Transilvaniei. La momentul acela, populația din regiunea întinsă în care se afla și satul unde locuiam noi era jumătate maghiară, jumătate românească. Dar în Porț toți locuitorii erau români. S-a răspândit zvonul că armata maghiară îi va ucide pe evrei și pe români și va da foc localității. Chiar și eu, un copil de numai șase ani, înțelegeam că suntem în pericol.

Miriam, cea mai liniștită dintre noi două, simțea că mi-era teamă. Cu siguranță vedea asta pe chipul meu și în limbajul corpului. Dar ea nu se plângea, fiindcă nu-i stătea în fire.

Într-o zi, soldații unguri au intrat mășăluind în satul nostru, înaintea trupelor aflându-se comandantul lor, care mergea într-o mașină lungă, lucioasă și neagră. Era o imagine impunătoare, pe care de altfel și urmăriseră să o obțină. Sătenii trebuiau să ia aminte: forțele armate erau acum la putere, așa că datoria noastră era să le primim cu bucurie! I-am auzit pe maghiari cum cântau: „Noi suntem soldații lui Horthy, cei mai frumoși (soldați) din lume!”

În noaptea aceea, mama și tata le-au permis soldaților să campeze în curtea noastră, în timp ce comandantul lor a dormit la noi în casă, în camera de oaspeți. Mama i-a tratat pe ofițeri ca pe niște musafiri: a pregătit tortul ei preferat și i-a invitat și pe ei să cineze alături de familia noastră. Îmi amintesc că s-a discutat mult despre mâncarea bună gătită de mama, iar eu și Miriam eram încântate să stăm la masă cu acești bărbați importanți, îmbrăcați în uniformă. A fost o seară plăcută, iar ofițerii au lăudat mâncarea mamei. Înainte de a se duce la culcare, i-au sărutat mâna în semn de mulțumire, un obicei care în acele timpuri era des întâlnit în general la bărbații curtenitori din Ungaria și din Europa. A doua zi de dimineață au plecat de la noi, iar părinții noștri păreau să se mai fi liniștit.

— Vezi? a spus mama. Nu este adevărat că îi omoară pe evrei. Sunt niște adevărați gentlemen.

— De ce ar inventa oamenii asemenea povești? a întrebat tata, neașteptând un răspuns și cu atât mai puțin dezacordul mamei sau al vreunui alt membru al familiei. Ai dreptate.

Naziștii nu vor veni nicicând într-un sat mic ca al nostru, a concluzionat el. Acest lucru trebuia luat drept un fapt de netăgăduit. Vorbise tata.

Totuși, seara, târziu, în spatele ușilor închise, părinții noștri ascultau știrile la un radio pe baterii. Vorbeau în idiș, o limbă pe care niciuna dintre noi nu o înțelegea, comentând informațiile aflate. Ce lucruri secrete auzeau ei? Ce putea fi, de îi făcea să se ascundă de noi?

Mi-am lipit urechea de ușa camerei unde se aflau părinții mei și am ascultat, încercând să aflu ce se petrecea înăuntru.

— Cine este Hitler? i-am întrebat când au ieșit din încăpere.

Mama a evitat răspunsul, vrând parcă să mă asigure că nu este nimic de care să mă tem.

— Nu e nevoie să vă faceți griji. Totul va fi bine.

Dar noi ascultaserăm unele transmisiuni radiofonice în care Hitler țipa, spunând că îi va omorî pe toți evreii. De parcă eram niște gândaci! *Simțeam* că erau probleme, indiferent cât de mult încercau părinții noștri să ne liniștească. Iar din cauza comportamentului lor secretos, până și Miriam a început să se teamă. Chiar dacă eram doar niște copile, ne făceam mereu griji. Persista o neliniște în legătură cu lucrurile nespuse, cu toate acele probleme care nu se discutau în fața noastră.

În toamna aceluiași an, 1940, eu și Miriam am început școala. Spre deosebire de unitățile de învățământ primar de astăzi, în clasa noastră erau copii din clasa întâi și până în

a patra. Eu și Miriam eram singurii copii evrei. Eram și unicele gemene. În fiecare zi mergeam la școală îmbrăcate în haine identice și purtând funde de aceeași culoare, legate la capătul cozilor noastre lungi. Așa cum se întâmplase și în familie, colegii noștri se distrau încercând să ne deosebească.

La școală am descoperit că aveam doi noi profesori unguri, care fuseseră aduși de la oraș de naziști. Spre surprinderea mea, aceștia au venit la ore cu niște cărți ce conțineau insulte la adresa evreilor. Ele cuprindeau și diverse caricaturi în care evreii erau înfățișați precum niște clovni, cu nasuri mari și burți proeminente. Și, minunea-minunilor, pentru prima oară am văzut „imagini mișcătoare” – așa le spuneam noi acelor prime producții cinematografice, pentru că nu știam ce este acela un film –, proiectate pe un perete. Îmi amintesc limpede că am urmărit o peliculă scurtă numită „Cum să prinzi și să ucizi un evreu”. Acest tip de filme de propagandă, asemănătoare cu reclamele de astăzi, dar pline de ură, erau difuzate în cinematografele de la oraș, înaintea lungmetrajelor. Imaginați-vă cum ar fi să urmăriți, chiar înaintea unui film Pixar, niște recomandări despre cum să omorâți evreii!

Vizionarea unor pelicule care instigau la ură și citirea acestor cărți rasiste agitau spiritele în rândul celorlalți elevi. Prietenii noștri, sau alți copii care înainte ne erau apropiați, au început să ne spună „evrei jegoși, împutiți”. Jignirile lor mă înfuriau cumplit. Cine erau ei să ne numească „împutiți”? Știam foarte bine că eram la fel de curată, ba poate chiar mai

curată decât oricare dintre ei! Copiii au început să ne scuipe și să ne bată imediat ce prindeau ocazia. Într-o zi, am avut de rezolvat următoarea problemă din cartea noastră de matematică: „Dacă ai cinci evrei și îi omori pe trei dintre ei, câți evrei rămân?”

Supărate și speriate, eu și Miriam am alergat până acasă plângând în hohote. Hainele ne erau murdare după ce fuseserăm trântite pe jos din nou, iar fețele pline de praf ne erau brăzdate de urmele lăsate de lacrimi.

— Copii, îmi pare foarte rău, a spus mama îmbrățișându-ne și sărutându-ne, dar nu putem face nimic. Nu vă faceți griji! Fiți niște fete cumini. Spuneți-vă rugăciunile, faceți-vă treburile la fermă și pregătiți-vă lecțiile.

Într-o zi, în 1941, câțiva băieți de la școală i-au jucat o festă învățătoarei când aceasta era întoarsă cu spatele la noi. I-au pus niște ouă pe scaun. Toată clasa știa ce se întâmplă, dar nimeni nu a scos vreo vorbă. Ne-am ținut cu toții răsuflarea când învățătoarea noastră s-a întors și s-a așezat pe scaun. Desigur, în clipa în care le-a atins, ouăle s-au spart și i-au murdărit rochia cea nouă.

— Jegoasele de evreice au făcut-o! a pretins unul dintre băieții din clasă, de parcă ar fi fost de la sine înțeles acest lucru.

— Așa e? a întrebat doamna învățătoare, uitându-se la Miriam și la mine.

— Nu, doamnă, nu este adevărat!

Eram îngrozite. Niciodată nu ne comportaserăm astfel și nici nu ne stătea în fire să facem glume pe seama cadrelor

noastre didactice. Dacă am fi îndrăznit așa ceva, părinții noștri nu ne-ar fi iertat! Pe lângă asta, ne plăcea să mergem la școală și să învățăm.

Și atunci s-a întâmplat ceea ce urmează.

— Ba da! au strigat ceilalți copii. Ele au făcut-o! Le-am văzut noi! Parcă ar fi avut cu toții o înțelegere secretă, pe la spatele nostru, iar rezultatul era acesta.

Eu și Miriam am protestat, dar în zadar. Eram evreice, așadar și vinovate.

Fără să mai pună alte întrebări, doamna învățătoare ne-a chemat în fața clasei pentru a ne pedepsi. Aceasta a aruncat pe podea câteva boabe de porumb uscate.

— Îngenuncheați! ne-a ordonat ea, arătând cu degetul spre noi.

Timp de o oră, ne-a obligat să rămânem în genunchi, pe boabele de porumb, în fața clasei. Boabele tari săpau adânc în pielea genunchilor noștri goi. Dar nu asta ne durea cel mai tare. Ceea ce ne rănea erau batjocura, privirile îngruntate, grimasele și fețele zâmbitoare ale colegilor noștri. Eu și Miriam eram consternate în aceeași măsură în care simțeam durerea din genunchi.

Când am ajuns acasă și i-am povestit mamei ce s-a întâmplat, plângând și îmbrățișându-ne, ea ne-a spus:

— Copii, îmi pare rău! Noi suntem evrei și trebuie să îndurăm toate astea. Nu avem ce face.

Cuvintele ei m-au înfuriat mai tare decât pedeapsa primită la școală. Îmi venea să lovesc pe cineva, să zdrobesc boabele

acelea de porumb până ce le spulberam. Cum puteau să fie adevărate cuvintele mamei?

Seara, când tata s-a întors de la câmp și a auzit ce ni se întâmplase, a avut aceeași atitudine ca soția lui.

— De două mii de ani evreii cred că, dacă încearcă să facă niște compromisuri, vor supraviețui, ne-a spus el. Trebuie să respectăm tradiția. Încercați și voi să faceți compromisuri.

Tata susținea că trăiam atât de departe de centrele mari, încât naziștii nu se vor deranja să vină până aici și să ne ia.

După-amiaza și seara, acea serie de neplăceri de care am avut parte continua. Adolescenți din Partidul Nazist Maghiar, care nu aveau nici măcar optsprezece ani – vârsta la care puteau să intre în armată –, ne înconjurau de multe ori casa și ne adresau ore întregi tot felul de jigniri. „Evrei jechoși!” ne strigau ei. „Porcilor!” Și aruncau cu roșii sau cu pietre, spărgându-ne geamurile. Din când în când li se alăturau și alți săteni. Uneori, asta dura zile întregi, timp în care nu mai puteam ieși deloc din casă.

— Tată, îi spuneam eu, te rog, *fă-i* să se oprească! Voiam să *facă* ceva!

— Eva, nu putem face nimic. Așa că cel mai bine este să înveți să înduri.

La momentul acela nu știam, dar mama și tata simțeau cel mai probabil că, dacă ar fi încercat să-i oprească pe acești delincvenți juvenili sau să riposteze cumva, ar fi fost arestați și luați de lângă noi. Cel puțin așa, toți eram încă împreună.

Eu și Miriam ne strângeam una în alta în pat, înspăimântate de ce se petrecea. Surorile noastre mai mari nici nu se apropiau de ferestre. Știam că și ele erau la fel de speriate ca noi două. Situația se înrăutățea din ce în ce mai mult. În iunie 1941, Ungaria a intrat în Al Doilea Război Mondial ca aliat sau partener de război al lui Adolf Hitler, dușmanul evreilor, precum și al Germaniei sale. Evreii din alte locuri de pe bătrânul continent erau siliți să poarte, ca semn distinctiv, steaua galbenă a lui David – steaua evreilor –, cusută în exterior pe haine, pentru ca toată lumea să știe cine sunt. Noi nu am fost obligați să facem acest lucru, dar toți cei din sat știau că suntem evrei. Astfel, am ajuns să fim din ce în ce mai izolați.

Spre deosebire de ce se întâmpla în Europa, eu și Miriam aveam încă voie să mergem la școală împreună cu alți copii neevrei, cu toate că ne era din ce în ce mai greu, întrucât hărțuiala și batjocura la adresa noastră nu se mai opreau. Surorile noastre mai mari, Edit și Aliz, erau mai norocoase, fiind meditate la germană, artă, muzică, desen, matematică și istorie – toate materiile cerute la liceu – de către un profesor evreu care locuia la noi acasă.

Pe măsură ce lumina toamnei era tot mai slabă odată cu apropierea iernii, zilele se scurtau și viața noastră devenea tot mai limitată. Nu ne mai aventuram la fel de des să ne jucăm afară sau să mergem în sat. Părinții noștri nu ne arătau ce simțeau, dar eu și Miriam eram din ce în ce mai speriate.

Apoi, într-o noapte de la sfârșitul lunii septembrie, în 1943, mama și tata ne-au trezit scuturându-ne.

— Eva! Miriam! ne-au șoptit ei stăruiitor. Îmbrăcați-vă repede! Puneți-vă niște haine groase, cât de multe puteți, paltoanele și ghetetele. Și *nu* aprindeți lumânarea. Trebuie să rămânem pe întuneric și să nu facem niciun zgomot.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat somnoroasă.

— Faceți cum v-am spus, a murmurat tata.

Ne-am îmbrăcat cu multe haine groase și apoi ne-am dus în bucătărie. La lumina tăciunilor strălucitori din sobă le-am văzut pe surorile noastre care ne așteptau acolo. Și ele erau bine înfodelite, iar chipurile lor păreau niște pietre printre umbre.

Tata ne-a adunat pe toate patru laolaltă și ne-a șoptit:

— Copii, a venit timpul să plecăm. O să încercăm să trecem granița prin acea zonă din România neocupată de unguri, unde vom fi în siguranță. Urmați-ne și nu faceți niciun zgomot.

În șir indian, cu tata în frunte și cu mama ultima în rând, ne-am strecurat afară din casă, pe întuneric. Era foarte frig și bătea vântul. Dar în acele momente prin minte îmi trecea un singur gând: eram în bucluc, într-un mare bucluc. Și fugeam departe.

Ne-am îndreptat în tăcere, unul în spatele celuilalt, spre poarta curții noastre de la marginea livezii. Dincolo de gard se aflau șinele de cale ferată. Noaptea însă trenurile nu circulau. Nu se auzeau decât cântecul greierilor și cârâitul câte

unei păsări de noapte. Dacă mergeam o oră sau două de-a lungul șinei de cale ferată, știam că am putea ajunge în acea zonă sigură din România de care ni se spusese. Odată aflat la poarta de la marginea proprietății noastre, tata s-a aplecat să tragă zăvorul și a deschis-o.

— Stop! a strigat o voce. Dacă mai faceți un singur pas, trag!

Un nazist ungur ținea o armă îndreptată spre noi. Un grup de adolescenți care purtau banderola naziștilor unguri, cu svastica pe ea, și un chipiu kaki păziseră ferma noastră, staționând acolo ca să se asigure că nu fugim. De câtă vreme ne supravegheau nu puteam ști.

Nu eram decât șase evrei. Cât de importanți puteam fi noi? Am strâns-o tare de mână pe Miriam, neîndrăznind să mă uit la acei tineri, dar aruncându-le din când în când niște priviri furișe. Tata a închis poarta la loc, iar soldații ne-au silit să ne întoarcem în casă.

Singura noastră șansă de a scăpa fusese irosită.

CAPITOLUL DOI

Pe 31 ianuarie 1944, eu și Miriam urma să împlinim zece ani. De zilele noastre de naștere, mama obișnuia să ne facă un tort, iar această ocazie festivă devenea o mare bucurie pentru toată familia. Însă eu și Miriam nu ne-am mai sărbătorit a zecea aniversare. Mama era prea bolnavă. Din octombrie, după ce adolescenții aceia naziști ne împiedicaseră să fugim de acasă, ea era bolnavă de febră tifoidă și toată iarna zăcuse în pat. Pe atunci nu existau medicamente accesibile tuturor, care să calmeze durerile cauzate de boală și de febră, așa cum se găsesc astăzi în orice farmacie. Ne făceam griji pentru ea și ne temeam că nu-și va mai reveni. Mama fusese întotdeauna o femeie puternică și sănătoasă.

O evreică dintr-un sat vecin a venit să locuiască cu noi, ca să aibă grijă de mama și de gospodăria noastră. Edit, Aliz, Miriam și cu mine o ajutam făcând mai multe treburi prin casă. Autoritățile naziste și maghiare ne urmăreau în permanență, dar nu ne aflam în arest la domiciliu și nici nu ni se interzisese să ne părăsim locuința. Pentru moment părea că suntem în siguranță. Ba chiar continuam să mergem la școală,

excepție făcând rarele ocazii când naziști ne împiedicau să ieșim din casă. În zilele acelea, ne pregăteam lecțiile la domiciliu, la fel ca surorile noastre mai mari.

Însă relativa noastră libertate s-a sfârșit brusc într-o dimineață din luna martie a anului acela în care am împlinit zece primăveri. Doi jandarmi unguri s-au oprit în fața curții noastre și, nu după mult timp, au început să lovească cu pumnii în ușă.

— Luați-vă lucrurile! Adunați-le cât mai repede! Veți fi mutați într-un centru de transport (pentru a fi strămutați). Nu era o solicitare, ci un ordin. Aveți două ore la dispoziție să vă pregătiți bagajele.

Mama abia dacă avea putere să se dea jos din pat. Tata și surorile noastre mai mari au strâns în grabă câte ceva de mâncare, așternuturi și haine – toate lucrurile la care s-au gândit că ne vor fi de trebuință. Eu și Miriam eram îmbrăcate în niște rochițe asortate și ne-am mai luat două rânduri de haine identice.

În timp ce polițiștii ne îmbrânceau de la spate, toți locuitorii din Porț ne priveau cum plecăm pe drumul ce traversa satul nostru. Vecinii au ieșit din case și s-au înșiruit de-a lungul străzii. Și colegii de școală se holbau la noi, însă nicio persoană nu a încercat să-i oprească pe jandarmi. Nimeni nu a scos vreun cuvânt.

Nu eram deloc surprinsă de ce se întâmpla. Odată ce vestea că încercaserăm să fugim în timpul nopții de acasă s-a răspândit, situația noastră a continuat să se înrăutățească;

hărțuielile sătenilor și ale odraslelor lor deveniseră din ce în ce mai neplăcute și mai dese.

Chiar și Luci, cea mai bună prietenă a lui Miriam și a mea, a rămas tăcută și și-a ferit privirea de noi atunci când ne-am apropiat de casa în care locuia. Nu a spus că îi pare rău, nici nu ne-a dat ceva care să ne amintească de ea în timpul călătoriei noastre. Chiar înainte să trecem de locuința lui Luci, i-am aruncat o privire. Însă ea a lăsat capul în pământ. Astfel, am ajuns să părăsim în tăcere singurul cămin pe care îl cunoscuserăm vreodată.

Am fost urcați într-o căruță acoperită, trasă de cai. Polițiștii ne-au dus într-un orașel numit Șimleu Silvaniei, aflat la cinci ore distanță. Odată ajunși acolo, am fost obligați să locuim într-un ghetou împreună cu alți peste șapte mii de evrei din Transilvania. Eu și Miriam nu mai văzuserăm nicicând atât de mulți oameni la un loc. Pentru noi, o sută de persoane – numărul vecinilor din satul nostru – constituiau o mulțime. Șapte mii de oameni – toți evrei! – erau mai mulți decât toți cei pe care îi văzuserăm în toată viața noastră.

Mai târziu am aflat că Reinhard Heydrich, șeful Serviciului de Securitate al celui de-al Treilea Reich, *Sicherheitsdienst*, dăduse un ordin oficial în urma căruia toți evreii din zonele ocupate de naziști urmau să fie mutați în locuri special amenajate pentru ei; acestea se numeau ghetouri. Până atunci noi nu auziserăm de existența lor. Ghetourile erau niște zone închise, împrejmuite cu garduri, cu ziduri sau cu sârmă ghimpată și amenajate în cele mai degradate cartiere

din unele orașe sau în cele mai sărace regiuni din zona rurală. Evreilor li se interzicea să părăsească aceste locuri fără să aibă un permis special, de multe ori sub amenințarea morții.

Ghetoul nostru era plasat pe un câmp și înconjurat de un gard din sârmă ghimpată, ce părea să fi fost ridicat în grabă. Râul Barcău (Berettyo) traversa acest câmp. Singura clădire construită aflată aici era o fabrică de cărămidă abandonată, pe care a ocupat-o comandantul sau ofițerul principal de securitate, transformând-o în sediul său. Nu existau corturi, bărci ori alte tipuri de construcții în care evreii să se poată adăposti sau odihni. Comandantul ne-a spus că în scurtă vreme vom fi duși în lagăre de muncă aflate pe teritoriul Ungariei, unde vom rămâne până la sfârșitul războiului. „Nu veți păți nimic rău”, ne-a promis el atunci.

Eu și Miriam i-am ajutat pe tata și pe surorile noastre mai mari să ridice un cort pe pământul umed, folosind cearșafurile și păturile aduse cu noi. Ne-am chinuit puțin, în timp ce comandantul ghetoului se plimba de colo-colo, cu mâinile în șold și strigându-ne: „Nu este frumos că am ajuns să-i văd pe copiii lui Israel trăind în corturi, ca pe vremea lui Moise?” Râdea în hohote de parcă ar fi spus cea mai bună glumă posibilă.

Întreaga noastră familie stătea în același cort. De fiecare dată când cerul se întuneca și începea să plouă, comandantul se răstema la noi printr-un difuzor: „Strângeți corturile! Acum le vreau ridicate pe *cealaltă* parte.” Nu avea niciun motiv rezonabil să facă acest lucru, în afară de o cruzime gratuită.

Până când reușeam să demontăm cortul, să traversăm podul și să ne refacem adăpostul pe pământul noroios, ajungeam să fim uzi până la piele.

Mama era încă foarte slăbită de boală, iar traiul afară, în ploaie și frig, îi făcea și mai mult rău. Noaptea, eu și Miriam dormeam strâns lipite una de cealaltă, iar apropierea trupurilor noastre mici ne ținea de cald și ne oferea confort.

Cât timp am stat în acel loc, toți capii de familie au fost duși la cartierul general pentru a le fi puse diverse întrebări. Într-o zi, niște gardieni germani au venit la noi și l-au luat pe tata ca să-l supună unui nou interogatoriu. Credeau că părinții mei dețineau în secret aur și argint sau că ascunseseră la ferma noastră diverse obiecte de valoare; voiau să știe unde mai exact le păstrau. Dar tatăl meu era fermier și singurele lui bogății erau pământul și produsele pe care le recolta. El le-a spus celor care îl interogau că nu are alte obiecte din argint decât sfeșnicele de Sabat. După patru sau cinci ore în care a fost supus unui tir de întrebări, tata a fost adus înapoi la cortul nostru pe o targă. Era plin de urme de bici, din care se prelingea sânge. Cu flacăra de la lumânare, îi arseseră unghiile degetelor de la mâini și de la picioare. A fost nevoie să treacă multe zile până ce tata și-a revenit.

Eu și Miriam ne simțeam complet neajutorate. Eram încă niște copii și ne așteptam ca părinții noștri să fie cei care au grijă de noi. Dar în aceste condiții ei nu puteau face nimic ca să ne fie și nouă mai ușor. Și nici noi nu știam cum să-l ajutăm pe tata.

Sora noastră, Edit, se ocupa de gătit. Inițial, ni se spusese să ne aducem provizii pentru două săptămâni, dar mama ne pusese oricum să luăm cu noi tot ce puteam căra – fasole, pâine și tăieței. Pe măsură ce săptămânile treceau, am raționalizat mâncarea și am ajuns să consumăm doar fasole, o dată pe zi. Uneori, la marginea ghetoului veneau mulți oameni, neevrei, care ne aruncau mâncare și alte obiecte de necesitate, dar eu nu-mi amintesc ca vreodată să fi mâncat ceva din ceea ce aduceau aceștia.

În cele din urmă, mama și-a dat seama cât de rău stăteau lucrurile pentru familia noastră. Eu și Miriam ne plângeam că dormeam pe pământul ud și că tot timpul aveam o durere chinuitoare în burtică, dar acum mama nu ne mai putea ajuta așa cum o făcea altădată. Stătea așezată pe pământ și clătina din cap.

— Este vina mea, ne-a spus ea. Ar fi trebuit să plecăm în Palestina.

Ochii ei, duși în fundul capului din cauza bolii, cu niște cearcăne negre din pricina lipsei de somn, ne arătau cât o bântuia decizia aceea de a nu pleca în Palestina cu unchiul Aaron, în momentul în care avuseserăm ocazia. Acum, când eram prizonieri și trăiam în mizeria și lipsurile din ghetou, mama părea din ce în ce mai retrasă și mai deprimată.

Într-o dimineață din luna mai a anului 1944, gardienii germani ne-au transmis că urma să fim mutați într-un lagăr de muncă, care se afla pe teritoriul Ungariei. „Este pentru propria voastră protecție. Dacă veți munci, veți trăi”, au spus ei.

„Astfel, familiile voastre vor rămâne împreună.” Auziserăm tot felul de zvonuri care circulau printre adulții din ghetou, conform cărora evreii trimiși în Germania urmau să fie omorâți. De aceea, ne-am zis că, dacă rămânem în Ungaria, vom fi și în siguranță.

Gardienii ne-au spus că nu este nevoie să ne luăm cu noi lucrurile personale, fiindcă în lagărul de muncă unde vom ajunge vom găsi tot ce ne va fi necesar. Totuși, mama și surorile noastre au adunat din cortul nostru câteva obiecte de valoare. Tata și-a luat cartea lui de rugăciuni, iar Miriam și cu mine ne-am pus rochițele bordo, asortate.

Gardienii ne-au condus în marș spre linia de cale ferată și ne-au urcat ca pe niște vite în vagoanele pentru transportul animalelor, împingându-ne și îndesându-ne până ce acestea se umpleau cu optzeci, până la o sută de oameni. Gardienii l-au pus pe tata responsabil pentru vagonul nostru. I s-a spus că, dacă cineva va evada de acolo, îl vor împușca. Ușile au fost trântite și apoi blocate cu o bară din metal, ce pătrundea sub două mânere. Patru deschizături mici, aflate la înălțime, câte două de fiecare parte, erau acoperite cu sârmă ghimpată. Cum ar fi putut cineva să evadeze de acolo? Eu și Miriam am fost împinse una într-alta. Nu era destul loc să stai jos sau să te întinzi, nici măcar pentru noi, copiii mici. Deși eram doar o fetiță, simțeam că urma să se întâmple ceva îngrozitor. Văzându-i atât de neputincioși pe părinții noștri, care întotdeauna ne apăraseră, dar care acum păreau incapabili să-și mai protejeze familia, pierdusem orice sentiment de siguranță pe care îl avusesem până atunci.

Zile întregi trenul nostru a gonit pe liniile de cale ferată, zgomotul nesfârșit al roților acestuia fiind întrerupt din când în când numai de sirena locomotivei. Nu numai că nu puteam să ne așezăm sau să ne întindem, dar nu aveam nici mâncare, nici apă și nici o toaletă. Îmi amintesc că îmi era foarte sete și că îmi simțeam gura păstoasă și uscată.

Când trenul s-a oprit în prima zi pentru realimentare, tata l-a rugat pe gardian să ne dea niște apă. Acesta i-a cerut în schimb cinci ceasuri de aur. Adulții din vagon au adunat obiectele și i le-au dat. Atunci gardianul a aruncat o găleată plină cu apă spre una dintre ferestruicile acoperite cu sârmă ghimpată. Astfel, apa s-a împrăștiat inutil peste tot. Nu-mi amintesc ca cineva să fi reușit să bea din ea. Poate că am înghițit un strop sau poate doi, dar asta nu avea cum să-mi astâmpere setea. În a doua zi, trenul s-a oprit din nou. Și acum s-a întâmplat același lucru cu apa.

La sfârșitul celei de-a treia zile, trenul de vite a făcut iarăși o haltă și tata i-a cerut apă unui alt gardian, adresându-i-se de data aceasta în limba maghiară. Însă cineva i-a răspuns în germană. *Was? Was? „Ce? Ce?”* Persoana respectivă nu înțelesese nimic din ce îi spusese tata.

Atunci ne-am dat seama că nu ne mai aflam în Ungaria. Trecuserăm granița în Polonia, care acum era teritoriu german. Un sentiment de teroare a pus stăpânire pe noi. Până atunci, mai aveam o speranță. Toată lumea, inclusiv eu, înțelesese că atâta vreme cât rămâneam în Ungaria, exista posibilitatea să fim duși într-un lagăr de muncă. Deja toți ne

dădeam seama că germanii și Germania însemnau pentru evrei moartea. Mulți dintre cei aflați în tren au început să se roage. Vagonul pentru vite în care ne aflam și noi s-a umplut de zgomotele făcute de adulții care abia își înăbușeau plânsul și de copiii care se hrăneau cu disperarea fățișă a părinților lor. Ici și colo cineva încerca să spună *Shema*, rugăciunea evreiască către Dumnezeu care să ne asculte și să ne salveze.

Trenul a început să se pună în mișcare din nou. Eu și Miriam am rămas tăcute, în timp ce convoiul de vagoane a prins viteză, mergând din ce în ce mai repede. De trei zile supraviețuiam fără mâncare și fără apă.

În a patra zi, trenul s-a oprit. Tata a strigat din nou la un gardian, cerându-i apă. Dar de data aceasta nu i-a mai răspuns nimeni.

Ne-am dat seama că ajunseserăm la destinație. M-am ridicat pe vârfurile picioarelor, ca să încerc să mă uit pe fereastră de ventilație. Cerul era negru. Am auzit mai multe voci de nemți care, timp de o oră sau două, au strigat afară tot felul de comenzi. Însă ușile de la vagonul nostru au rămas închise.

Într-un final, s-au ivit zorii, momentul în care de obicei tata rostea rugăciunile de dimineață. Așa că și-a scos cartea (de rugăciuni), încercând să-și dea seama în ce direcție se află estul, pentru că evreii se roagă cu fața spre Israel, care este situat în Orientul Apropiat. Însă eu mă întrebam cum de mai putea să se roage într-un asemenea moment.

— Tată, i-am spus eu, nu știm de fapt unde am ajuns. Ne-au mințit. Nu suntem într-un lagăr de muncă.

— Eva, trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu să ne ierte, a zis tata. Veniți la mine. Apoi ne-a tras într-un colț al vagonului pe toți cei din familie. Eu și Miriam ne-am strecurat printre ceilalți vrând să ajungem cât mai aproape de tata. Mama și surorile noastre ne-au urmat imediat. L-am ascultat pe tata în tăcere. Promiteți-mi că, dacă vreuna dintre voi supraviețuiește acestui război îngrozitor, va pleca în Palestina, unde locuiește unchiul vostru și unde evreii pot trăi în pace.

Tata nu ne vorbise niciodată în felul acesta, cu atât de mult respect, ca și cum ne considera deja niște adulți. Eu, Miriam și surorile noastre am încuviințat din cap solemn.

Apoi, el a început să spună rugăciunea de dimineață.

De afară se auzeau glasuri de soldați germani care dădeau tot felul de ordine. Căinii lătrau la noi din toate direcțiile. La un moment dat, ușile vagonului de vite s-au deschis cu un scârțâit prelung. Gărzile SS le-au ordonat tuturor să coboare din tren.

— *Schnell! Schnell!* „Repede! Repede!”

Peste tot am văzut garduri din sârmă ghimpată și niște turnuri de pază din ciment. Soldații stăteau aplecați peste marginea lor, cu țevice puștilor îndreptate spre noi. Nu știm cum am ajuns din vagonul nostru pe un peron unde se afla o platformă de selecție. Este posibil să fi sărit direct din tren sau să fi coborât pe o rampă din lemn. Dar în scurtă vreme eu și Miriam ne aflam deja pe această platformă, fiind cuprinse de o teroare cumplită. Eram două fete de zece ani, îmbrăcate în rochițe bordo, asortate.

Călătoria Evei

CAPITOLUL TREI

Mama ne-a prins de mâini pe mine și pe Miriam. Apoi ne-am așezat una lângă alta pe platforma din beton. Imediat m-a izbit un miros puternic: era o duhoare cumplită, pe care nu o mai simțisem niciodată până atunci. Îmi amintea de cum miros penele de pui arse. Acasă, la ferma noastră, după ce smulgeam fulgii de pe pui, pârleam ultimele pene mai mici deasupra unei flăcări, ca să curățăm bine pasărea. Dar aici mirosul acesta urât era de-a dreptul insuportabil. Parcă mergeam prin el, parcă mă învăluia. Era peste tot și imposibil de evitat. Atunci însă nu știam ce reprezenta acel miros.

Locul în care ajunseseam era derutant și zgomotos. Oamenii țipau. De peste tot se auzeau strigăte.

Confuzie.

Disperare.

Lătrat de câini.

Ordine.

Plânsete, plânsete și iarăși plânsete. Plânsetele copiilor după părinți. Plânsetele părinților după copii. Plânsetele oamenilor confuzi și tulburați. Plânsetele acelor care vedeau, fără urmă de îndoială, că li se adeveriseră coșmarurile. Toate

împreună, aceste plânsete răsunau pretutindeni împreună cu durerea supremă și cel mai greu de imaginat provocată de pierderea umană, cu suferința emoțională și chinurile suportate.

Priveam de parcă lucrurile acestea li se întâmplau altora. Mă simțeam detașată de corpul meu. Ici-colo zăream niște sârmă ghimpată, reflectoare puternice și câteva șiruri de clădiri. Soldații SS treceau printre grupurile de oameni, parcă în căutarea a ceva.

Dintr-odată am simțit că intrasem din nou în corpul meu. Am privit în jur și am simțit trupul lui Miriam lângă al meu, tremurând. Dar unde era tata? Și unde se aflau surorile mele mai mari, Edit și Aliz? I-am căutat disperată din priviri, ținându-le strâns de mână pe mama și pe sora mea geamănă, speriată de moarte. Nu reușeam să-mi găsesc restul familiei. După patru zile de proximitate extremă, în toată acea confuzie și stare de tulburare, îi pierdusem din ochi pe tata și pe două dintre surorile mele.

Nu i-am mai văzut niciodată.

M-am ținut strâns de mâna mamei. Un gardian SS trecea grăbit prin fața noastră și striga în limba germană: „*Zwillinge! Zwillinge! Gemenii! Gemenii!*” Omul a gonit pe lângă mulțimea de oameni. Apoi a încetinit brusc, s-a răsucit pe călcăie și s-a întors spre noi. S-a oprit în fața noastră. Privirea lui a trecut de la chipul lui Miriam la al meu, privind cu atenție rochițele noastre bordo, asortate.

Platforma de selecție de la Auschwitz

Intrarea în lagărul de concentrare de la Auschwitz.

Deasupra porții scrie în limba germană:
Arbeit macht frei („Munca te va elibera”).

— Sunt gemene? a întrebat-o el pe mama.

Ea a avut o ezitare.

— Este bine să fie gemene?

— Da, i-a răspuns soldatul.

— Sunt gemene, i-a spus atunci mama.

Fără să mai rostească vreun cuvânt, soldatul ne-a apucat strâns pe mine și pe Miriam, smulgându-ne de lângă mama.

Am țipat și am plâns, în timp ce acesta ne trăgea cât mai departe de mama noastră. L-am implorat să ne dea voie să rămânem cu ea. Dar soldatul german nu s-a lăsat deloc înduplecat de rugămințile noastre. Ne-a tras după el dincolo de șinele de cale ferată, departe de platforma de selecție. Am întors capul și am văzut-o pe mama disperată, cu brațele întinse în direcția noastră, urlând din toate puterile. Un soldat a luat-o și a împins-o în direcția opusă. Iar mama a dispărut în mulțime.

După aceea, totul s-a petrecut repede, chiar foarte repede. Gărzile îi separau pe oamenii aflați deja pe platforma de selecție, împărțindu-i în grupuri. Într-unul se aflau bărbați și femei tinere. Într-altul, copii și bătrâni. Eu și Miriam ne-am ținut strâns una de cealaltă în timp ce eram duse într-un grup cu treisprezece seturi de gemeni, care veniseră în același tren cu noi: douăzeci și șase de copii, toți speriați și confuzați.

Un gardian a adus o mamă și pe gemenele ei să stea alături de grupul nostru. Am recunoscut-o imediat! Era doamna Csengeri, soția proprietarului unui magazin din Șimleu Silvaniei, orașul cel mai apropiat de satul nostru. Aceasta avea două fiice de opt ani. Când mergeam să facem cumpărături

la băcănia lor, ea și mama vorbeau mereu despre cât de greu era să crești gemene. Doamna Csengeri și fetele ei au rămas în grupul nostru. Dar oare de ce gardienii o lăsaseră pe mama acestora să vină cu ele, însă pe a noastră nu? Nu am avut timp să cuget prea mult la această întrebare, fiindcă lucrurile au prins din nou să se precipite.

După o jumătate de oră, un gardian SS ne-a condus într-o clădire de mari dimensiuni, situată aproape de gardul din sârmă ghimpată. De cum am intrat în aceasta, ni s-a ordonat să ne dezbrăcăm. Mă simțeam din nou amorțită, parcă îmi părăsisem trupul. Era doar un coșmar, nu-i așa? Totul urma să se termine de cum deschideam ochii, iar mama va fi atunci lângă mine ca să mă aline, nu-i așa? Însă nu visam.

Toți am fost tunși scurt. Frizerul ne-a explicat că gemenii aveau parte de un tratament privilegiat. Ni se permitea să ne păstrăm părul, dar tuns scurt. Din fericire, învățasem puțină germană, așa că înțelegeam la nivel de începător ce ni se spunea. În timp ce priveam cozile noastre lungi căzând pe podea, nu mă simțeam deloc privilegiată.

După aceea am făcut un duș. Hainele noastre fuseseră tratate cu o substanță chimică împotriva păduchilor, după care ne-au fost returnate. Un alt „privilegiu” de care se bucurau gemenii era acela că puteau să poarte îmbrăcămintea lor. Eu și Miriam ne-am pus rochițele de acasă, dar acum pe spate aveam vopsită câte o cruce mare și roșie. Am urât-o din prima clipă. Îmbrăcându-mă cu rochia mea, nu simțeam că mi se acordă vreun privilegiu. Știam că, la fel cum se întâmpla cu steaua galbenă pe care evreii din ghetouri erau siliți să o

poarte cusută pe haine, naziștii foloseau crucea aceea roșie ca să ne însemneze, iar astfel să nu putem evada.

În acele momente am hotărât să nu fac nimic din ce-mi vor cere gardienii. Aveam de gând să le creez cât de multe probleme puteam. În centrul de înregistrare, prizonierilor li se tatua un număr pe braț. Am privit cum aceștia înaintau unul după altul, cum li se spunea să întindă brațul și cum apoi erau ținuți cu forța de alte persoane, în timp ce cu ajutorul unui instrument pe pielea lor era imprimat un număr, înțepătura provocându-le o durere acută.

Nu voiam să mi se facă și mie la fel. Nu acceptam să fiu o oaie. Când mi-a venit rândul, m-am zbatut și am dat din picioare. Atunci, gardianul SS m-a apucat de braț. Strânsoarea mâinii lui care îmi răsucea pielea mi-a risipit orice urmă de hotărâre.

— O vreau pe mama! am țipat eu.

— Nu te mai mișca! mi-a ordonat el.

L-am mușcat de braț.

— Adu-o pe mama înapoi! i-am strigat eu.

— O să te lăsăm să o vezi mâine.

Știam că minte. Tocmai ne luaseră cu forța de lângă ea. De ce ne-ar fi lăsat să ne revedem cu aceasta a doua zi? A fost nevoie să mă țină patru oameni în timp ce altul a încălzit deasupra unei flăcări deschise vârful unui instrument ca un stilou, pe care apoi l-a înmuiat în cerneală albastră. După aceea a pus instrumentul acela fierbinte pe pielea mea și a început să-mi tatueze pe exteriorul brațului stâng un număr: A-7063.

Auschwitz

În interiorul lagărului

— Opriți-vă! am strigat eu. Mă doare!

M-am zbatut și m-am agitat atât de mult încercând să mă eliberez din strânsoare, că nu m-au putut ține complet nemișcată. De aceea, cifrele de pe braț mi-au fost tatuate neclar.

Apoi au procedat la fel și cu Miriam. Însă ea nu s-a zbatut așa cum o făcusem eu. Numărul ei a fost A-7064. În cazul său, scrisul a fost clar.

Amândouă ne simțeam brațele umflate și acestea ne dureau în timp ce eram forțate să mergem prin lagăr, înspre barăcile noastre, unde urma să locuim. Pe drum am văzut grupuri de oameni scheletici, însoțiți de gardieni SS care duceau în lesă niște câini imenși. Prizonierii tocmai se întorceau de la muncă. Ce lucrau ei de ajunseseră atât de slabi? Oare erau bolnavi? Sau nu primeau mâncare? Totul în jurul meu duhnea din cauza mirosului acela oribil și intens, de pene de pui arse, și arăta întunecat, cenușiu și lipsit de viață. Părea amenințător. Nu-mi amintesc să fi văzut pe undeva iarbă, pomi sau flori.

Într-un final am ajuns la baraca noastră din Lagărul II B, cel pentru femei de la Birkenau, numit și Auschwitz II. Construcția fusese la origine un grajd pentru cai. Aici era o mizerie de nedescris. Duhoarea dinăuntru îmi părea mai rea decât mirosul greu de afară. În partea de jos a zidurilor nu existau ferestre pentru ventilație sau pentru a pătrunde lumina de afară, ci numai în partea aflată deasupra capetelor noastre, ceea ce făcea ca aerul din interior să fie sufocant. Un șir dublu de cărămizi care formau o banchetă se întindea

în mijlocul barăcii. În capăt se afla o latrină cu trei găuri, un alt privilegiu acordat gemenilor; așadar, nu eram nevoiți să mergem afară, la latrina mare, cea comună tuturor. Aici se aflau câteva sute de gemeni, cu vârste cuprinse între doi și șaisprezece ani. Le-am zărit și pe fetele doamnei Csengeri, dar nu am vorbit cu ele atunci.

În acea primă noapte petrecută în baracă, o pereche de gemene din Ungaria, care erau acolo de ceva vreme, ne-au arătat paturile suprapuse pe trei nivele. Eu și Miriam aveam un pat situat la primul nivel.

Când a sosit momentul să luam masa de seară, toți copiii s-au repezit la intrare. Cina consta dintr-o felie de pâine neagră de vreo cinci-șase centimetri și un lichid maroniu căruia toată lumea îi spunea „cafea surogat”. În acel moment, eu și Miriam ne-am uitat una la cealaltă.

— Nu putem mânca așa ceva, i-am zis uneia dintre gemenele maghiare.

— Altceva nu veți mai primi până mâine, ne-a adus ea la cunoștință. Ar fi bine să mâncați acum.

— Nu este cușer, am spus eu. Acasă, la ferma noastră, mâncam doar alimente cușer – adică preparate care respectă cerințele regimului alimentar potrivit practicilor religiei mozaice –, pe care tata le binecuvânta înainte de fiecare masă.

Gemenele au râs de noi. Dar acela nu era nicidecum un râs amabil, ci mai degrabă unul care părea să ne transmită următorul mesaj: frate-da'-proaste-mai-sunteți! Și apoi fetele au înfulecat fără să stea pe gânduri pâinea pe care le-am oferit-o eu și Miriam.

— Ne bucurăm că am primit pâine în plus, au spus ele, dar voi două va trebui să învățați să mâncați tot ce vi se dă, dacă vreți să supraviețuiți. Aici nu vă permiteți luxul să fiți mofturoase și nici să vă întrebați dacă ceva este sau nu cușer.

După masă, surorile din Ungaria și alte perechi de gemene ne-au descris situația în care ne aflam.

— Sunteți la Birkenau, ne-au spus ele. Face parte din Auschwitz, dar se află la trei kilometri distanță de lagărul principal. Auschwitz are o cameră de gazare și un crematoriu.

Miriam le-a răspuns:

— Nu înțeleg.

Iar eu am întrebat:

— Ce este o cameră de gazare? Și ce este un crematoriu?

— Veniți cu noi și o să vă arătăm.

Gemelele ne-au condus în spatele barăcii, lângă ușa unde supraveghetoarea construcției nu ne putea observa. Am privit spre cer. Din coșurile care se înălțau peste Birkenau se ridicau flăcări. Fumul acoperea întregul lagăr și aerul era plin de o cenușă fină, ceea ce îl făcea la fel de întunecos cum este cerul în urma erupției unui vulcan – era la fel de gros. Din nou, ne-a izbit acel miros teribil.

Deși îmi era teamă să întreb despre ce era vorba, m-am auzit spunând:

— Ce ard la ora asta?

— Oameni, a spus o fată.

— Dar oamenii nu se ard! am replicat eu. Nu spune prostii.

— Naziștii o fac. Vor să ardă toți evreii.

Apoi altcineva a spus:

— Ați văzut cum de dimineată i-au împărțit în două grupuri pe oamenii care abia au sosit cu trenul? Probabil că exact în aceste momente îi ard pe cei din unul dintre ele. Dacă națiștii cred că ești tânăr și destul de puternic ca să muncești, te lasă în viață. Restul persoanelor sunt duse în camerele de gazare și omorâte.

M-am gândit la mama, care era atât de slăbită după îndelungata ei suferință.

M-am gândit la tata, strângând în mâini cartea lui de rugăciuni.

M-am gândit la cele două surori mai mari ale noastre.

În adâncul sufletului meu, știam, fără să mi se confirme, că fuseseră împinși la coada care înainta spre camera de gazare. În ciuda acestei senzații, mi-am îngăduit încă să sper că mai erau în viață. La urma urmelor, erau mai mari și mai deștepți decât mine și Miriam.

— Noi suntem copii, am spus eu. Și nu putem munci. Totuși, suntem în viață.

— Deocamdată, a replicat una dintre surori. Iar asta numai pentru că suntem gemene și ne folosesc în experimentele conduse de doctorul Mengele. Va veni mâine, după ce se face prezența.

Cu o voce tremurătoare am întrebat:

— Ce fel de experimente?

Lea, o fată de doisprezece ani, ne-a spus să nu ne mai facem griji și să mergem la culcare.

Copiii dormeau aici îmbrăcați și încălțați ca peste zi, așa că am făcut și noi la fel. Ne-am întins pe patul din lemn, pe o saltea umplută cu paie, îmbrăcate cu rochițele noastre identice. Deși eram obosită, nu am putut să adorm imediat. Tot întorcându-mă de pe o parte pe alta și foindu-mă, am zărit ceva pe podea care se mișca.

— Sunt șoareci aici! Țipătul mi-a scăpat din gură fără să mă gândesc.

— Liniște! a spus cineva. Nu sunt șoareci, ci șobolani. Nu-ți fac niciun rău dacă nu ai mâncare în pat. Acum culcă-te la loc.

Mai văzusem șoareci la fermă, dar nu erau imenși precum șobolanii de aici. Aceste rozătoare din baraca noastră erau de dimensiunile unei pisici mici.

Aveam nevoie să merg la baie, la fel și Miriam. Așa că pe întuneric ne-am coborât tălpile pe podea încet și cu grijă din cauza șobolanilor. Am lovit cu pantofii înainte și înapoi, ca să-i speriem. Apoi ne-am grăbit spre fundul barăcii în care stăteam. Latrina avea un metru pătrat, pereți dintr-un lemn închis la culoare și o podea din ciment. Latrinele nu seamănă deloc cu băile de astăzi; au o gaură în podea, deasupra căreia trebuie să te lași pe vine. Arătau chiar mai jalnic decât restul barăcii noastre. Voma și fecalele celor care nu nimeriseră găurile erau împrăștiate peste tot. Mirosul era înfiorător.

Am pășit înăuntru și am încremenit. Acolo, pe jos, în mizerie, se aflau cadavrele a trei copii dezbrăcați. Nu mai văzusem niciodată până atunci o persoană moartă. În acel loc,

pe podeaua dură, rece, împutită... copiii zăceau fără viață. Chiar în acel moment, am înțeles că și pe noi două ne pân-dește moartea. Am jurat în gând să fac tot ce îmi stă în pu-teri ca să mă asigur că eu și Miriam nu vom sfârși aici, mu-rind precum acei copii.

Trebuia să fim mai puternice, mai deștepte, *oricât ne-ar fi costat*, ca să nu ajungem și noi așa.

Începând cu acel moment, în mintea mea își făcuse loc ideea că noi două trebuie să ieșim pe porțile lagărului în viață. Nu le-am permis nicio clipă temerilor sau dubiilor să-mi do-mine gândurile. De cum pătrundeau în mintea mea, le alun-gam imediat. Din clipa în care am părăsit latrina, mi-am con-centrat întreaga atenție asupra unui singur lucru: cum să mai supraviețuiesc o zi în acest loc oribil.

CAPITOLUL PATRU

De dimineată, s-a auzit un fluier. Afară era încă întuneric.

— Sus! Sus! Trezirea! a strigat supraveghetoarea barăcii, o *Pflegerin*, sau infirmiera care avea grijă de noi. Era îmbrăcată într-un halat alb. Pregătiți-vă! a țipat ea la noi.

Eu și Miriam nu cunoașteam încă rutina zilnică de aici. Ținându-ne de mână, le-am privit pe fetele mai mari care le ajutau pe cele mai mici să se pregătească să iasă la apel. Afară ne-am aliniat în șiruri de câte cinci ca să putem fi numărate. Apelul a durat între o jumătate de oră și o oră. Privind în urmă la acele momente, nu-mi amintesc ca vreun copil să fi plâns sau să se fi întins pe jos. Nici măcar cei de doi ani. Cred că înțelegeam cu toții, în mod instinctiv, că viețile noastre depindeau de cum cooperam.

După apel, am intrat înapoi în barăci ca să facem curat. Cei trei copii morți, pe care eu și Miriam îi văzuserăm noaptea în latrină, nu mai erau acum pe podea. Am aflat că, atunci când murea cineva din baracă, ceilalți din același pat cu el nu puteau suporta să doarmă lângă un cadavru, așa că duceau corpul lipsit de viață în latrină și îi păstrau doar hainele.

Cât despre cele trei trupuri pe care eu și Miriam le văzuserăm deja, acestea fuseseră puse de adulți înapoi în paturile lor pentru a fi și ele numărate. În fiecare zi trebuiau contorizați toți copiii, fie vii, fie morți. Doctorul Mengele știa câte perechi de gemeni are și nu se putea scăpa de un cadavru fără a fi respectată procedura.

În acea primă dimineață petrecută de mine și de Miriam în lagăr, o gardiancă SS aștepta în fața barăcii.

— VINE doctorul MENGELE! a strigat ea.

Supraveghetoarele păreau nervoase și agitate, anticipând venirea acestui important personaj. Eu și Miriam am luat poziție de drepti, neîndrăznind să ne mișcăm sau să respirăm.

Doctorul Josef Mengele a intrat în baracă. Era înalt și îmbrăcat într-o elegantă uniformă de ofițer SS. Purta ghete de călărie negre și lucioase și niște mănuși albe, iar în mână ținea un baston. Primul meu gând a fost că acesta arăta foarte bine. Era frumos precum o vedetă de cinema. A traversat baraca noastră cu pași mari, numărând gemenele de la fiecare pat. Era însoțit de un anturaj alcătuit din opt persoane. Mai târziu, am descoperit că din grup făceau parte doctorul König, o fată care era traducătoare, câțiva gardieni SS și niște asistente medicale. În timpul acestor vizite pe care le făcea în barăci, Mengele nu era niciodată escortat de mai puțin de opt persoane din anturajul său.

Când doctorul Mengele s-a oprit în dreptul paturilor unde se aflau cele trei cadavre, și-a ieșit din fire.

— De ce i-ați lăsat pe copiii aceștia să moară? a strigat el la infirmieră și la gardienii SS. Nu-mi permit să pierd nici măcar unul!

Infirmiera noastră și supraveghetoarele tremurau.

Doctorul Mengele a continuat să numere gemenele până a ajuns la Miriam și la mine. S-a oprit și s-a uitat atent la noi. Eram împietrită. Apoi a trecut mai departe. Ceilalți copii ne-au spus că acesta fusese prezent și pe platforma de selecție cu o zi în urmă, atunci când sosiserăm aici. Doctorul Mengele era cel care făcea trierea prizonierilor cu o mișcare de baston. La dreapta însemna că aceștia mergeau direct în camera de gazare, iar la stânga, că intrau în lagăr și executau o muncă forțată.

După ce Mengele a părăsit baraca noastră, ne-am primit rația de mâncare pentru dimineață. Eu și Miriam am băut acel înlocuitor de cafea care ne-a fost adus, deși acesta avea un gust îngrozitor. Cel mai important lucru era că fusese făcut cu apă fiartă, iar la scurtă vreme după aceea am aflat că asta însemna că nu ne puteam îmbolnăvi de dizenterie – o diaree continuă.

În grupuri de câte cinci, am mers de la Birkenau spre laboratoarele din Auschwitz. Am intrat într-o clădire mare, cu două etaje. Eu și Miriam am fost forțate să ne dăm jos hainele și lenjeria de corp și să ne descălțăm. În același loc erau și băieți, și fete: douăzeci sau treizeci de perechi de gemeni. La început, priveliștea aceea m-a frapat.

Mai târziu am aflat că gemenii băieți stăteau într-o baracă separată, în condiții mai bune decât cele ale noastre. Acolo,

ei erau îngrijiți de un tânăr prizonier evreu, Zvi Spiegel, un fost ofițer în armata cehă, pe care Mengele îl alesese special ca să-i supravegheze. Zvi intervenea adesea în sprijinul gemenilor, convingându-l pe Mengele să-i hrănească mai bine și să le asigure condiții de trai mai bune; probabil că doctorul își dăduse seama că astfel aceștia vor deveni niște cobai mai buni. Așa că Zvi, cunoscut drept „tăticul gemenilor”, le alina suferințele băieților, le dăruia diverse jocuri ca să le țină mintea activă și îi învăța puțină geografie și matematică. În timpul zilei, îi lăsa să lovească cu piciorul într-o minge de fotbal făcută dintr-un mănunchi de cârpe pentru a le putea menține condiția fizică. De asemenea, îi punea să-și memoreze unul altuia numele, ca să-i facă să se simtă oameni.

În baraca noastră nu exista o asemenea persoană. Noi nu aveam pe cineva care să ne conducă și care să ne ajute să legăm prietenii cu celelalte gemene. Nu m-am dus niciodată la o altă fată ca să o întreb cum o cheamă și ca să-i spun și eu numele meu. Toate eram singure, niște gemene purtătoare de numere, fiecare dintre noi încercând din răspuțuri să supraviețuiască. Singura persoană la care trebuia să mă gândesc eu era Miriam.

Când mă aflu în clădirea aceea din cărămidă, am privit în jurul meu și am văzut câțiva gemeni fraternali, dar majoritatea era formată din gemeni identici, ca mine și Miriam. Mai târziu am înțeles că doctorul Mengele voia să descopere secretul nașterii gemenilor. Unul dintre obiectivele

experimentelor lui medicale era să afle cum să creeze copii cu părul blond și cu ochi albaștri, născuți din aceeași gestație, pentru a crește populația Germaniei. Hitler îi numea pe arieni, germanii blonzi, cu ochi albaștri și pielea deschisă la culoare, „rasa superioară” – iar noi eram cobaii lui. Pentru a studia alte „anormalități” naturale și a încerca să înțeleagă cum pot fi evitate mutațiile genetice, printre subiecții lui Mengele se aflau pitici, persoane cu dizabilități și etnici romi (țigani). Piticii locuiau într-o baracă aflată lângă a noastră și uneori îi vedeam mergând prin lagăr.

Noi, toți gemenii, ne-am așezat pe bănci complet dezbrăcați. Acolo se aflau și mulți băieți. Era foarte frig și nu aveam unde să ne ascundem. Era rușinos să stai fără haine. Unele fete își încrucișau picioarele și se acopereau cu mâinile. Altele tremurau de frică, în timp ce gardienii SS se uitau la noi și râdeau. În lagăr, nuditatea a fost pentru mine unul dintre cele mai dezumanizante lucruri.

Doctorul Mengele trecea din când în când pe acolo pentru a supraveghea ce se întâmplă și apoi pleca. Alți doctori și infirmierele în halate albe, care erau și ele deținute la fel ca noi, ne observau și luau notițe.

Mai întâi mie mi-au măsurat capul cu un instrument numit etrier, făcut din două bucăți de metal între care mi-au prins craniul și au început să-l strângă. Doctorul i-a dictat unei asistente niște numere, pe care le-a notat într-un dosar.

Ne-au măsurat lobii urechilor, șaua nasului, dimensiunea buzelor, lățimea, forma și culoarea ochilor. Au comparat

nuanța de albastru a ochilor lui Miriam cu albastrul ochilor mei, raportându-se la o diagramă a culorilor (de ochi). Au măsurat din nou și din nou. Au petrecut trei-patru ore la o singură ureche. De fiecare dată când doctorii mă măsurau pe mine, făceau același lucru și cu Miriam, ca să vadă ce era identic și ce era diferit la noi. Un fotograf ne făcea poze, în timp ce un artist realiza niște schițe. Tehnicienii ne făceau radiografii, câte cinci-șase odată.

Apoi ne-au pus câteva întrebări și ne-au dat niște ordine. Un deținut care vorbea maghiara și germana servea drept translator. Dacă eu făceam ceva, Miriam repeta și ea același lucru.

— De fiecare dată când îți urmez exemplul, mi-a șoptit Miriam, ăștia notează ceva. Vor să vadă care dintre noi este liderul.

Sigur că eu eram acea persoană, așa cum stătuseră din-totdeauna lucrurile cu noi. După ce au văzut că în ziua precedentă, la centrul de înregistrare, refuzasem să mi se facă tatuajul, au știut că sunt o persoană care creează probleme.

Am stat acolo între șase și opt ore. Am urât fiecare secundă petrecută în acel loc. Într-un târziu, ni s-a permis să ne îmbrăcăm și am fost conduse înapoi la baraca noastră, pentru masa de seară: o neîndestulătoare porție de pâine, foarte închisă la culoare, de vreo cinci-șase centimetri lungime.

După-amiaza, infirmiera care ne supraveghea ne-a obligat să învățăm un cântec în germană. Suna așa: „Sunt un copilăș

german. Dacă tu nu ești, fugi de-aici!” Ne așeza în cerc, iar o fată stătea în centru. Noi trebuia să ne deplasăm în jurul acelei fete cântând: „Fugi de-aici, fugi de-aici, fugi de-aici!”

— Evrei împuțiți! striga infirmiera la noi. Porcilor!

Ce îi mai plăcea cântecul acela! Înțelesul lui era că noi, copiii, eram dezgustători. O uram pe infirmiera aceea. Pe la spate îi spuneam „Șerpoaica”. Avea picioarele groase și un păr lung, negru, pe care îl purta într-o coadă împletită. Îi plăcea mult să ne batjocorească.

— Cine vă credeți? ne întreba ea. Noi însă nu-i răspundeam. Nici nu se aștepta să o facem. Vă considerați deștepte pentru simplul motiv că încă sunteți în viață? O să muriți în scurt timp. O să vă omorâm pe toți.

În primele câteva zile petrecute în lagăr, eu și Miriam am plâns mai tot timpul. Dar ne-am dat seama repede că acest lucru nu ne ajuta cu nimic. Ne simțeam paralizate.

Cel mai important era pentru noi să reușim să supraviețuim. Știam că suntem în viață numai datorită experimentelor la care eram supuse, ca urmare a unui fericit accident al naturii.

Fiindcă eram gemenele lui Mengele.

CAPITOLUL CINCI

Viața la Auschwitz semăna cu un accident de mașină care avea loc zilnic. În fiecare zi se întâmpla ceva terifiant acolo.

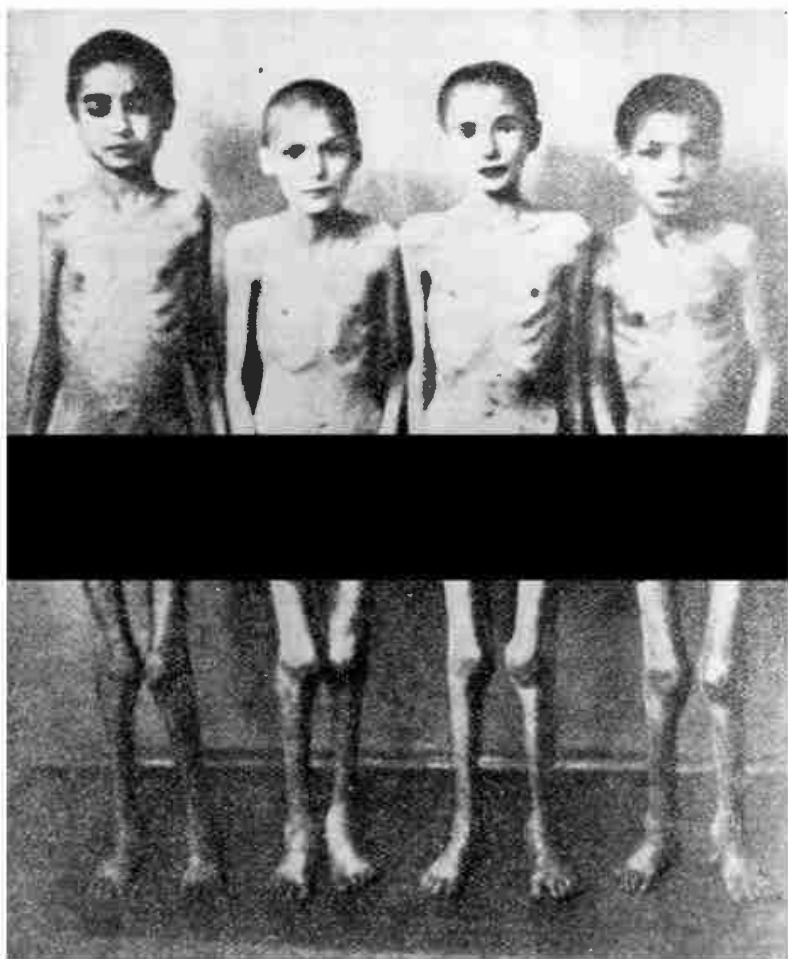
După două săptămâni, mie și lui Miriam au trebuit să ne radă părul din cap. Ca toate gemenele din baraca noastră, și noi am luat păduchi. După cum aflasem eu, de obicei aceștia își depun ouăle în părul oamenilor. Și pot trece ușor de la o persoană la alta. Singura modalitate de a scăpa de ei presupunea să folosești un șampon special sau un tratament chimic, ca apoi să-ți descurci zilnic părul cu un pieptăn cu dinți fini. Cum nu aveam la dispoziție niciunul dintre lucrurile acestea, păduchii se tot înmulțeau și se luau de la o persoană la alta, pe haine și pe așternuturi – erau peste tot. Păduchii și puricii își găsiseră loc în păturile noastre, în saltelele pline cu paie și pe rochii. Tot timpul ne scărpinam. Chiar și după ce am fost tunse mai aveam păduchi! Eu și Miriam ne căutam în cap tot timpul de ei, încercând să-i strivim între unghii.

O dată pe săptămână, gemenii aveau privilegiul de a face duș. Fiecare dintre noi a primit o bucată de săpun. În imensa cameră cu dușuri, ne dezbrăcam de haine, pe care apoi le lăsam într-o grămadă mai mare ca să poată fi dezinfectate.

Mai târziu am aflat că substanța chimică folosită pentru sterilizarea hainelor noastre, Zyklon B, era una dintre cele trei utilizate ca să fie gazați oamenii de la Auschwitz. Naziștii au combinat Zyklon B, care venea sub formă de granule gri-albastre, cu cianură de hidrogen și diatomită, ca să obțină amestecul chimic mortal folosit pentru uciderea în masă din camerele de gazare. Gazul, amestecat cu mirosul de carne și de oase arse, crea acel miros greu pe care îl remarcasem încă din prima zi. Este ceva ce nimeni nu poate uita.

Eu și Miriam am rămas una lângă cealaltă. Întotdeauna am stat apropiate. Înainte de a ne spăla, intram într-o cadă cu un lichid albicios. Mă ardea la picioare și îmi lăsa pe piele niște pete roșii. Uneori, supraveghetoarele ne ștergeau cu el pe cap și corp, iar din cauza dezinfectantului acesta ochii mă usturau. Patruzeci sau cincizeci de gemeni făceau duș în același timp. Doctorul Mengele voia să fim curați și uneori le puneă pe asistente să încerce să ne deretice barăcile. Dar mizeria și păduchii reveneau în lagăr de fiecare dată, iar noi ne descurcam cum puteam.

Odată am văzut câțiva băieți în timp ce își făceau duș. Îmi amintesc că i-am privit și am spus în sinea mea: „Sunt atât de slabi. Mă bucur că eu nu arăt așa.” Dar probabil că și eu semănam cu ei. Și Miriam la fel. Ea avea ochii afundați în orbite și era atât de slabă, că puteam să-i număr coastele. Însă eu nu simțeam nici că sunt numai piele și os, nici că sunt jalnică. Aveam nevoie să mă văd puternică.

Gemeni, într-unul dintre laboratoarele
de la Auschwitz

Doctorul Josef Mengele

Doctorul Mengele ne-a stabilit un program pe care trebuia să-l urmăm. Trei zile pe săptămână eram obligați să mergem la laboratoarele din Auschwitz pentru a fi supuși unui studiu intensiv, la sfârșitul căruia ne simțeam epuizați. În celelalte trei zile, ne duceam în laboratoarele din Birkenau, unde ni se făceau analize de sânge. Zilele se scurgeau una după alta. În fiecare dimineață, după strigarea apelului, Mengele venea în barăci pentru inspecție. Zâmbind, ne numea *meine Kinder*, „copiii mei”. Unii dintre gemeni îl plăceau și îi spuneau unchiul Mengele. Eu nu. Eram îngrozită de el. Chiar și în acele zile, știam că nu ținea la noi ca un doctor adevărat.

Marțea, joia și sâmbăta obișnuiam să mergem la laboratorul de analize medicale. Eu și cu Miriam ne așezam pe o bancă împreună cu alte surori gemene. Cineva ne lega pe brațul drept și pe cel stâng niște furtunuri subțiri, flexibile, din cauciuc. În același timp, doi oameni se ocupau de mine. Un medic îmi introducea un ac în brațul stâng ca să-mi ia sânge. Umplea o eprubetă, apoi mă înțepa din nou. După aceea vedeam alte mâini care luau eprubetele roșii ce conțineau sângele meu. Îmi amintesc că mă întrebam: „Cât sânge pot să pierd și totuși să rămân în viață?” Între timp, un alt doctor îmi făcea o injecție cu ceva în brațul drept. Mi-a introdus cinci ace fără să-l mai scoată pe primul. Oare ce îmi injecta în puținul sânge care îmi rămăsese?

Uram injecțiile acelea. Dar refuzam să țip de durere, pentru că nu voiam să-i las pe naziști să vadă cât mă făceau să sufăr. Suportam întorcând capul în altă direcție și numărând înțepăturile până ce se terminau.

Pe drumul de întoarcere spre baracă, eu și Miriam nu vorbeam deloc despre injecții. Le consideram prețul pe care îl aveam de plătit pentru a supraviețui. Le dădeam sângele nostru, trupurile noastre, mândria și demnitatea noastră; în schimb, ei ne lăsau să mai trăim o zi. Nu-mi amintesc să fi existat nici măcar o singură persoană printre gemene care să nu fi cooperat.

Pe atunci nu știam pentru ce se făceau acele experimente medicale și ce ni se injecta în braț. Mai târziu am aflat că doctorul Mengele le inocula cu bună știință unor gemeni boli periculoase, potențial fatale, precum scarlatina. Apoi le injecta altceva ca să vadă dacă putea trata afecțiunea respectivă. Prin unele injecții încerca să le schimbe acestor copii culoarea ochilor. La mulți ani după eliberarea noastră din lagăr, câteva fete mai mari ne-au povestit că Mengele le dusesse într-un laborator și le făcuse o transfuzie de sânge de la un băiat. Tot el transfuzase sângele acestor tinere în corpul unor băieți. Se pare că doctorul Mengele căuta o modalitate de a transforma fetele în băieți și băieții în fete. Pe multe dintre aceste detalii și informații le-am aflat patruzeci de ani mai târziu. Printre lucrurile de care nu știam se afla de exemplu și cazul unor gemeni adolescenți cărora li s-au tăiat organele genitale, pentru că Mengele voia să vadă dacă îi putea transforma în fete. Unul dintre acei băieți a murit în pat, alături de fratele lui geamăn care mai târziu a spus: „Simțeam cum trupul fratelui meu se răcea.”

PAŃSTWOWE MUZEUM
32-603 Oświęcim 5

Lagerarzt des 10. AUG. 1944 Birkenau, 8. August 1944
KL Auschwitz II.
(Frauenlager)

An das
Hygiene-Institut der Waffen- u. Polizei,
A u s c h w i t z .

Anbei wird Blutmaterial zur Untersuchung auf
Rest N, Na Cl., Takata-Ara, Vitamin C eingesandt:

561321. H. Nr. A 5131 Malek Judith
2. " 80912 Kohnstein Philie.
43. " A 7736 Malek Salomon.
54. " A 5771 Molnar Maria
65. " A 6035 Moskowitz Helena
76. " A 3626 Weiss Olga
77. " A 7063 Mozes Eva
98. " A 7259 Neuschloss Judith
56148. " 80913 Kohnstein Gisele.

213/44

Der Lagerarzt des
KL Auschwitz II.
H-Untersuchungsarzt

Document original care arată că analizele probelor de sânge ale Evei identificau nivelul de uree, de clorură de sodiu, de globulină și de vitamina C din organismul acesteia. Alte documente indică efectuarea unor teste pentru sifilis și scarlatină.

To Whom It May Concern:

I, Werner L. Loewenstein, M.D., a physician educated in Germany, resident of Terre Haute, IN, located in Vigo County, have translated a document from The Camp Physician of The Concentration Camp Auschwitz II.

The Camp Physician
Concentration Camp Auschwitz II
(Women Camp)

Birkenau, August 8, 1944

To The Hygienic Institute of The Army SS and Police,

A u s c h w i t z

Enclosed are blood samples for examination of Urea Nitrogen, Sodium Chloride, Takata-Ara, and Vitamin C.

A list of nine names follows-see attached document.

Signed by The Camp Physician
Concentration Camp Auschwitz II
Mengele (looks like Mengele's signature)
SS Sub Storm Leader

I certify that I have translated the above from the attached document, and that this is an accurate and true representation of what is contained therein.

Werner L. Loewenstein
Werner L. Loewenstein

State of Indiana
County of Vigo

Before me, the undersigned, a Notary Public in and for said County and State, this 18th day of April 1985 Werner L. Loewenstein personally appeared and acknowledged the execution of the above translation.

Witness my hand and Notarial Seal

Myra Louise Hassell
Resident of Vigo County

My Commission Expires
July 13, 1988

Traducerea în limba engleză a documentului
de pe pagina alăturată

Se spunea că, la acel moment, șase perechi de gemeni intraseră în laboratorul din lagăr și fuseseră omorâți. Eu nu am fost martoră la uciderea nimănui; tot ce știam era că unii dintre gemeni dispăreau pur și simplu. Dar în cele din urmă am aflat că zvonurile care circulau erau adevărate: gemenii mureau în urma unora dintre experimentele efectuate pe ei. Nouă ni se spunea că „se îmbolnăviseră foarte grav”. Apoi Mengele îi înlocuia cu alte perechi noi, abia ajunse cu transporturile pe calea ferată. Așa erau priviți până și cei mai privilegiați prizonieri de la Auschwitz. Nici măcar preferații lui Mengele nu erau tratați ca niște ființe omenești. Toți eram ușor de înlocuit. De unică folosință.

Ceea ce nu păreau de înlocuit erau rochițele noastre frumoase, asortate, care se uzaseră atât de mult, că nu le mai puteam purta. De aceea, ni s-au dat niște haine de femei. Dar acestea erau atât de mari, că eu și Miriam ne legam șnururi în talie ca nu cumva să cadă de pe noi. În partea de sus a rochiilor băgam tot ce căram după noi: de exemplu, o cană de tablă sau o bucată de pâine păstrată de cu seară.

Dimineața, înainte de prezentarea la apel, și în zilele în care mergeam la laboratorul de analize, ajutam la îngrijirea copiilor mici. În fața barăcii noastre era o curte împrejmuită cu un gard, unde ne jucam cu aceștia. Fetele mai mari ne învățau pe mine și pe Miriam să tricotăm. Pentru asta tăiam bucăți de sârmă ghimpată din împletitura gardului, loveam firele cu o piatră ca să slăbim ghimpii și apoi îi scoteam. Asta ne lua mult timp. După aceea, ascuțeam capetele sârmei cu

niște pietre, ca să ne facem din ele andreele. Una dintre fete avea un pulover vechi pe care îl desfăceam, păstrând lâna din acesta. Pe rând, fiecare fată tricota până când toată lâna se termina. Apoi următoarea fată desfăcea ce se tricota și o lua de la capăt. Nu era important pentru noi să obținem un produs finit – o căciulă, o eșarfă sau niște șosete. Tricotatul ne ajuta să nu ne mai gândim la problemele noastre.

Dar moartea și pericolele nu erau niciodată departe. Într-o zi, pe când eram afară, pe lângă noi a trecut o căruță încărcată cu oameni morți. Am alergat la gard ca să vedem dacă recunoaștem pe cineva de acolo.

O fată a strigat: „Mama! Este mama mea!” și a izbucnit în lacrimi. Suspina, durerea ei răbufnind într-un crescendo de vaiete, în vreme ce căruța își continua drumul. Mi-a părut rău pentru ea, dar nu am știut ce să-i spun atunci.

În clipa aceea, mi-am dat seama că era posibil ca și mama noastră să fi fost luată cu o căruță plină cu trupuri fără suflare; doar că noi nu o văzuserăm. Aceste căruțe treceau prin fața noastră în fiecare zi. Uneori, prizonierii din ele erau morți, alteori aproape morți; cu toții erau duși spre locul de odihnă veșnică. Până în acel moment, nu mă mai gândisem deloc la familia mea. Poate că acest lucru se întâmplase din cauza pâinii pe care o mâncam în fiecare seară, care, se pare, conținea nu doar rumeguș, ci și o pulbere numită bromură; ea ne ștergea amintirile de acasă, fiind pentru unii un fel de sedativ. Orice ar fi fost în pâinea aceea, după ce o mâncam nu mai simțeam milă nici pentru mine, nici pentru Miriam,

nici pentru nimeni altcineva. Nu mă vedeam ca pe o victimă, căci astfel aş fi acceptat că într-o zi voi muri şi eu aici. Era foarte simplu. Nu aveam alt gând decât acela de a-mi asigura supravieţuirea. Noaptea, eu şi Miriam ne întindeam în patul nostru împreună cu alte două perechi de gemene. Ne strângeam una într-alta, dar nu vorbeam şi nici nu şuşoteam. Dacă i-aş fi spus lui Miriam cât îmi era de foame şi cât de deplorabil mă simţeam ar fi fost mai rău pentru noi. Pe întuneric mai auzeam câte un fluier de afară, sau cum trecea vreo maşină ori vreo motocicletă. Zgomotul făcut de cei care măşşăluiau, gemeau sau vomitau, lătratul vreunui câine ori plânsetele unor prizonieri accentuau parcă tăcerea din lagăr – păreau o orchestră ce acompania suferinţa umană universală.

Uneori, când supraveghetoarele noastre dormeau, vechea noastră prietenă din satul vecin, doamna Csengeri, se furişa în baraca noastră ca să-şi vadă ficele. Era o femeie ageră la minte. Când a ajuns la Auschwitz, l-a convins pe doctorul Mengele că îl poate ajuta furnizându-i informaţii despre gemenele ei; astfel i se permisesse să rămână în baraca femeilor. Doamna Csengeri le aducea ficelor ei mâncare, lenjerie de corp, pălării, lucruri pe care le luase de acasă sau pe care le „organizase”. În limbajul folosit în lagăr, „organizarea” însemna furtul de la nazişti. Le invidiam pe fetele acelea pentru că aveau o mamă care era încă în viaţă şi se îngrijea de ele; eu şi Miriam nu ne aveam decât una pe cealaltă.

Nu mă mai puteam gândi la mama, la tata și la surorile noastre mai mari. Trebuia să mă îngrijesc de mine și de Miriam. Trebuia să-mi repet tot timpul:

Încă o zi.

Încă un experiment.

Încă o injecție.

Dar te rog, te implor, nu ne lăsa să ne îmbolnăvim.

CAPITOLUL ȘASE

Într-o sâmbătă din luna iulie, eu și Miriam am fost duse în laborator. Acolo mie mi s-a făcut o injecție cu ceva ce trebuie să fi fost un microb sau o bacterie. Numai pe mine m-au injectat, nu și pe sora mea. Mulți ani după aceea, eu și Miriam ne-am gândit că m-au ales doar pe mine pentru că observaseră că eram mai puternică.

Însă nu m-am așteptat ca după această injecție să mă îmbolnăvesc. În timpul nopții am făcut febră. Inima îmi bătea așa de repede și de puternic, încât credeam că o să-mi sară din piept. Simțeam că îmi arde pielea. Tremuram atât de tare, că nu puteam să adorm, în ciuda oboselii pe care o resimțeam. Am trezit-o pe Miriam.

— Îmi es-ste f-f-foarte r-r-rău, i-am șoptit la ureche clănțănind din dinți.

Miriam s-a trezit imediat, îngrijorată.

— Ce ne facem?

— N-n-nu știu, i-am răspuns eu. O s-s-să în-n-cerc s-s-să mă pref-f-fac atât cât pot că mă s-s-simt b-b-bine.

Până luni dimineată, când am ieșit la apel, ajunseseam să am amețeli. Mâinile și picioarele îmi erau acoperite de pete

roșii și se umflaseră atât de mult, încât mi se părea că se du-
blaseră. Mă dureau așa de tare, că ajunseseam să cred că la un
moment dat pielea îmi va exploda. Aveam frisoane. Razele
soarelui m-au încălzit puțin și am încercat din răputeri să
nu tremur, ca nu cumva *Pflegerinnen*, „infirmierele”, să ob-
serve că îmi era rău. Nu voiam să fiu dusă la infirmerie. De
două ori se întâmplase ca o fată din baraca noastră să se îm-
bolnăvească și să fie dusă acolo. Niciuna însă nu s-a mai în-
tors din acel loc. Surorile acestor fete fuseseră și ele luate de
lângă noi și nu mai reveniseră niciodată aici. Am presupus
că, atunci când se îmbolnăvea una dintre gemene, sora aces-
teia era și ea omorâtă. Nu puteam permite ca același lucru să
ni se întâmple mie și lui Miriam. De ce să moară și sora mea
dacă eu îmi pierdeam viața?

Chiar înainte ca apelul să înceapă efectiv, au răsunat sire-
nele antiaeriene, dându-ne un avertisment puternic, intens
și pătrunzător: urma să fim bombardați. Cu o încântare care
însă îmi dădea fiori, priveam cum gărzile SS fugeau mân-
când pământul ca să se ascundă în adăpost, în timp ce un
avion care avea steagul american pe una dintre aripile sale
zbura în cerc deasupra lagărului de concentrare. Mi-am spus
atunci în gând: „Uită-te la naziștii ăștia, bătaușii lumii, cum
au luat-o la sănătoasa ca niște mâțe speriate!” Am recunoscut
ușor drapelul american pentru că mătușa noastră, sora tată-
lui, locuia în Cleveland, statul Ohio, și înainte de război ne
trimitea scrisori cu timbre pe care era imprimat steagul SUA.
Acum, avionul care zbura la joasă altitudine a lăsat deasupra

întregului lagăr un cerc de fum galben. Chiar și pe atunci știam că aparatul acela de zbor nu va lansa bombe în interiorul cercului. Au urmat alte avioane, iar în depărtare am auzit explodând bombe. Aparatele de zbor americane ne dădeau speranță. Ele ne anunțau că salvatorii noștri vor sosi curând. Într-o bună zi, nu peste multă vreme, vom fi eliberați și vom putea pleca acasă – dacă până atunci reușeam să rămânem în viață. Noi, copiii, am bătut din palme; acestea erau momentele noastre de glorie.

Dar, la următoarea mea vizită în laborator, doctorii nu s-au mai deranjat să mă examineze. Mi-au strigat numărul și mi-au luat temperatura. Știam că nu eram într-o situație prea bună. De îndată, două *Pflegerinnen* m-au suit într-un fel de mașină sau un jeep și m-au luat de acolo. Înainte să fiu scoasă din acel loc, nu am mai apucat să o văd pe Miriam. Era pentru prima dată de când ne aflam în lagăr când am fost separate. Să rămânem împreună, să ne bazăm una pe cealaltă, să avem o altă ființă de care să ne îngrijim fuseseră niște piedici în calea singurătății.

Am fost dusă la infirmerie: Clădirea #21 era o baracă mizerabilă aflată lângă camera de gazare și cuptoarele fierbinți din crematoriu. O miasmă de putred umplea aerul. În paturile pe câte trei niveluri erau întinși oameni pe jumătate morți. Șir după șir, formau o mare de ființe care încetul cu încetul își dădeau ultima suflare. Toți erau adulți. Când treceam prin dreptul lor, își întindeau degetele osoase spre mine.

— Te rog!

— Apă! Apă!

— Mâncare! Te rog! Orice!

— Ajutor!

Mi se părea că toți plâng, fiind incapabili să se miște. Spre mine se întindeau mai multe mâini decât o permitea numărul celor aflați acolo. Îmi amintesc că am citit în Biblie despre o Vale a Plângerii; infirmeria semăna cu acel loc. Era cel mai îngrozitor dintre cele în care fusesem eu vreodată.

Eu am fost dusă într-o încăpere împreună cu alte două fete mai mari decât mine, Vera și Tamara. Fiecare era sora geamănă a altcuiva. Amândouă aveau varicelă, deci nu erau așa de grav bolnave. Camera noastră era mică, dar aici nu stăteam decât noi trei – un alt privilegiu acordat în lagăr gemenilor. În acea seară, ora cinei a trecut fără ca nouă să ni se aducă rația obișnuită de mâncare.

— De ce nu ne dau să mâncăm? am întrebat eu. Ar trebui să ne aducă pâine.

Atunci Vera mi-a dat următorul răspuns:

— Nimeni dintre cei aflați în acest loc nu primește de mâncare, pentru că oamenii sunt aduși aici ca să moară, sau sunt duși în camerele de gazare ca să fie uciși.

— Nu vor să irosească mâncarea pe niște muribunzi, a zis Tamara.

Eu nu pot muri, mi-am spus atunci. Eu nu voi muri.

În noaptea aceea m-am simțit prea rău ca să-mi mai fie foame. Mi-a fost greu să adorm fără să o simt pe Miriam ghemuită lângă mine. În întuneric îi auzeam pe oameni gemând

și urlând de durere. Țipetele lor îmi sfâșiau inima. Nu mai auzisem niciodată până atunci atât de multe voci care se văitau, urlau și strigau după ajutor.

A doua zi a venit un camion. Cei mai bolnavi dintre oamenii din infirmerie au fost aruncați în partea din spate a mașinii și duși direct în camera de gazare. Țipau și se zvârcoleau, fiindcă unii dintre ei erau aruncați peste alți oameni deja morți. „Oare și eu voi sfârși în camera de gazare?” m-am întrebat atunci.

Camera de gazare era mereu acolo, lângă crematoriul din care se revărsa peste tot în aerul din jurul nostru un miros de păr uman, de carne și de oase arse. Acest loc era o permanentă amenințare pentru toți cei închiși în lagăr – dar mai ales pentru oamenii ajunși în infirmerie. Camioanele acelea veneau de două ori pe săptămână. După mulți ani am aflat că, înainte ca trupurile oamenilor să fie duse la crematoriu, niște muncitori le extrăgeau din gură dinții de aur și le scoteau bijuteriile care le mai rămăseseră. În fiecare zi, naziștii colectau de la cadavrele prizonierilor în medie treizeci și cinci de kilograme de aur. Așadar, cineva se îmbogățea atunci.

În dimineața de după ce am ajuns acolo, doctorul Mengele, însoțit de un grup de alți medici, a venit să mă vadă. Aceștia au discutat despre cazul meu ca și cum ne-am fi aflat într-un spital obișnuit. Deși vorbeau în germană, am înțeles multe din ceea ce spuneau. Doctorul Mengele a râs și a spus afișând un zâmbet larg și referindu-se la mine: „Păcat. Este atât de tânără și nu mai are de trăit decât două săptămâni.”

„De unde știa el asta?” m-am întrebat eu. După injecția aceea toxică, nu mi se mai făcuse nicio analiză. Încă de atunci am aflat că doctorul Mengele știa cu ce boală mă infectaseră și cum va evolua aceasta. Putea fi beri-beri* sau febră pătată**. În toți anii care au trecut de la acel episod, nu am reușit niciodată să descopăr despre ce anume a fost vorba.

Stând întinsă în pat și ascultându-i pe Mengele și pe ceilalți doctori, încercam să nu-i las să vadă că înțeleg ce spun. Mi-am zis în gând: „Nu sunt moartă. Refuz să mor. Am să le dovedesc acestor medici că sunt mai deșteaptă decât ei, am să-i arăt doctorului Mengele că se înșală și o să ies de aici în viață.” Însă mai presus de orice, știam că trebuia să mă întorc la Miriam.

În timpul primelor mele zile la infirmerie, am avut febră foarte mare, însă nimeni nu mi-a dat mâncare, medicamente sau apă. Nu au făcut nimic altceva decât să-mi ia constant temperatura. Îmi era foarte sete. Eram disperată să beau puțină apă. Gura îmi era atât de uscată, încât aveam impresia că nu o să mai pot respira pentru mult timp.

În capătul îndepărtat al barăcii în care fusesem dusă era un robinet. Îmi amintesc că m-am lăsat să alunec ușor din pat,

* Boală din Extremul Orient cauzată de lipsa vitaminei B₁ din organism, caracterizată prin tulburări cardiace și nervoase și prin apariția unor edeme. (*n. red.*)

** Febra pătată, sau febra pătată a Munților Stâncoși, este o boală infecțioasă febrilă acută, cauzată de bacteria *Rickettsia rickettsii* și transmisă la om de la rozătoare și de la alte mamifere mici prin mușcătura de căpușă. (*n. trad.*)

am deschis ușa și m-am târât pe podea până la acel robinet. Cimentul aspru îmi zdrelea pielea și mă făcea să simt rece la burtă. Mi-am întins mâinile în față și am început să merg de-a bușilea, târându-mă încet pe podeaua aceea acoperită cu un strat gros de mizerie și de noroi. Din când în când îmi pierdeam cunoștința, apoi mă trezeam și mai înaintam puțin.

O să mă fac bine, îmi repetam întruna.

Trebuie să trăiesc. Trebuie să supraviețuiesc.

Nevoia mea tot mai mare de a bea apă mă copleșea. Cel mai ciudat lucru este că nu-mi amintesc când și cum am reușit totuși să consum puțin din acest lichid. Cu siguranță că am făcut asta la un moment dat, pentru că altfel nu aș fi supraviețuit. Nu-mi aduc aminte nici cum am ajuns înapoi la patul meu, în încăperea pe care o împărțeam cu celelalte fete. Totuși, în fiecare noapte, timp de două săptămâni, m-am târât până la acel robinet.

După prima săptămână petrecută la infirmerie, Miriam a aflat că acolo nu primeam deloc de mâncare. Știa acest lucru de la vechea noastră prietenă, doamna Csengeri. Ea făcea pe mesagera, strecurându-se dintr-o baracă în alta ca să-și viziteze fiicele gemene. Astfel, Miriam a început să-mi păstreze porția ei de pâine, pe care apoi i-o dădea doamnei Csengeri ca să mi-o aducă. Imaginați-vă câtă voință avea această fetiță de zece ani care s-a hotărât să nu mai mănânce timp de o săptămână! Acea bucată de pâine pe care o primeam zilnic de la sora mea mi-a salvat viața și m-a făcut să fiu și mai hotărâtă să mă întorc cu orice preț la Miriam. După două

săptămâni, ca prin minune, febra a cedat și au început să-mi revină puterile. Într-o noapte, m-am trezit și am văzut silueta supraveghetorei din blocul nostru: subțire și negricioasă. Din când în când, noaptea, aceasta se furișa în camera noastră și ne aducea de mâncare. „Uite o bucată de pâine pentru tine”, spunea ea în șoaptă, punând-o pe patul meu. „Dacă află cineva [că am făcut asta], voi fi pedepsită.” O dată, ne-a dat mie, Tamarei și Verei chiar o bucată din tortul de ziua ei. A fost o adevărată încântare! Era atât de bun, atât de dulce. Pur și simplu l-am devorat, lingându-ne degetele și apoi procedând la fel cu hârtia în care fusese învelit. Chiar și la Auschwitz unii se purtau omenește.

Totuși, când mă gândesc la acele zile, nu înțeleg de ce în primele două săptămâni, când mă simțeam atât de rău, această femeie nu mi-a dat deloc apă. Bănuiesc că și-a cruțat efortul pentru acele persoane care păreau că vor supraviețui.

Când am început să prind puteri, mi-am dorit să ies din infirmeria aceea cât mai repede, deși încă aveam febră. Doctorul Mengele și echipa lui veneau de două ori pe zi la mine și verificau tabelul cu temperatura mea corporală. Trebuia să-i conving că aceasta îmi scădea, ca să fiu trimisă înapoi în baraca gemenelor. Așa că mi-am făcut un plan.

Vera și Tamara m-au învățat cum să citesc temperatura pe care o indica termometrul. Când a venit infirmiera, care era și ea tot o deținută, și mi-a pus termometrul sub braț, mi-a spus să-l țin acolo până când se întoarce. După ce a părăsit încăperea, am scos termometrul, l-am citit și l-am scuturat

puțin. Apoi l-am băgat la loc la subraț, aproape până la capăt, lăsându-i vârful în afară, ca să nu mai înregistreze nicio schimbare. Infirmiera s-a întors, a citit temperatura și a notat-o. Trebuia să fiu foarte atentă să fac acest lucru treptat, ca să nu-i trezesc lui Mengele suspiciuni în legătură cu recuperarea mea. Planul meu a funcționat perfect! Astfel că după trei săptămâni m-au lăsat să plec înapoi în baracă.

M-am întors fericită la sora mea. Acum, că eram împreună, știam că mă voi face bine. Dar am fost consternată văzând înfățișarea lui Miriam. Avea o privire absentă și se uita în gol. Părea slăbită și lipsită de viață.

— Ce ai? am întrebat-o eu. Ce s-a întâmplat? Ce ți-au făcut?

— Nimic, a spus Miriam. Lasă-mă în pace, Eva. Nu pot să vorbesc despre asta.

Știam că despărțirea noastră o afectase foarte mult pe sora mea. Crezuse că nu mă voi mai întoarce niciodată la ea; gândul că va rămâne singură o făcuse să-și piardă speranța. În limbajul lagărului, devenise *Muselmann*, adică un „zombi”, cineva care nu mai avea dorința de a lupta pentru viața sa.

În primele două săptămâni cât am fost plecată, Miriam nu a mai fost dusă în laborator. A fost ținută la izolator, fiind păzită tot timpul de niște gărzii SS. La început, Miriam nu a știut ce era cu mine, dar probabil că a simțit că cei de aici așteptau să mi se întâmple ceva. În ciuda a ceea ce credea Mengele, nu am murit, așa că Miriam a fost dusă în laborator unde i s-au administrat mai multe injecții, în urma cărora

s-a îmbolnăvit. Injecțiile acelea aveau ca scop să împiedice creșterea rinichilor, aceste organe urmând să rămână la etapa de dezvoltare a unui copil de zece ani. Nu am reușit nicio dată să descopăr care era scopul acestui experiment efectuat pe sora mea.

Dar am aflat că planul lui Mengele era ca eu să mor de boala care îmi fusese inoculată. Doctorul Miklós Nyiszli, un prizonier evreu care era medic patolog, a scris și apoi a publicat o relatare de martor ocular despre cum Mengele le cerea de multe ori patologilor să efectueze autopsii pe gemenii care muriseră la câteva ore distanță unul de celălalt. Era o ocazie unică de a compara efectele bolii asupra a două trupuri, unul sănătos și altul bolnav, care erau identice în toate privințele. Dacă eu aș fi murit la infirmerie, Miriam ar fi fost dusă în cea mai mare grabă în laborator și omorâtă, după ce i se făcea o injecție cu cloroform direct în inimă. Autopsiile simultane ar fi ajutat la compararea organelor mele bolnave cu cele sănătoase ale surorii mele. Dacă ele ar fi prezentat vreun interes științific, însuși Mengele le-ar fi examinat și apoi le-ar fi trimis la Institutul de Antropologie din Dahlem, Berlin, într-un pachet marcat astfel: „Material de război – Urgent”.

Dar eu, o fetiță de numai zece ani, am reușit să-l înving pe doctorul Mengele, supraviețuind experimentului său. Acum doar de mine depindea să o ajut pe sora mea geamănă să-și revină. Nu o puteam pierde. Și părea ceva simplu. Însă cum să reușesc acest lucru era o cu totul altă chestiune.

CAPITOLUL ȘAPTE

La Auschwitz-Birkenau nu știam niciodată ce putea să ne aducă ziua de mâine. Fiecare zi venea cu alte greutăți cărora trebuia să le facem față și astfel să supraviețuim. Miriam se îmbolnăvisese și de altceva, pe lângă diareea continuă pe care o avea din cauza dizenteriei. Deși toată lumea, inclusiv eu, suferea de această boală infecțioasă contagioasă, Miriam nu mai voia să trăiască. Era obligatoriu să găsec o modalitate de a o ajuta să se facă bine. La starea în care se afla sora mea contribuiseră și injecțiile care i se făcuseră în timp ce eu eram departe de ea.

Prin lagăr se zvonea că ceea ce ne-ar putea înzdrăveni și scăpa de dizenterie ar fi cartofii. La Auschwitz, oamenii „organizau” de la naziști tot ce aveau nevoie pentru a putea supraviețui. Deținuții priveau „organizarea” ca pe o acțiune eroică. Problema era că până atunci eu nu mai furasem niciodată, cu excepția unui singur lucru: o cană.

Odată, pe drumul spre dușuri, în timp ce ne deplasam în șiruri de câte cinci, ne-am apropiat de un morman de vase de bucătărie. Atunci, eu am ieșit din mijlocul rândului, de la locul meu, și m-am apropiat de margine. Am făcut un salt,

am pus mâna repede pe o cană și am ascuns-o în partea de sus a rochiei pe care o purtam, ca apoi să continui să merg ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Dacă gardianul SS care ne însoțea atunci a văzut ceva, totuși nu a spus nimic.

Se știa că oricine era prins furând urma să fie spânzurat, la fel ca cei care încercau să evadeze din lagăr. Naziștii ne obligau să privim la fața locului aceste execuții, spunându-ne să ne uităm cu atenție la ce vom putea păți dacă vom fura sau vom încerca să fugim. Îmi amintesc că îmi ziceam în gând: „Da, viața este minunată aici. De ce am încerca să fugim?” Am hotărât că trebuia să găsesc o modalitate de a pune mâna pe câțiva cartofi, ca să o ajut pe Miriam să se facă bine. Nu știam ce mi se putea întâmpla dacă îndrăzneam să fur aceste legume, dar eram convinsă că riscam să mor. În fața Blocului 11 fusese ridicată o spânzurătoare. Chiar dacă eram conștientă de faptul că, dacă eram prinsă „organizând” ceva, mă aștepta moartea prin spânzurare, de dragul lui Miriam trebuia să-mi asum acest risc. Nu o puteam lăsa să moară.

Unele fete din baraca noastră găteau cartofi noaptea, așa că le-am întrebat pe ele de unde aș putea face rost și eu de câțiva. Acestea mi-au spus că singurul loc unde îi voi găsi era bucătăria, așa că m-am oferit să car în mod voluntar mâncare de acolo. Asta însemna că voi fi unul dintre cei doi copii care duceau supa într-un imens container, de dimensiunea unui tomberon de gunoi de peste o sută de litri, de la bucătăria aflată la capătul lagărului până la baraca noastră. Dura

douăzeci de minute să mergi până acolo; drumul înapoi, târând cum puteam containerul plin cu mâncare, ne lua și mai mult timp. Prima oară când mi-am oferit ajutorul nu am fost aleasă. A doua zi, m-am dus din nou la bucătărie și de data aceasta am fost selectată împreună cu o altă fată să aducem zilnic supă, un lichid apos, în care câteodată se mai găsea câte o bucățică de cartof.

De cum am intrat în bucătărie, am observat o masă lungă de metal pe care se aflau oale și tigăi. Dedesubtul acesteia am zărit doi saci cu cartofi. Pentru o clipă am ezitat să fac ceva. Dacă eram prinsă, puteam sfârși în ștreang, dar dacă nu încercam, Miriam urma să moară.

M-am aplecat puțin și apoi m-am uitat cu atenție în jur, încercând să-mi dau seama dacă mă urmărește cineva. Cu inima bătându-mi atât de tare încât o simțeam în canalul auditiv, am băgat mâna într-un sac și de acolo am scos doi cartofi. Cineva m-a apucat de păr și m-a tras în sus. Era femeia care lucra în bucătărie, o deținută corpulentă ce purta pe cap o basma în dungi.

— Nu ai voie să faci asta! mi-a strigat în față.

— Ce anume, doamnă?

Făcusem ochii mari, afișând o falsă inocență.

— Nu-i frumos să furi. Pune-i imediat la loc!

Am lăsat cartofii să cadă înapoi în sac. Mă așteptam să fiu târâtă spre spânzurătoare, dar nu s-a întâmplat nimic de genul acesta. Aproape că am izbucnit în râs de ușurare când am înțeles că singura mea pedeapsă era mustrarea primită.

Tocmai aflasem că a fi unul din gemenii lui Mengele însemna că nimeni nu îndrăznește să-ți facă rău cu bună știință cât timp doctorul ne voia în viață. Avea nevoie de noi ca să-și continue experimentele.

Dar eu tot mă temeam că bucătăreasa mă va raporta la *blokova*, supraveghetoarea blocului nostru, și că astfel nu mi se va mai permite să car mâncarea. Însă a doua zi m-am oferit din nou să fiu de ajutor la bucătărie. Și de data aceasta am fost acceptată.

Acum însă a fost mai ușor să „organizez” cartofii fără să mai fiu prinsă de cineva. Nu am mai fost nici pe departe la fel de speriată ca prima dată, pentru că știam că nu mi se poate întâmpla nimic mai rău decât cel mult să am parte de o admonestare severă. Ajunsă lângă saci, am pus repede mâna pe trei cartofi și i-am băgat în sân. De data aceasta, nu m-a văzut nimeni. Planul îmi reușise! Acea mică pradă a fost una dintre cele mai mari comori pe care pusesem mâna vreodată. Abia așteptam să vină seara.

Activitățile interzise, precum gătitul, trebuiau făcute noaptea, după ce *blokova* și asistenta supraveghetorei se duceau la culcare în cămăruțele lor, aflate în partea din față a barăcii noastre. Una dintre gemene adusese câteva bucăți de cărbune, pe care le strânsese în timpul zilei. La capătul banchei din cărămizi care se întindea în mijlocul barăcii aveam un cuptor și în el am aprins un mic foc. Cineva era de pază la ușă, în caz că *blokova* se trezea. Alte fete stăteau la intrarea în baracă și semnalizau bătând din picioare dacă se apropia cineva. Am gătit pe rând în întuneric.

Mi-am folosit propria oală și în ea am fiert cartofii pe care îi furasem – cu coajă, cu puncte și pământ pe ei, cu totul! Apoi eu și Miriam ne-am ospătat. Am mâncat cartofii fără sare sau unt, dar cu toate acestea au avut un gust delicios. Ne-au încălzit și ne-au ridicat moralul. I-aș fi dat lui Miriam toată mâncarea, dar și eu eram hămesită și aveam nevoie de putere ca să pot să mă îngrijesc de amândouă.

După aceea, m-am oferit în fiecare zi să car recipientul cu supă de la bucătărie, deși nu eram aleasă decât o dată sau de două ori pe săptămână. Dar cu fiecare drum pe care îl făceam eram tot mai pricepută la „organizare”. Întotdeauna luam mai mulți cartofi decât aveam nevoie în ziua aceea. Drept urmare, eu și Miriam am ajuns să mâncăm de trei ori pe săptămână aceste legume.

Uneori, noaptea, doamna Csengeri se furișa în baracă la noi, ca să pregătească acei cartofi pe care îi furase pentru ficele ei. Imediat ce o persoană termina de gătit, o alta îi lua locul de îndată la cuptor. Formam o mică brigadă și mereu aveam oameni care stăteau de pază, asigurându-se că nu vom fi prinse gătind.

Toată lumea cunoștea sistemul și regulile noastre. În ciuda faptului că majoritatea prizonierilor eram numai piele și os, doar foamea amintindu-ne că mai eram în viață, nu încercam niciodată să le furăm mâncarea celorlalți.

Cartofii pe care i-am adus lui Miriam au avut efectul unui medicament. Sora mea s-a însănătoșit repede, a prins puteri și astfel i-a revenit dorința de a lupta pentru viața ei. Pot spune

că, dacă nu aş fi fost eu să o ajut, ar fi murit – şi sunt sigură că această afirmaţie nu ar fi jignit-o. În acelaşi timp, grija pe care i-am purtat-o lui Miriam m-a făcut şi pe mine să fiu mai rezistentă şi mai puternică. Pentru că eram gemene, ne-am agăţat una de cealaltă. Pentru că eram surori, ne-am bazat una pe alta. Pentru că eram o familie, nu am renunţat să luptăm una pentru cealaltă.

La Auschwitz, era foarte uşor să mori. Să supravieţuieşti, însă, presupunea să munceşti din greu.

CAPITOLUL OPT

În timp ce vara anului 1944 lăsa loc toamnei, lucrurile au început să se schimbe. Din ce în ce mai multe avioane vuiau deasupra capetelor noastre și bombardau cartierele și fabricile naziste. Uneori, erau două sau trei raiduri pe zi. Deși nu aveam radio și la noi nu ajungea nicio știre, ne-am dat seama că în curând vor veni băieții buni și ne vor elibera de aici. Până la sosirea lor, trebuia să mă asigur că eu și sora mea vom rămâne în viață. Aceasta era misiunea, dar și responsabilitatea mea. Însă condițiile din lagăr nu se îmbunătățeau deloc. Într-un fel, aș putea spune că ele deveneau chiar mai rele.

În timpul nopții de 7 octombrie, am fost trezite de sunele unei explozii puternice. Sirenele urlau. Câinii lătrau. Oare ce se întâmpla? Mai târziu am aflat că evreii din *Sonderkommando** (deținuții obligați să ardă cadavrele altor prizonieri) se răsculasera și aruncaseră în aer Crematoriul IV din Birkenau. Folosiseră un explozibil introdus pe furiș în lagăr de către un grup de evreice care lucrau în fabricile naziste de muniție. Bărbații din *Sonderkommando* hotărâseră că mai

* „Unități speciale”, în limbă germană, în original. (*n. red.*)

bine mureau luptând decât în camera de gazare. Ei voiau să se răzbune pentru pierderea rudelor și a prietenilor lor.

Pe atunci circulau tot felul de zvonuri, potrivit cărora atunci când Forțele Aliate – armatele americană, britanică și sovietică – se apropiau de acest loc, membrii SS urmau să-i omoare pe toți cei aflați în lagăr. Cu toate acestea, Mengele își continua experimentele medicale, sperând să mai facă o descoperire științifică importantă.

În momentul acela nu știam că doctorul primise ordin de la conducerea nazistă să „lichideze” lagărul de țigani, în care se aflau peste două mii de prizonieri romi, cei mai mulți fiind femei și copii. Deși Mengele încercase să-i păstreze pe țigani pentru a-i folosi în cercetările sale, el a urmat ordinele primite. Astfel, acești prizonieri au fost duși imediat în camerele de gazare pentru a fi omorâți, iar apoi au fost incinerati.

Eu, Miriam și toți gemenii din barăci am fost transferați din lagărul în care ne aflam în cel al țiganilor, care acum rămăsese gol. Deținuții lăsaseră în urma lor păături, iar pe pereți am găsit niște desene colorate. Nu știam de ce naziștii ne mutaseră acolo. Lagărul acela se afla în apropierea unei camere de gazare și a unui crematoriu. Se zvonea că noi eram următorii programați să fie gazați.

În prima zi în care am fost transferați în noul nostru loc, am stat afară în frig, la apel, de la ora cinci dimineața până la ora patru după-amiaza. Pământul era acoperit ici-colo cu zăpadă. A fost cel mai lung apel la care participaserăm, deoarece un prizonier lipsea. Mirosul care venea dinspre

crematoriu îngroșa aerul, fiind amestecat acum cu frigul și cu ceața din acea zi. Mie și surorii mele ne-au înghețat picioarele. Nu am aflat niciodată unde fugise prizonierul dat dispărut.

În următoarele câteva săptămâni, am stat în lagărul ȝiganilor, trăind în umbra crematoriului din apropiere, cu groaza permanentă că și noi vom fi omorâți curând. Niciodată nu am știut cum de nu s-a și întâmplat acest lucru. Poate că am fost salvați de ordinele primite de la Berlin, care cereau să fie oprită gazarea evreilor. Probabil că naziștii înțelegeau deja că erau pe cale să piardă războiul și voiau să ascundă doveziile atrocităților comise.

Apoi, la începutul lunii ianuarie 1945, gărzile SS au început să le ordone oamenilor să iasă din barăci. Apoi au pornit cu ei în marșuri forțate. Strigau „*Raus! Raus! Afară! Afară!* Toată lumea afară! Vă scoatem de aici pentru a vă proteja.” Am auzit că mii de oameni erau duși în marș forțat undeva în interiorul Germaniei.

— Nu ies din baracă, i-am spus eu lui Miriam. Nu am de gând să pornesc în niciun marș.

Întrucât nemții nu se purtaseră deloc frumos cu noi pe când câștigau luptele, nu vedeam de ce ar proceda altfel când erau pe cale să piardă războiul. Așa că am rămas pe loc.

Spre surprinderea mea, nimeni nu a venit după noi. Naziștii se grăbeau atât de tare să scoată pe toată lumea din acel loc, că nu s-au mai deranjat să caute prin barăci după cei rămași în lagăr. Câteva dintre gemene au rămas cu noi, printre

care doamna Csengeri și fiicele ei. La acel moment nu știam că mai erau mulți alții care aleseseră să nu plece din lagăr.

În dimineața următoare, când ne-am trezit, am constatat că rataserăm apelul. Am mai descoperit că naziștii plecaseră deja... sau cel puțin așa părea. Nu am văzut deloc nici paznici, nici gardieni SS, nici pe doctorul Mengele.

Câtă bucurie și fericire am simțit în acele momente! Naziștii fugiseră! Acum eram pe cont propriu. Am încercat să găsesc ceva de mâncare, apă și păături, care să ne ajute pe mine și pe sora mea să supraviețuim.

Unul dintre prizonieri făcuse o gaură în gardul din sârmă ghimpată, ca să putem trece ușor dintr-un lagăr în celălalt. Împreună cu fetele am plecat în căutare de diverse lucruri, rătăcind dintr-o zonă în alta. Eu aveam nevoie urgent de niște încălțări. Le purtam încă pe cele cu care plecasem de acasă spre Auschwitz. Tălpile lor se dezlipseau mereu. Le legam cu sfoară, dar îmi era greu să merg așa. Pantofii lui Miriam păreau a fi într-o stare mai bună, pentru că ea rămânea în baracă să păzească acele câteva obiecte care ne aparțineau, în timp ce eu plecam în misiuni de „organizare”.

Împreună cu celelalte fete, m-am dus în acel loc unde naziștii păstrau toate hainele, încălțămintea și păturile confiscate de la deținuți. Era o clădire imensă căreia naziștii îi spuneau „Canada”, poate deoarece vedeau această țară ca pe un loc al abundenței. Mormanele de obiecte de care fuseseră deposedați atâția prizonieri se ridicau până în tavan. Am căutat printre sutele de pantofi de acolo, dar nu am găsit o pereche care să mi se potrivească; în cele din urmă, am ales una cu

două numere mai mari. Am umplut partea din față a încălțărilor cu niște cârpe și apoi le-am legat cu sfoară. Cel puțin acum îmi era cald la picioare. Apoi am luat niște paltoane și niște păaturi pentru mine și Miriam, le-am dus în baracă și ne-am înfoclit bine.

Într-o după-amiază, m-am dus la bucătărie ca să pregătesc ceva de mâncare. Vreo doi copii și câțiva adulți care rămaseră în lagăr erau deja acolo și luau niște pâine.

În timp ce duceam în brațe vreo cinci-șase pâini, am auzit zgomotul scos de un automobil. „Dacă naziștii au plecat deja, a cui putea fi mașina?” m-am întrebat eu în sinea mea. Am alergat cu toții afară să vedem despre ce era vorba. Dintr-o mașină de teren au sărit patru naziști, înarmați cu mitraliere, care au început să tragă în toate direcțiile.

Îmi amintesc că am văzut țeava unei arme îndreptată spre capul meu, la numai un metru de mine, și atunci mi-am pierdut cunoștința. Când m-am trezit, am crezut că sunt moartă. În jurul meu nu vedeam decât cadavre.

OK. Așadar, am murit cu toții, m-am gândit eu atunci. Apoi mi-am mișcat brațele. Și după aceea, picioarele. Am atins persoana de lângă mine, dar aceasta nu s-a mișcat. Trupul ei era rece ca gheața. Aha! *Ea* era moartă, dar eu eram în viață!

M-am ridicat în picioare, fiind recunoscătoare pentru faptul că încă trăiesc. M-am gândit că un înger păzitor mă făcuse să leșin chiar înainte ca gloanțele să mă lovească, pentru că atunci eu nu am mai avut timp nici să gândesc, nici să fac ceva ca să mă salvez.

Am gonit înapoi la baracă.

— Miriam? am strigat eu când am intrat.

Era acolo.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat ea, cu ochii plini de frică.

— S-au întors naziștii! i-am spus eu și am adăugat: Oare de ce s-au întors? I-am povestit ce mi s-a întâmplat și cât de speriată fusesem. Nu am luat pâine. Mi-a fost atât de frică, că a trebuit să fug ca să-mi pot salva viața.

— Vai, Eva, dacă ai fi murit? a exclamat ea.

Nu am mai discutat deloc despre ce ar fi putut să mi se întâmple. Ne-am îmbrățișat și nu ne-am mai desprins una de cealaltă.

În aceeași noapte ne-au trezit din somn un fum dens și o căldură insuportabilă. Prin acoperiș pătrundeau flăcări. Simțeam căldura dogoritoare a focului care venea prin pereți. Toate barăcile ardeau! Ne-am adunat repede lucrurile și am fugit afară. Naziștii se întorseseră în lagăr. Nu se mai ascundeau, încercând probabil să distrugă dovezile crimelor comise de ei.

Flăcările înroșeau cerul cât vedeai cu ochii. Gardienii SS aruncaseră în aer un crematoriu și clădirea numită Canada. Cămășile și rochiile din această construcție zburau prin aer printre scântei și cenușă. Aliații atacau, iar bombele lansate de ei luminau cerul. Părea că lumea întreagă ardea.

Mii de oameni ieșeau în fugă din șirurile lungi de barăci. Aceiași naziști pe care îi văzusem când m-am dus la bucătărie ne-au aliniat ca să ne numere.

— Toți cei care nu vor merge în pas de marș vor fi împușcați pe loc! a urlat un gardian la noi. Apoi a tras cu arma spre mulțime în semn de avertisment.

— Miriam, rămâi lângă mine, i-am șoptit eu. Nu știam încotro mergeam. O țineam strâns de mână. Ne-am croit drum spre centrul grupului. Era mai sigur acolo decât să te afli în fruntea lui sau la coadă, unde puteai atrage ușor atenția. Dacă începeau să ne împuște, noi două am fi fost înconjurate de alți oameni și astfel protejate.

Mulțimea ne trăgea după ea. Împinse și înghesuite în grămada aceea de oameni, trebuia să luptăm ca să rămânem la mijloc. Membrii SS continuau să împuște lumea la întâmplare, în timp ce ne împingeau de la spate. Pe când peste tot în jur vedeam căzând trupurile celor uciși de focurile de armă trase de către naziști, teama noastră creștea din ce în ce mai mult. În acest convoi se aflau toți copiii și bătrânii care nu părăsiseră lagărul cu grupurile dinainte. Mai târziu am auzit că în noaptea aceea din Birkenau au plecat 8.200 de persoane, printre care ne aflam și noi. În decurs de o oră, pe drum au fost omorâți 1.200 de prizonieri. Doar 7.000 au mai ajuns la barăci.

Luată de valul mulțimii, într-un târziu am ajuns la Auschwitz. Era încă miezul nopții, dar clădirile din cărămidă străluceau în lumina reflectoarelor. Neștiind ce anume urma să se petreacă, oamenii au început să împingă cu forță, îmbulzindu-se spre intrarea în clădirea cu două etaje. Noi două am alergat spre barăci, în căutare de adăpost.

La un moment dat, paznicii noștri, membri ai SS, au dispărut în mod inexplicabil. Nici nu-mi mai amintesc cum s-a întâmplat, dar în înghesuiala aceea am pierdut-o pe sora mea.

— Miriam? am strigat eu. Miriam! Miriam! Unde ești?

M-am întors într-o parte și în alta. Nu era acolo, nu era niciunde!

Am început să intru în panică și inima a prins să-mi bată ca nebuna în piept. Respiram cu greu și fața îmi ardea, în ciuda frigului de afară. Privirea îmi fugea dintr-o parte în alta, iar ochii mei erau plini de lacrimi din cauza fricii.

„Dacă Miriam ajunge în altă baracă?” mi-am spus eu.

„Dacă va fi transportată altundeva?”

„Dacă este rănită?”

„Dacă moare? Cine ar ști să-mi spună?”

„Dacă nu o voi mai vedea niciodată?”

Am părăsit clădirea cu două etaje și am trecut de la o construcție la alta, când mergând la pas, când alergând și strigându-i numele: „Miriam! MI-RI-AM! MI-RI-AM!”

Am întrebat pe toată lumea dacă văzuse o fată care se-măna cu mine. „O cheamă Miriam”, le-am spus. „Miriam Mozes. Vă rog, vă rog! Ați văzut o fată pe nume Miriam?”

Niște oameni cu suflet bun mi-au înțeles probabil disperarea și panica. M-au ajutat alăturându-mi-se și strigându-i numele surorii mele: „Miriam Mozes! Miriam Mozes!” Dar indiferent unde am mers, unde am căutat și oricât de tare am țipat, tot nu am dat de ea.

După o vreme, cum Miriam nu răspundea, oamenii au renunțat să mă mai ajute. „Nu te opri”, mă îndemneau ei, privindu-mă cu milă, dar trupurile le erau lipsite de vlagă de atâta epuizare. „Trebuie să fie undeva.”

„Miriam! Miriam!” Nu lăsam să treacă treizeci de secunde fără să-i strig din nou numele.

Deși în ochii unor oameni citeam milă și îngrijorare, observam că altora nu le păsa și nu se deranjau să mă ajute. Foarte mulți dintre ei se săturaseră și nu mai aveau niciun strop de compătimire pentru alții. „O cauți pe sora ta, zici? Mare scofală! Eu nu mai am pe nimeni.”

Voiam să le strig că Miriam era mai mult decât o soră. Era jumătate din mine. Supraviețuirea fiecăreia depindea de a celeilalte! Nu-mi ieșeau din minte sufletele acestea pierdute. Eu trebuia să o găsesc pe Miriam. Neapărat.

Am continuat să caut. „Miriam! Miriam!” strigam eu, iar vocea mea era tot mai răgușită și tot mai slabă. Eram moartă de foame și sleită de puteri. Dar nu-mi dădeam voie să mă odihnesc. Nu m-am oprit nicio clipă. Îngrozită de frică, mergeam dintr-o clădire în alta, neputând să renunț la căutarea surorii mele. Sute de oameni numai piele și os, pe ale căror trupuri jalnice atârna uniforma subțire de deținut, apăreau în fața ochilor mei, oriunde mă uitam. Păreau să fie atât de mulți! Pentru mine toți arătau la fel, pentru că nu erau Miriam. Ce i se putuse întâmpla? Fuseserăm despărțite doar o singură clipă, în timp ce alergam să ne adăpostim! Oare ce pățise? Am continuat să merg mai departe.

Abia târându-mi picioarele, mișcând ritmic din brațe ca să pot înainta, nu mi-am permis să mă gândesc nici la cât de foame îmi era, nici la durerea de burtă pe care o aveam, nici la uscăciunea din gură care îmi făcea limba să se lipească de cerul gurii. Nimic din toate acestea nu mai conta. „Miriam! Miriam Mozes! Miriam!”

Ore în șir, minute după minute, secunde după secunde – toate se adunau unele peste altele crescând starea mea de panică. Căutam de douăzeci și patru de ore. Miriam nu era nicăieri. Nu putea să fi dispărut pur și simplu. Refuzam să accept una ca asta. Dar unde se afla?

Împleticindu-mă ca într-un coșmar din cauza disperării și a extenuării, am intrat într-o altă clădire. „Miriam! Miriam Mozes! Miri...” M-am lovit de cineva care avea aceeași înălțime ca mine.

— Scuze! am spus eu. Eram pe punctul de a trece pe lângă persoana aceea, când mi-am dat seama că era Miriam. Miriam! MIRIAM! I-am căzut în brațe. Și ea s-a prăbușit în brațele mele. Unde ai fost? Te-am căutat peste tot! Ce s-a întâmplat?

— Eu te-am căutat *pe tine* peste tot! a zis ea. Ce ți s-a întâmplat?

Ne-am îmbrățișat și ne-am sărutat. Strângându-ne tare în brațe, ne-am prăbușit pe podea ca să ne odihnim, plângând și agățându-ne una de cealaltă.

— Eva, unde ai fost? m-a întrebat ea printre lacrimi. Am făcut o greșeală atunci când am luat-o la goană. Am crezut că nu o să te mai văd niciodată.

— Nu. Eu nu m-am putut gândi prea mult la asta. Trebuia să te gădesc! am insistat eu. Apoi am recunoscut adevărul. Fusesem disperată.

M-am cufundat în brațele ei. Mă simțeam de parcă ar fi fost Hanuka. Era un miracol!

Trăiam cea mai puternică senzație de ușurare și de iubire pe care o avusesem în toată viața mea de până atunci. M-am tras puțin în spate ca să-i privesc lui Miriam chipul sfrijit. Apoi am luat-o din nou în brațe și am strâns-o cu putere. Aceste douăzeci și patru de ore de căutare mi se păruseră o eternitate. Cu cât mă agățam mai tare de sora mea, cu atât eram mai sigură că de acum înainte nu ne vom mai despărți niciodată.

— Sunt atât de fericită că te-am regăsit, i-am spus, cuprinsă de o emoție greu de descris.

Miriam a întins mâna către mine.

— Uite! a zis ea. În palmă ținea o bucățică de ciocolată. Mi-a dat-o cineva în timp ce te căutam.

Am făcut ochii mari. Miriam mi-a oferit-o mie. Am rupt-o în două jumătăți și am savurat-o împreună, în acest moment care ni se părea cel mai dulce.

— De acum înainte, să mă ții mereu de mână, i-am zis eu. Să nu-mi mai dai drumul niciodată.

Miriam a fost de acord.

— Nu trebuie să ne mai despărțim niciodată, a fost replica ei.

— Aceasta este baraca noastră norocoasă! am spus eu.

— Atunci, hai să dormim aici, mi-a propus Miriam, lăsându-se să alunece pe lângă perete. Sunt atât de obosită.

Cu degetele împreunate și cu trupurile lipite unul de celălalt, am închis ochii obosite. Indiferent ce mai urma să se întâmple, acum știam că ne aveam una pe alta.

CAPITOLUL NOUĂ

În următoarele nouă zile, eu și Miriam am fost pe cont propriu, având grijă una de alta, așa cum făceau toți ceilalți prizonieri. Am rămas în baraca noastră norocoasă cu alte perechi de gemeni și cu niște femei adulte. Preocuparea mea era să găsesc zilnic de mâncare pentru noi două. Miriam avea degerături la picioare din cauza aceluiași apel îndelungat la care fuseserăm silite să participăm în lagărul țiganilor, așa că ea păzea păturile și vasele în care mâncam, în timp ce eu și cu alte două fete mergeam la „organizat”.

Împreună cu acestea, am reușit să pătrund în depozitele naziștilor și în fostele locuințe ale membrilor SS. De două ori am intrat în sediul naziștilor, o casă frumoasă cu un mobilier drăguț. Înainte, nu știusem de existența unui asemenea loc. Unii duseseră un trai luxos, chiar în mijlocul unui lagăr nazist al morții.

Pe o masă am văzut niște mâncare care arăta foarte bine. Părea proaspăt făcută și savuroasă! M-a mirat faptul că naziștii lăsaseră în urma lor niște preparate apetisante. Oare aveau ceva? De foame, am pus mâna imediat pe ceva de pe masă. Dar chiar înainte să mușc din preparat, m-am oprit și

I-am așezat la loc. Mai târziu am vorbit cu niște oameni din lagăr care mi-au spus că naziștii lăsaseră intenționat mâncare otrăvită, ca eu și alți prizonieri ca mine să o consumăm și apoi să murim.

Cu o altă ocazie, eu și fetele care mă însoțeau am descoperit niște butoaie mari cu varză murată. Am mâncat-o și, cum nu aveam apă potabilă, iar pe jos nu era zăpadă pe care să o strângem și apoi să o topim, am băut din zeama de varză. Din bucătărie am luat niște pâine. Pentru noi era un adevărat festin.

Deja ajunsesem foarte pricepute la căutat mâncare. „Organizaserăm” o eșarfă și ea a devenit obiectul nostru cel mai prețios. Într-un subsol am descoperit un imens morman de făină. Am întins pe jos eșarfa de formă pătrată și am umplut-o cu această pulbere. Revenind în baracă, am amestecat făina cu un lichid și am copt o turtă pe sobă. Era ca pâinea nedospită pe care o mâncau evreii din Biblie când au fost nevoiți să fugă din Egipt și nu au mai avut timp să lase coca la dospit. Era azima pentru Paștele evreiesc, de data aceasta într-un lagăr de concentrare.

Dar în continuare aveam foarte puțină mâncare. Îmi aduc aminte că mă uitam la sora mea și mă gândeam: „Parcă este un schelet. Oare și eu arăt la fel?” De cum găseam ceva comestibil, mâncam totul în mare grabă. Nu mai rămânea nimic pentru masa următoare. Atunci nu știam cât de periculos era să ne îndopăm așa, dată fiind starea de subnutriție în care ne aflam. Unele fete s-au umflat pur și simplu, iar una

dintre cele mai bune colege de „organizare” a murit de prea multă mâncare consumată.

Într-o dimineată, împreună cu o altă pereche de gemene, am pornit spre fluviul Vistula, care nu se afla departe de lagăr. Înarmate cu câteva sticle și diverse alte recipiente, plănuiam să spargem gheața, apoi să băgăm vasele în apă și să le umplem cu acest lichid proaspăt.

Stând pe malul fluviului, am văzut pe cealaltă parte o fată cam de vârsta mea. Avea părul împletit în codițe și purta o rochie curată, iar pe deasupra, un palton. În spate ducea un ghiozdan și mi-am dat seama că mergea la școală.

Am încremenit. Nu-mi venea să cred că mai exista o lume în care oamenii erau îngrijiți, iar fetițele purtau părul împletit și legat cu funde, aveau rochii frumoase și se duceau la școală! Odată, și eu fusesem precum fetița aceea – îmbrăcată în haine curate, cu fundițe în păr și mergând la școală. Până atunci crezusem că toată lumea se afla într-un lagăr de concentrare, la fel ca noi. Dar mi-am dat seama că de fapt lucrurile nu stăteau deloc așa.

Fata s-a uitat la mine rămânând nemișcată. Am privit și eu hainele pe care le purtam, zdrențuite și mișunând de păduchi, paltonul meu, precum și pantofii cu câteva numere mai mari. Îmi era foame și plecasem în căutare de mâncare și de apă. Nu știu ce i-a trecut prin cap acestei fete care se holba la mine, dar când mi-am ridicat din nou privirea am simțit furia care creștea în mine. Mă simțeam trădată. Eu și Miriam nu făcuserăm nimic rău! Eram niște fetițe la fel ca ea.

De ce eu mă aflam în situația aceasta, în vreme ce fata de pe celălalt mal al fluviului era frumoasă, curată și ducea o viață perfect normală? Mi se părea greșit și ceva de neconceput pentru mine. Dar aceasta era situația – ea acolo, eu aici.

După un timp care mi s-a părut a fi destul de lung, fata și-a pus ghiozdanul în spate și a plecat.

M-am uitat după ea cum se îndepărtează de mal, apoi am privit locul gol unde stătuse aceasta. Nu înțelegeam nimic. Nu puteam înțelege nimic.

Apoi am simțit un ghiorăit în stomac, care îmi amintea de foamea și de setea care mă chinuiau. Am găsit un băț gros și l-am izbit furioasă în suprafața înghețată a apei, crăpând-o și făcând o gaură destul de mare. Am coborât sticla în apa rece, am aplecat-o într-o parte și am privit bulele de aer care ieșeau din ea pe măsură ce se umplea cu apa curată din fluviu. Imaginea acelei fete îmi rămăsese întipărită în minte – la fel ca toate întrebările pe care le aveam referitoare la lumea de afară.

După ce am umplut toate sticlele cu apă, eu și gemenele care mă însoțeau ne-am întors în lagăr. Ajunse acolo, am aprins un foc mic și am fiert apa, ca să eliminăm toți germeii din ea. Deși ne-am mai dus de câteva ori pe malul fluviului, nu am mai văzut-o niciodată pe fetița aceea.

Nu puteam părăsi lagărul deoarece peste tot în jurul nostru se dădeau lupte. Era periculos să rătăcim singure pe afară. Se trăgea (cu armele) la întâmplare, iar gloanțele puteau lovi pe oricine. Eram în mijlocul unui câmp de luptă.

În zgomotul și confuzia care domneau afară, am învățat să ne ferim de răpăitul focurilor de mitralieră. Dacă auzeam un sunet ca un vaiet, trebuia să ne adăpostim, pentru că sigur o bombă venea în direcția noastră. Tirurile de artilerie erau lansate și răsunau dinspre buncărele unde naziștii se ascuseseră, după ce ne lăsaseră pe noi la barăci.

În timpul acelor zile, se răspândise zvonul că întregul lagăr – barăcile, camerele de gazare și crematoriul – urma să fie aruncat în aer pentru a ascunde dovezile crimelor făcute de naziști. Astfel, 60.000 de prizonieri au fost forțați de trupele SS să pornească într-un marș al morții. Eu și Miriam, precum și mulți dintre ceilalți gemeni am rămas ghemuiți în baraca noastră norocoasă. La fel au procedat și mii de alți prizonieri, prea bătrâni sau prea bolnavi ca să se mai poată deplasa pe o distanță mare.

Mai târziu, am aflat din relatările unor martori că, în noaptea de 18 ianuarie 1945, doctorul Mengele a făcut o ultimă vizită în laboratorul unde nouă, gemenilor, ni se luase sânge, unde fuseserăm măsurați, injectați și de atâtea ori ni se făcuseră incizii. De aici a luat două cutii pline cu documente, care conțineau dosarele a aproximativ trei mii de gemeni de la Auschwitz pe care efectuase experimente. Apoi le-a pus într-o mașină care îl aștepta și a părăsit lagărul împreună cu un grup de soldați naziști care fugeau.

Timp de vreo nouă zile, am auzit fără oprire zgomote de împușcături și bombardamente. Intensitatea focurilor de artilerie făcea ca geamurile barăcii noastre să zdrăngăne. Printre

adulți umbla vorba că în scurtă vreme urma să fim eliberați. Eliberarea noastră. Eu și Miriam nu înțelegeam ce însemna acest lucru. Am rămas ascunse în interiorul barăcii și am așteptat în liniște.

În dimineața zilei de 27 ianuarie, zgomotul de afară a încetat de tot. Pentru prima dată după câteva săptămâni, era o liniște desăvârșită. Speram că acest lucru însemna și eliberarea noastră, dar nu aveam habar cum se va produce. Toți cei din baracă s-au îngrămădit la geamuri.

Ningea puternic. Până în ziua aceea, nu-mi amintesc ca lagărul să fi arătat altfel decât cenușiu – clădirile, străzile, hainele, oamenii erau așa acolo. Totul fusese murdar și mohorât. În mintea mea, deasupra lagărului plutea permanent un giulgiu fumuriu.

În ziua aceasta, cândva după-amiaza, poate pe la ora trei sau patru, o femeie a venit în fugă, s-a oprit în fața barăcii noastre și a început să strige: „Suntem liberi! Suntem liberi! Suntem liberi!”

Liberi? Ce voia oare să spună cu asta? Toată lumea a alergat la ușă. Am rămas pe prima treaptă, în timp ce peste mine cădeau fulgi imenși de zăpadă. Nu vedeam nimic mai departe de un metru. Ninsese toată ziua, iar cenușiul murdar al Auschwitz-ului era acum acoperit de o pătură albă de omăt.

— Nu vezi că se apropie ceva de noi? m-a întrebat o fată mai mare.

Am continuat să privesc încordată printre fulgii de zăpadă care pluteau în aer.

— Nu... Am mijit ochii.

Și apoi i-am zărit.

La aproximativ cinci-șase metri în fața noastră, am văzut niște soldați sovietici care mergeau prin ninsoare, apropiindu-se de noi cu uniforme și pelerinele lor pline de zăpadă. Omătul le scârțâia sub picioare, dar nu vorbeau deloc.

Când s-au apropiat de noi, păreau că ne zâmbesc. Oare erau zâmbete sau doar niște rânjete batjocoritoare? M-am uitat mai bine la ei. Da, chiar erau niște zâmbete. Unele adevărate. În sufletele noastre au renăscut bucuria și speranța. Eram în siguranță. Eram liberi!

Plângând și râzând, am alergat spre acei soldați și i-am înconjurat.

Din mulțime a izbucnit un strigăt puternic: „Suntem liberi! Suntem liberi!” Se auzeau râsete, țipete și plânsete de ușurare, amestecate de-a valma, într-o harababură de sunete sărbătorești.

Râzând, iar unii având lacrimi în ochii lor blânzi, soldații sovietici ne-au răspuns la îmbrățișări. Apoi ne-au oferit fursecuri și ciocolată – delicioase!

Pentru noi acesta era primul gust al libertății. Și mi-am dat seama că jurământul meu mut făcut în prima seară, în latrină, să supraviețuiesc și să ies din lagăr vie împreună cu Miriam, se adevărase acum.

CAPITOLUL ZECE

M-am agățat de gâtul unui soldat sovietic pe care l-am îmbrățișat, iar el m-a ridicat în brațe. M-am ținut strâns de el, cu Miriam lipită de mine. Toată lumea se îmbrățișa, se săruta și striga: „Suntem liberi!”

În noaptea aceea, soldații au continuat sărbătoarea cu noi în barăci. Au dansat cu femeile de aici și au băut vodcă cu bărbații direct din sticlă. Toată lumea râdea și cânta. Aveam și muzică: oamenii băteau în niște tobe improvizate, folosind linguri și cutii de conserve, iar cineva cânta la acordeon. Unii dintre copii au început să danseze, sărind pe podea, pe paturile suprapuse și peste adulți. Nu mai văzusem nicicând atâta veselie, mai ales în lagărul acesta de exterminare.

Eu și Miriam stăteam fericite pe patul nostru, privind scena aceea neobișnuită de mulțumire și fericire și bucurându-ne de ea. Ce imagine nebunească! Era bucuria pură a unui om, fericit că încă este viu.

— Suntem liberi! am spus eu cu voce tare, dând din cap în ritmul muzicii.

— Da. Am scăpat de îngrozitoarele *Pflegerinnen*!

— Am scăpat de *Heil, Doktor Mengele*!

- Am scăpat de experimente!
- Am scăpat de injecții!
- Am scăpat de spânzurătoare.
- Am scăpat de...

Făceam concurs între noi adăugând pe listă toate lucrurile de care *nu* ne va mai fi dor de acum încolo, că eram cu toții liberi.

— Putem face orice vrem! a zis Miriam, iar chipul ei mic radia de satisfacție.

Cuvintele ei m-au făcut să mă opresc brusc. *Putem face orice vrem.*

Îi priveam pe toți sărbătorind, dar nu îi vedeam. Auzeam muzica și cântecele, dar nu le ascultam.

Putem face orice vrem. Orice vrem. Suntem liberi.

Amintirile de acasă au început să-mi revină încetul cu încetul în memorie. Zgomotele de la fermă îmi răsunau în minte atât de puternic: cele făcute de tăierea lemnului, de găinile care cotcodăceau, de vacile care mugeau. Mirosul de fructe coapte din livada noastră îmi umplea nările. Nu știu cât timp am stat acolo gândindu-mă la toate acestea.

Miriam a fost cea care mi-a întrerupt starea de reverie.

— Ce este, Eva? Și m-a tras de mână. Eva! Ce ai?

Am întors capul spre ea, iar într-un final ochii mei i-au remarcat prezența.

— Acasă, am zis. Vreau să merg acasă.

Miriam m-a privit cu luare-aminte.

— Bine. Acum suntem libere. Hai acasă!

Am făcut inventarul celor câteva lucruri ale noastre, punându-le sub noi și în interiorul hainelor. În noaptea aceea am dormit duse, pentru că aveam un plan: să plecăm cât mai curând acasă.

În după-amiaza următoare, în jurul nostru s-au adunat mai mulți soldați sovietici. Aceștia ne-au cerut mie, lui Miriam și tuturor copiilor supraviețuitori ai lagărului de concentrare să ne punem uniforme în dungi peste hainele cu care eram îmbrăcați atunci. Pentru că eram gemenii lui Mengele, noi nu purtaserăm deloc înainte acele uniforme de la Auschwitz. Eu aveam deja două paltoane pe mine, fiindcă era foarte frig. Pe sub paltoane și rochii, Miriam și cu mine țineam ascuns tot ce aveam: mâncare, castroane, păături – lucrurile pe care le consideram averea noastră.

Stând chiar în fruntea coloanei, eu și sora mea ne țineam de mâini, în timp ce soldații sovietici ne scoteau din barăci, printre gardurile înalte din sârmă ghimpată. O infirmieră cu un copil în brațe mergea pe lângă noi. Camere de filmat imense ne urmăreau la tot pasul. M-am uitat la operator, mirându-mă că ne înregistrează.

„Suntem cumva vedete de cinema?” mă întrebam eu. Nu eram deloc impresionată de ce se întâmpla. Singurele filme adevărate pe care le văzuserăm eu și Miriam erau cele cu Shirley Temple, la care de obicei ne ducea mama în oraș.

Spre surprinderea mea, după ce am trecut dincolo de garduri, cameramanul ne-a trimis înapoi ca să reluăm drumul parcurs până acolo. Șiruri după șiruri de gemeni, însoțiți de

călugărițe, infirmiere și soldații ruși, au intrat înapoi în bărci, apoi au ieșit iarăși din ele. Am repetat acțiunea de câteva ori, până ce operatorul s-a declarat mulțumit de ce a ieșit. Mulți ani după aceea, am aflat că de fapt cameramanul voia să folosească scena într-un film de propagandă, care să arate lumii cum armata sovietică îi salvase din mâinile fasciștilor pe copiii evrei.

Într-un final, eu și Miriam, îmbrăcate în uniforme identice, cu dungi, am ieșit pentru ultima oară din baraca noastră, ținându-ne de mâini. Supraviețuiserăm Auschwitz-ului. Acum aveam unsprezece ani.

Mai rămânea o întrebare: cum vom putea ajunge acasă de aici?

Copiii din față sunt Eva (stânga) și Miriam (dreapta).

CAPITOLUL UNSPREZECE

Toți oamenii din jurul nostru se pregăteau să plece. Păraseau lagărul fără să privească în urmă. Eu nu știam în ce direcție trebuie să o luăm. Nu aveam habar nici măcar unde ne aflam. Pe atunci, nu știam că existau țări care se numeau Polonia sau Uniunea Sovietică. Întrucât mersesem la școală într-un sătuc din România, nu învățasem nimic despre restul lumii.

În următoarele două săptămâni, eu și Miriam am rămas la Auschwitz împreună cu mulți alți foști prizonieri. La început, nu am avut destulă mâncare. Am coborât din nou în acel beci unde mai fusesem și acolo mi-am umplut din nou eșarfa cu făină.

Niet! Niet! „Nu! Nu!” a strigat la mine un soldat sovietic și a tras un foc de armă în aer.

Speriată, am împrăștiat toată făina pe jos și am fugit repede afară, întorcându-mă în goană la Miriam. Mai târziu mi-am dat seama că soldatul acela nu trăsesese așa cum o făceau naziștii. Voia doar să mă sperie. Sovieticii preluaseră controlul asupra lagărului și încercau să mențină ordinea.

Nu-mi amintesc ca după aceea să mai fi fost nevoită să „organizez” mâncare. Rușii ne dădeau supă de fasole, care avea un gust bun. De îndată ce am început să ne hrănim mai bine, nu am mai putut să ne oprim. Știam deja că ne făcea rău să mâncăm prea mult, așa că am ajuns să ne supraveghem una pe cealaltă. Nu voiam să murim de prea multă mâncare, ca alți gemeni pe care îi cunoscuserăm.

După câteva săptămâni, într-un final, am reușit să părăsim Auschwitz-ul. Am fost duse cu o căruță la un orfelinat aflat într-o mănăstire din orașul Katowice, în Polonia. Mai târziu am aflat că aranjamentele fuseseră făcute de sovietici, care lucrau cu organizațiile ce se ocupau de refugiații evrei și cu Societatea Crucea Roșie.

Când am ajuns la mănăstire, am fost conduse în noile noastre camere. Am rămas șocată. Eu și Miriam am primit o cameră frumoasă, numai pentru noi. Avea două paturi cu cearșafuri albe și curate. Cearșafuri! Nu mai văzusem niște așternuturi albe de mai bine de un an. Mă simțeam ciudat și puțin stingheră. Nimeni nu se deranjase încă să ne ducă să ne spălăm; eram murdare și pline de păduchi. Nu aveam cum să mă întind pe patul acela alb și curat.

Pentru multă vreme am rămas cu ochii pironiți la cearșafuri. În noaptea aceea, le-am scos de pe pat și m-am culcat pe salteaua goală. Nu voiam să murdăresc totul. Mi se părea nepotrivit.

Călugărițele ne lăsaseră în cameră tot felul de jucării frumoase, dar ele mă enervau. Jucăriile sunt pentru copii. Deși

aveam unsprezece ani, nu mai știam cum să mă joc. Aveam nevoie de căldură umană, de grijă și de dragoste. La Auschwitz, făcusem tot posibilul ca eu și Miriam să rămânem în viață. Acum nu mai voiam decât să mergem acasă. Călugărițele nu știau ce să facă cu noi. Ele ne considerau niște orfane.

Așa că m-am hotărât să vorbesc eu în numele amândurora.

— Noi suntem gemene. Ea este Miriam, iar eu sunt Eva Mozes. Tatăl nostru se numește Alexander, iar mama, Jaffa. Suntem din satul Porț. Le-am vorbit în maghiară, pentru că nu știam deloc limba poloneză; apoi cineva le traducea ce spuneam eu. Astfel, conversațiile durau mult timp.

— Unde sunt părinții voștri? ne-au întrebat călugărițele.

— Nu știu.

— Cine va avea grijă de voi?

— Nu știu nici asta. Dar vrem să mergem acasă, le-am spus eu.

Iar călugărițele ne-au răspuns:

— Copiii nu pot fi lăsați să plece de aici dacă nu au părinți.

— Dar noi avem părinți.

— Unde sunt?

— Trebuie să merg acasă, ca să văd dacă s-au întors din lagăr, am zis eu. Acum, că eram în siguranță, puteam spera să-i regăsesc pe mama, pe tata și pe surorile mele.

Însă călugărițele ne-au spus că nu aveam voie să părăsim locul în care ne aflam decât dacă exista cineva care să aibă grijă de noi. Așa că am fost nevoite să rămânem acolo.

Nu mi-a plăcut să stau într-o mănăstire catolică. În locul acela eram înconjurat de cruci, crucifixe și reprezentări ale Fecioarei cu Pruncul, iar toate îmi păreau străine. Tânjeam după un loc mai familiar. Mă întrebam ce ar spune tata, un evreu credincios, dacă ne-ar vedea într-o mănăstire. Călugărițele nu încercau să ne convertească, nici pe departe, dar acesta era un loc care nouă ni se părea foarte ciudat.

Fetele mai mari care reușiseră să supraviețuiască și care stăteau tot la mănăstire ne-au spus că puteam să ne ducem în orașul Katowice și să ne plimbăm cu tramvaiul, fără să trebuiască să ne cumpărăm bilet. Tot ce trebuia să facem era să le arătăm vatmanilor numerele tatuate pe brațele noastre. Ne-au mai zis că nu era nevoie nici să știm limba poloneză și nici să spunem ceva. Cum noi vorbeam maghiara, asta era o mică ușurare.

Așa că ne-am dus în oraș și am descoperit că tot ceea ce ne spusese fetele acelea era adevărat: puteam călători gratuit cu tramvaiul. Astfel, eu și Miriam am traversat de mai multe ori orașul, de la un capăt la celălalt, folosind acest mijloc de transport în comun. Bucuria de a nu mai fi închise, de a simți adierea vântului în părul nostru și de a putea alege singure ce să facem era eliberatoare pentru noi.

Tot de la fetele mai mari am aflat că unii supraviețuitori de la Auschwitz erau ținuti într-o tabără din Katowice pentru persoanele strămutate, iar printre ei se aflau vechea noastră prietenă de acasă, doamna Csengeri, și gemenele ei. Într-o zi, am pus la cale un plan pentru a părăsi mănăstirea.

— Haide, Miriam, i-am zis eu. Mergem la doamna Csengeri.

— De ce? m-a întrebat Miriam.

— Doar vino cu mine.

Am sărit într-un tramvai și ne-am dus în tabăra din Katowice. Când am găsit-o pe doamna Csengeri, am început să turui.

— Ați fost prietena mamei, i-am spus eu. Noi nu vrem să rămânem la mănăstire, însă cei de acolo nu ne lasă să plecăm fiindcă nu-i găsim pe părinții noștri.

— Da, știu, mi-a răspuns ea. Dar de ce îmi spui toate astea? Am făcut o pauză. Apoi am replicat fără să respir:

— Vreți să semnați o hârtie prin care să confirmați că sunteți mătușa noastră și că ne luați dumneavoastră ca să ne duceți acasă?

La început, doamna Csengeri nu a spus nimic. În cele din urmă, mi-a răspuns:

— Bine. Vin cu voi la mănăstire ca să semnez acele hârtii. A făcut o pauză, după care a adăugat: Apoi, vă voi lua cu mine acasă.

Eram încântată peste măsură.

În martie 1945, ne-am mutat în tabără cu doamna Csengeri și fiicele ei. Locuiam într-o cameră dintr-o baracă, împreună cu o altă femeie, doamna Goldenthal, și cu cei trei copii ai săi.

Băieții gemeni ai doamnei Goldenthal, Alex și Erno, erau de vârsta noastră și atunci am descoperit că, la fel ca noi, și ei

fuseseră selectați pentru experimentele de la Auschwitz ale doctorului Mengele. Doamna Goldenthal rămăsese cu cei doi fii ai ei și mai târziu am aflat că sub fusta sa mare reușise să ascundă o fetiță pe nume Margarita. Ajunsese în lagăr cu acest copil și, cât a stat acolo, chiar și în baraca unde în timpul inspecțiilor o ținuse pe Margarita sub o saltea, ea și celelalte femei complotaseră ca fetița să rămână departe de ochii naziștilor.

Acum, doamna Goldenthal și doamna Csengeri aveau grijă de noi toți. Ne spălau și ne fierbeau hainele ca să le dezinfecteze. Așa au reușit să ne scape de păduchi. Din niște tunici kaki ale soldaților sovietici doamna Csengeri a cusut rochițe pentru mine și Miriam. Purtându-le, eu mă simțeam din nou fetiță. Ba chiar ne pregătea special câte ceva de mâncare. Eu și Miriam eram din nou ca o familie, fiind acum îngrijite de niște adulți, așa cum se întâmpla altădată.

Soldații sovietici care aveau în grijă tabăra unde stăteam ne dădeau pâine și o jumătate de rublă pe săptămână, pe care să o cheltuim așa cum voiam noi. Uneori, eu și Miriam mergeam la piața în aer liber ca să ne cumpărăm un măr. În mod normal, primeam o mâncare simplă, dar sățioasă, care consta din pâine, supă de cartofi și carne. Mărul era un lux pentru noi, de care eram fericite să putem avea parte.

Într-o dimineață, după o lună și jumătate de stat în această tabără, doamna Csengeri m-a trezit din somnul meu profund.

— Faceți-vă bagajele, ne-a spus ea, pentru că o să plecăm.

Atunci ne-am strâns toate lucrurile. Ținându-ne de mână și fiind îmbrăcate în rochiile noastre asortate, de culoare kaki, eu și Miriam ne-am urcat împreună cu micul nostru grup într-un tren. Habar nu aveam încotro mergeam, dar știam unde voiam să ajungem. Tot ce ne doream era să-i găsim pe părinții noștri sau pe cineva din familie. Tot ce voiam era să ajungem acasă.

CAPITOLUL DOISPREZECE

Soldații sovietici dirijau totul în trenul cu care ne-am început călătoria spre casă și unde eram însoțiți de doamna Csengeri, de doamna Goldenthal și de copiii lor. Deși mergeam cu un tren de marfă, de data aceasta drumul a fost cât se poate de diferit față de cel spre Auschwitz. Acum, vagoanele nu mai erau la fel de aglomerate ca atunci. În tren erau instalate niște paturi suprapuse, cu saltele confortabile. Ne plăcea să stăm în cel de deasupra și să privim pe geam, care aici nu mai era acoperit cu sârmă ghimpată. Noaptea aveam la dispoziție oricâte pături voiam. Eu și Miriam dormeam ținându-ne în brațe. Nu vorbeam despre sentimentele noastre sau despre ce se întâmpla. Doar ne cuibăream una lângă cealaltă.

Ziua, ușile vagonului erau lăsate deschise. De multe ori, eu și Miriam stăteam cu picioarele atârinate în afară. Trenul înainta pe șine atât de încet, încât aproape că am fi putut să alergăm pe lângă el. Vântul ne mângâia fețele, iar aerul proaspăt ne făcea să ne simțim minunat. Ne plăcea să privim cum

trecem peste câmpii și dealuri. Era primăvară. Afară totul era înflorit, iar păsările ciripeau.

Nu ne mai aflam în pericol de moarte. Acum eram libere.

Uneori, trenul se oprea pentru cinci-șase ore. Atunci coboram din vagonul nostru, iar doamna Csengeri așeza două cărămizi pe pământ, aprindea un foc mic și gătea ceva într-o cratiță. Sovieticii ne dădeau pâine și rații de mâncare, dar noi ne luaserăm și alte alimente. Nu-mi mai făceam griji pentru hrana noastră. Doamna Csengeri a preluat această sarcină și nu s-a plâns niciodată de ceva. Când mecanicul striga că trenul era gata să se pună din nou în mișcare, ne urcam la loc în el.

Ne îndreptam spre România. În tren, cu toții cântam și discutam. Doamnele Csengeri și Goldenthal spuneau că vor păstra uniformele în dungi pe care le purtasera ca prizoniere la Auschwitz și că vor depune mărturie în fața lumii despre ceea ce s-a petrecut acolo. „O să-mi spun povestea”, susținea mereu doamna Csengeri. „Voi povesti ce ne-au făcut monștrii aceia.” Atunci nu înțelegeam de ce acest lucru era atât de important. Nu-mi imaginam cine ar vrea să audă mai multe despre Auschwitz, dar cele două femei care ne însoțeau discutau tot timpul despre asta. Ele se întrebau dacă soții lor supraviețuiseră, iar eu, dacă scăpase cu viață și altcineva din familia noastră, în afară de mine și de Miriam. Însă nimeni nu știa aceste lucruri.

Rosie Csengeri se află în mijloc.
Gemelele ei, Yehudit și Lea, sunt de o parte și de cealaltă,
iar fiul său, Michael, este ținut în brațe de Zvi.

Uneori treceam prin sate și prin orașe distruse de bombardamente, pline de clădiri din cărămidă aflate în ruine. Dărâmurile acopereau pământul. Unele locuri păreau abandonate. Am mers de la Katowice, din Polonia, până la Cernăuți, lângă granița cu România. Am stat la periferia orașului, într-un loc care părea să fi fost un lagăr de muncă sau un ghetou. Am rămas acolo timp de două luni și ne gândeam că mai aveam puțin până să ajungem din nou în România.

Într-o după-amiază, ni s-a spus să ne facem bagajele. Apoi am fost urcate într-un alt tren de marfă, în care erau paturi suprapuse. Pe măsură ce convoiul de vagoane înainta cu greu pe șinele de cale ferată, adulții și-au dat seama că ar fi trebuit deja să fim în România. Transilvania făcea din nou parte din această țară, nu mai era în Ungaria. Doamna Csengeri a urmărit indicatoarele și ne-a spus că pătrundeam din ce în ce mai adânc în Uniunea Sovietică. Când trenul a început să urce anevoios la deal, unii oameni au sărit din acesta, rostogolindu-se cât mai departe de șinele de cale ferată. „Unde se duc?” m-am întrebat eu. Mulți ani după aceea m-am gândit oare ce s-o fi întâmplat cu acei oameni. Mai târziu am înțeles că multora le era teamă de Uniunea Sovietică și nu voiau să trăiască sub un regim comunist.

După o săptămână, am ajuns într-o tabără pentru refugiați din Slutsk, aproape de orașul Minsk din Uniunea Sovietică. Am stat acolo timp de câteva luni, împreună cu foști prizonieri veniți din toată Europa. Într-un final, am fost grupați după țara de origine a fiecăruia.

Într-o zi din luna octombrie, am pornit înapoi spre România. Prima noastră oprire a fost la Nagyvárád (Oradea), orașul de unde era doamna Goldenthal. Ea și copiii ei ajunseseră deja acasă. Eram atât de invidioasă pe aceștia! Cât îmi doream să ajungem și noi în casa noastră! În noaptea aceea, toți cei din grup am stat într-un hotel aflat lângă gară și acolo am luat cina împreună. Mâncarea era foarte, foarte bună și a constat în cartofi copti și ouă prăjite cu condimente, iar la desert am avut mere și înghețată. Pentru prima dată ne simțeam sătui după masă. O organizație evreiască ne-a dat bani ca să ne putem achita nota de plată. Toate orașele în care altădată existase o populație evreiască aveau acum o agenție, al cărei scop era să aibă grijă de persoanele strămutate și să le ajute să-și regăsească familia.

A doua zi, ne-am urcat în alt tren și am mers spre sud, către orașul doamnei Csengeri, Șimleu Silvaniei. Aceasta ne-a invitat să rămânem la ea peste noapte. De dimineață i-am mulțumit că a avut grijă de noi și am pornit spre Porț, satul nostru.

Când trenul s-a oprit și conductorul a strigat „Porț!”, am recunoscut imediat gara. Ținându-ne de mână, eu și Miriam am coborât pe peron, iar din vârful dealului am luat-o la vale, spre sat.

— Hai acasă, i-am spus eu.

Trebuia să văd din noua locuința noastră. Nu știu ce mă așteptam să găsesc aici. Oare totul era la fel ca atunci când plecaserăm, poate doar un pic neîngrijit, din cauza faptului

că lipsiserăm luni bune? În mintea mea „acasă” însemna eu și Miriam, surorile noastre și părinții, ferma și animalele pe care le aveam. Orice întoarcere la casa părintească trebuia să includă cel puțin unele dintre lucrurile acestea, nu-i așa? Mi-am îngăduit să sper că acolo ne aștepta ceva bun.

Ținându-ne de mână, eu și Miriam am traversat satul. Purtam rochițele kaki, făcute din tunicile soldaților sovietici, iar eu eram încălțată tot cu pantofii luați din lagăr, care erau cu două numere mai mari decât tălpile mele. Când pășeam, partea din față a pantofilor făcea un zgomot și lovea prima pământul. Oamenii ieșeau din case și șușoteau între ei. Nimeni nu ni s-a adresat direct. Se uitau țintă la noi cum înaintam pe drum. Eu și Miriam semănăm încă foarte mult. Aveam sentimentul că sătenii știau cine eram.

Pe măsură ce ne apropiam de casa noastră, inima a început să-mi bată din ce în ce mai tare, că mi se părea că o puteam auzi. Abia așteptam să ajungem la poartă. În cele din urmă, vom fi din nou la noi acasă! După cum îmi aminteam eu, în casa noastră erau multe lucruri frumoase și aici avusesem parte numai de momente fericite: paturi calde și haine care ni se potriveau, o mamă care ne făcea de mâncare, un tată care muncea pentru noi. Aceasta era familia mea.

Dar nimic din toate astea nu mai rămăsese aici. Doar pământul nearat și pereții goi ai unei case pustii.

Totul părea lăsat în paragină. Abandonat. Mi-am dat seama imediat că mama și tata nu se mai întorseseră acasă. Ei nu ar fi lăsat niciodată buruienile să crească atât de mari.

Nu ar fi permis nicicând ca locuința noastră să ajungă o dărăpănătură.

În acel moment, eu și Miriam am înțeles că din familia Mozes numai noi două mai rămăseserăm. Nu mai erau nici bunicul și bunica Hersh – principalul motiv pentru care mai demult nu am plecat în Palestina. Nu mai era nimeni.

Încă ținându-ne de mână, eu și Miriam am intrat în casă. Am fost surprinse când cățelușa mamei, Lily, un teckel roșcat, ne-a ieșit în întâmpinare, lătrând și dând din coadă. Tre-cuse atât de mult timp, iar ea era tot acolo! Părea să ne recunoască, iar când am mângâiat-o, ne-a lins mâinile. Se pare că în lagăre nu au fost duși și câinii evreilor, ci numai stăpânii lor.

Casa era murdară și goală. Totul fusese furat din interior. Mobila, perdelele, vasele, așternuturile, sfeșnicele – totul. Am trecut dintr-o cameră în alta căutând lucruri care să ne amintească de viața pe care o dusesem aici înainte. Nu am găsit decât trei fotografii motolite, aruncate pe podea. Le-am ridicat de unde erau și le-am păstrat.

Într-o fotografie se aflau surorile mai mari, Edit și Aliz, cu trei dintre verișoarele noastre. În alta erau Edit, Aliz, Miriam, în anul 1942, împreună cu mine și cu profesorii noștri. A treia fotografie era ultima făcută cu întreaga familie, în toamna lui 1943. În fotografia aceea alb-negru, eu și Miriam purtam rochiile noastre bordo, asortate. Aceasta era singura dovadă a faptului că odată, nu cu mult timp în urmă, am avut o familie. Am rămas în acel loc șase-șapte ore, rătăcind prin fermă.

Pomii fructiferi erau încă acolo și am reușit să mai adunăm din ei niște prune și mere pe care să le mâncăm. Se pare că sătenii le culeseseră aproape pe toate. Pe la mijlocul după-amiezii, a apărut vărul nostru, Shmilu. Mătușa Irena, sora cea mică a tatălui meu, îi trimisese vorbă să vină să ne ia. Mai târziu am aflat că ne dăduse de urmă prin intermediul Crucii Roșii. Miriam și cu mine ne-am numărat printre ultimii evrei care s-au întors în Transilvania, iar mătușa Irena continuase să verifice listele ca să vadă dacă mai supraviețuise cineva din familie. Așa a aflat când urma să ajungă în Porț trenul nostru și îl contactase pe Shmilu.

Shmilu avea aproape douăzeci de ani și locuia într-un sat vecin. Și el fusese închis la Auschwitz, fiind singurul dintre părinții și frații lui care supraviețuise. I-am spus că vecinii ne furaseră totul.

— Da, a zis el. Știu.

Shmilu recuperase de la ei un pat, o masă și două scaune ca să-și aranjeze o cameră în bucătăria de vară din ferma noastră. Lucra pământul și avea grijă de Lily. Câinele venea și pleca, hrănindu-se cu resturile de mâncare de pe la alte ferme.

L-am întrebat pe Shmilu dacă știe ceva despre părinții noștri.

— Nu am văzut pe nimeni din familia voastră, ne-a zis el. Știu numai că mătușa Irena a reușit să supraviețuiască și vă așteaptă la ea. Fusese trimisă într-un lagăr de concentrare, dar se întorsese în luna mai.

În picioare sunt verișoara Magda,
sora mea mai mare, Edit, și verișoara Aggi.
Întinse pe iarbă sunt verișoara Dvora
și cealaltă soră mai mare a mea, Aliz.
Toate fetele din această fotografie au murit în lagăre.

Nu mă simțeam bine în casă, chiar dacă era a noastră. Nu credeam că mai aparțineam acestui loc. Eu și Miriam nu mai aveam o locuință, nici părinți și surori. Dar ne aveam una pe cealaltă.

Am părăsit casa împreună cu vărul Shmilu. Sătenii stăteau la poartă și ne priveau în tăcere când treceam pe lângă ei. Eram furioasă pe ei, dar nu le-am spus nimic. Ne-am suit într-un tren care avea să ne ducă pe mine și pe Miriam la mătușa noastră, în marele oraș Cluj.

Într-un fel sau altul, acum trebuia să ne facem o viață a noastră.

CAPITOLUL TREISPREZECE

În următorii cinci ani, din 1945 și până în 1950, eu și Miriam am locuit la mătușa Irena. Aceasta avea o casă mare în Cluj.

Înainte de război, ne plăceau vizitele la mătușa Irena, dar și cele ale ei la noi acasă. Ea și soțul său călătoreau mult și ne relatau tot felul de istorii din vacanțele petrecute pe Riviera Franceză și la Monte Carlo. Adoram ca mătușa Irena să ne povestească despre bijuteriile și blănurile pe care le avea, dar și să le vedem. Fiul ei era vărul nostru preferat.

Dar la un an sau doi după sosirea noastră în Cluj, am început să descoperim că libertatea nu era așa cum ne-o imaginaserăm. România era acum controlată de comuniști. Partidul Comunist era singura formațiune politică existentă și deținea toată puterea în stat. Poliția secretă aresta pe oricine se opunea guvernului, confisca proprietățile oamenilor și le împărțea țăranilor.

În timpul războiului, naziștii o obligaseră pe mătușa Irena să muncească într-o fabrică de bombe din Germania. Soțul și fiul ei muriseră în lagăr. Când s-a întors la Cluj, a descoperit

că între timp comuniștii îi confiscaseră mai toate proprietățile. Dar nu îi luaseră și casa, pentru că era văduvă de război și supraviețuitoare a lagărelor de concentrare nazistă.

Locuiam împreună, dar nu eram cu adevărat o familie. Știam că mătușa se îngrijea de noi pentru că era singura dintre rudele noastre dispusă să ne primească la ea. Dar aceasta nu ne-a îmbrățișat și nu ne-a sărutat niciodată și nicicând nu ne-a vorbit blând. Eu și Miriam tânjeam după mai multă afecțiune și după o mamă iubitoare.

Mătușa Irena avea și acum în casă covoare persane, o colecție de porțelanuri și câteva haine create de designeri cunoscuți, toate rămase din anii dinaintea războiului. Aceste comori îi aminteau de viața bună pe care o dusesese odată și, un lucru ciudat, păreau să conteze mai mult pentru ea decât noi două.

În apartamentul acela grandios al mătușii noastre, eu și Miriam ne simțeam niște străine. Eram șleampăte, neîngrijite și dezordonate. Niște copile de unsprezece ani care se întorseseră din barăcile de la Auschwitz. Locul nostru nu era în acel lagăr, dar nici în acest apartament din Cluj, mult prea simandicos pentru noi.

În fiecare noapte aveam coșmaruri. Visam șobolani care erau mari cât o pisică, cadavre și ace înfipite în mine. După ce am aflat că naziștii făceau săpun din grăsimea evreilor morți în lagăre, am visat că cineva îmi vorbea cu glasul părinților mei și al surorilor și mă întreba: „De ce te speli cu noi?”

Nu i-am povestit nimic din toate astea lui Miriam, pentru că îmi era teamă că o voi face și pe ea să aibă coșmaruri.

Amândouă aveam probleme de sănătate și tot timpul răceam. Corpurile ne era acoperite cu niște bube dureroase. Acestea se făceau mari cât niște mere și lăsau în urmă cicatrici. Când mătușa Irena ne-a dus la medic, am fost îngrozită – mi-am amintit de doctorul Mengele și de asistentele lui îmbrăcate în halate albe. Învățasem să mă feresc cât pot de mult de doctori și să nu am încredere în ei.

După ce medicul român ne-a examinat, a spus: „Acești copii suferă de același lucru ca mulți alții care au supraviețuit războiului: de malnutriție. Nu au nevoie decât de vitamine și de o dietă sănătoasă, care îi va înzdrăveni.”

La momentul acela, nu se găseau vitamine, iar mâncarea era insuficientă. Stăteam ore întregi la coadă pentru o franzelă. Vărul nostru Shmilu ne aducea de la fermă făină, cartofi, ouă, legume și ulei de floarea-soarelui. Noi două jinduiam după uleiul acela și ajungeam să-l bem direct din sticlă! Din acest motiv, mătușa Irena își făcea griji pentru noi, însă doctorul i-a spus să ne lase să-l consumăm, pentru că asta părea să ne ajute.

Într-o zi, cineva m-a văzut pe veranda casei mâncând pâine albă și m-a denunțat la poliția secretă. Noaptea, aceasta a făcut o razie în locuința noastră și ne-a confiscat toate alimentele. A doua zi, mătușa a construit un dulap fals, care părea a fi un perete. Nu puteai să-l deschizi decât dacă apăsai pe un buton. După aceea, am ascuns acolo toată mâncarea noastră.

Într-o noapte, poliția secretă l-a ridicat pe soțul mătușii Irena fără nicio explicație. A dispărut pur și simplu. Nu știam

dacă mai era în viață sau dacă murise. Când ieșeam din casă, mereu ne întrebam cine ne urmărește sau ne ascultă. Ne era teamă că cineva ar putea să ne toarne la poliția secretă.

Viața în România comunistă devenea din ce în ce mai grea. Guvernul controla absolut tot, inclusiv școlile. În prima zi de liceu, eu și Miriam ne-am îmbrăcat în rochiile noastre kaki, asortate. Ne-am amintit cum odată mergeam la școala din Porț în rochițele bordo. Din cauza hainelor pe care le purtam, toți copiii râdeau acum de noi. Pierdusem numai un an și jumătate de școală și nu eram foarte în urmă. Dar pentru noi era mai greu să recuperăm materia fiindcă vorbeam doar limba maghiară, iar la clasă se predă numai în română.

În liceul unde învățam nu mai erau alți evrei. Unii elevi ne insultau, în ciuda a tot ceea ce înduraserăm noi până atunci. Antisemiții din Cluj răspândeau zvonuri cum că noaptea un vampir evreu le pândește pe fetele creștine și le sugea sângele. Eu și Miriam obișnuiam să mergem la un orfelinat ca să luăm masa de seară, pentru că mătușa Irena nu avea destulă mâncare. Pe drumul de întoarcere acasă, mă întrebam: „Cum de știe vampirul acesta că eu sunt evreică și nu mă atacă și pe mine?”

Nu doar evreii erau persecutați. Situația era groaznică pentru toată lumea. În cele din urmă, eu și Miriam ne-am dus la o organizație sionistă evreiască, ca să aflăm mai multe despre Palestina, dar după o vreme guvernul a desființat această structură. Uneori, primeam pachete din Statele Unite, de la

Eva și Miriam când erau eleve la un liceu din Cluj

mătușa noastră care locuia acolo. La un moment dat ne-a trimis niște material textil, iar mătușa Irena ne-a dus la croitoreasă și i-a cerut să ne facă din el trei seturi de rochii identice. Preferatele noastre erau cele albastre, cu buline mici. Ne plăcea să purtăm rochii la fel, ca să atragem atenția și ca să-i păcălim mai ușor pe băieți. Mătușa din America ne-a trimis și niște paltoane, dar ele aveau o croială potrivită mai degrabă pentru niște persoane adulte, și nici măsura nu era bună pentru noi.

Într-o zi din 1948, pe când aveam paisprezece ani, guvernul a anunțat că la magazin se vor pune în vânzare paltoane noi. Eu și Miriam am stat toată noaptea la coadă, așteptând ca la ora zece dimineața acesta să se deschidă. Însă în fața magazinului s-au strâns douăsprezece mii de persoane pentru doar două sute de paltoane! Când ușile s-au deschis și oamenii s-au năpustit în interior, o vânzătoare care era prietenă cu mătușa noastră ne-a recunoscut, ne-a dat două paltoane și apoi ne-a ascuns sub tejghea. Mai târziu am ieșit de acolo și am reușit să le plătim. Și astfel am plecat acasă cu două paltoane roșu-cafenii, precum culoarea frunzelor toamna. Mult mai târziu, când am plecat cu vaporul spre Israel, am purtat aceste paltoane.

În anul 1948, Palestina a devenit Statul Israel. Am început să cred că ar fi un privilegiu pentru noi să ajungem în locul unde tata visase să trăiască. Ultima dată când îl văzuserăm, acesta ne pusese să-i promitem că, dacă vom scăpa cu viață din lagăr, vom pleca în Palestina.

Eu și Miriam am început să facem schimb de scrisori cu unchiul Aaron, fratele tatălui nostru care locuia în orașul Haifa și căruia i-am trimis o fotografie cu noi. Unchiul Aaron s-a oferit să ne ajute să ne stabilim acolo și astfel să ne aline suferința. I-am scris întrebându-l dacă în Israel exista ciocolată. El ne-a răspuns că da și că acolo puteam consuma câtă ciocolată și câte portocale voiam. Urma ca unchiul nostru să aibă grijă de noi. Pentru mine și Miriam Israelul părea paradisul!

La un moment dat, mătușa Irena ne-a spus că a aflat că fiul ei ar fi în viață și că acesta ar trăi în Israel. De aceea, și ea își dorea să emigreze acolo. Toate trei am cerut vize de ieșire din țară, cea a mătușii fiind acordată cu o mare ușurință. Mie și lui Miriam ne-au trebuit însă doi ani să o primim. Guvernul nu voia să le permită tinerilor să plece din România, pentru că avea nevoie de forță de muncă tânără, care să reclădească țara pustiită de război.

Cu toate acestea, noi ne-am pregătit de plecare. Regulile se schimbau zilnic în privința a ceea ce puteam lua sau nu cu noi. Ne-am făcut bagajele cu un an înainte de a pleca, trăind înconjurate de cutii pline cu tot felul de lucruri pe care voiam să le luăm în Israel. Pentru a putea părăsi țara, eu și Miriam a trebuit să semnăm că renunțăm la proprietățile care ne mai rămăseseră. Dețineam încă aproximativ 8.000 de metri pătrați de pământ arabil și casa din Porț. Comuniștii confiscaseră deja cea mai mare parte a fermei familiei noastre pentru a o împărți țăranilor. Atât de mult voiam să plecăm din țară, că am semnat imediat hârtiile acelea.

Cu două luni înainte de a părăsi România, soțul mătușii Irena a fost eliberat din închisoare și a primit viză de intrare în Israel. Nouă, fetelor, nu ne-a spus niciun cuvânt despre câte pătimise până atunci. Noi eram fericite că în sfârșit îi dăduseră drumul.

În cele din urmă, în iunie 1950, când eram gata să părăsim România, guvernul ne-a informat că nu mai puteam lua cu noi decât hainele cu care eram îmbrăcate. În ziua plecării, mătușa Irena ne-a spus să ne punem câte trei rochii pe noi, pe sub paltoane. Am împăturit cu grijă într-o hârtie și fotografiile mototolite cu familia noastră și le-am luat cu mine.

Am mers cu trenul până la Constanța, oraș aflat pe malul Mării Negre. Împingându-ne și îmbrâncindu-ne în mulțimea de oameni de acolo, am stat la rând să ne imbarcăm pe vapor. Eu și Miriam eram strivite de toți cei care voiau să urce cât mai repede pe vas. Abia mai puteam respira. Dar noi ne țineam strâns de mână, ca nu cumva să ne pierdem una de cealaltă. Pe un vapor construit numai pentru o mie de persoane se aflau atunci trei mii de suflete. Am așteptat timp de douăzeci și patru de ore înainte să pornim spre Israel.

În timp ce ne depărtam de mal, știam că pentru mine și Miriam nu mai rămăsese nimic în România. În ultimii cinci ani, eu continuasem să sper că surorile sau părinții noștri s-ar putea întoarce acasă. Organizațiile evreiești care lucrau cu Societatea Crucea Roșie afișau liste cu oamenii care reveneau acasă din lagăre. Le verificaserăm pe cele de la orfelinatul unde luam cina în fiecare seară, dar nu am găsit pe

nimeni din familia noastră. Eu și Miriam aveam deja șaisprezece ani. Trebuia să ne vedem de viață.

A fost o călătorie lungă și obositoare. Zile la rând nu am văzut pământul, dar pentru noi era plăcut să ne aflăm în largul mării. Întinderea nesfârșită de apă și cer, aerul curat și vântul care ne trecea prin păr, toate miroseau a libertate și a noi promisiuni. Ținându-ne de mână, eu și Miriam priveam delfinii care făceau salturi în apă, pe lângă vaporul nostru.

Într-o dimineață, vasul pe care ne aflam s-a apropiat de Haifa. Cât timp vaporul a andocat, am rămas pe punte, privind răsăritul soarelui deasupra Munților Carmel din Israel. Era una dintre cele mai frumoase priveliști pe care eu le văzusem vreodată. Tărâmul libertății. Majoritatea pasagerilor erau supraviețuitori ai Holocaustului, la fel ca noi. Toată lumea a început să cânte imnul național al Israelului, „*Hatikvah*” („Speranța”). Cântam și plângeam de bucurie.

În momentul în care am debarcat în port, am căutat pe cineva care ne aștepta acolo. Când unchiul Aaron ne-a zărit în sfârșit, ne-a strigat și ne-a făcut semn cu brațele, ca să se asigure că îl văzuserăm. Ne-am îmbrățișat cu toții, iar el ne-a sărutat. Am plâns în brațele lui. Trecuse multă vreme de când eu și Miriam nu mai avuseserăm parte de tandrețea unei alte persoane.

Îmbrăcate cu paltoanele noastre roșu-cafenii și având pe dedesubt multe straturi de rochii asortate, amândouă simțeam că în sfârșit ajunseserăm acasă.

Eva mulgând o vacă

CAPITOLUL PAISPREZECE

Când am ajuns în Haifa cu unchiul Aaron, am aflat că de fapt fiul mătușii Irena nu se afla acolo. Ea inventase povestea aceea ca să obțină viza de emigrare. Am înțeles cu tristețe că vărul nostru preferat dispăruse pentru totdeauna. Am petrecut după-amiaza cu unchiul Aaron și cu familia lui și am stabilit de comun acord ca eu și Miriam să mergem într-un kibbutz pentru tineri, dintre cele înființate de guvernul israelian. Acest tip de gospodărie era de obicei o fermă întinsă, unde tinerii ca noi plantau, strângeau recolta și îngrijeau animalele. Alimentele pe care le produceau ajutau la hrănirea noii națiuni a Israelului.

Jumătate de zi munceam, iar în cealaltă jumătate mergeam la școală. Sarcinile mele includeau culegerea de roșii și de alune, precum și mulsul vacilor.

În acel sat, împreună cu noi trăiau trei sute de adolescenți proveniți din mai multe țări. Nu toți erau supraviețuitori ai Holocaustului, așa cum era cazul nostru. Unii trăiau aici cât timp părinții lor mergeau la cursuri pentru a-și putea găsi

o slujbă. La sosire toți eram împărțiți în grupuri, membrii lor urmând să devină în timp prieteni. Fiecare dormitor avea o persoană responsabilă pentru acel loc, dar cu toții trebuia să avem grijă de camerele noastre. Pentru prima dată de când plecasem de la Auschwitz, aveam să dorm fără să mai am coșmaruri. Nu mă mai temeam pentru siguranța noastră și nu-mi mai făceam griji în legătură cu modul în care vom putea supraviețui. Nu mai eram amenințate de antisemitism și ni se permitea, ba chiar eram încurajate, să sărbătorim moștenirea noastră evreiască. În acele comunități pentru tineri urma să înceapă procesul de vindecare a suferinței și a durerilor noastre.

Deși aici ajunseseră persoane care vorbeau diferite limbi, cu toții am învățat una comună: ebraica. Chiar din prima seară petrecută în acest loc, eu și Miriam am asimilat câteva cuvinte noi. Era o zi de vineri. În seara aceea, ca în fiecare vineri, toți copiii s-au adunat într-o sufragerie imensă pentru a sărbători *Shabbat*-ul, Sabatul evreiesc. Pe mese erau lumânări și niște vin. Toți purtam bluze albe. Două fete au fost numite „surorile noastre mai mari” și ele ne-au făcut să ne simțim ca acasă.

După rugăciune, toată lumea a început să cânte și să danseze *hora*. Dar eu nu știam cum să fac acest lucru. „Cum se dansează?” m-am întrebat. Sora mea mai mare de aici m-a luat de mână, iar cea a lui Miriam a prins-o de mână și pe ea. Apoi cu toții ne-am prins în cerc. Nu știam pașii, dar ne-am luat după toți ceilalți.

Cu brațele ridicate, am dansat împreună, fete și băieți, cântând cu toții „*Hava Nagila*” („Să ne bucurăm!”). Râzând, ne-am mișcat în cerc, din ce în ce mai repede. Am dansat *hora* cu multă bucurie. În sfârșit, eu și Miriam făceam parte dintr-o familie nouă, mare și iubitoare.

EPILOGUL EVEI

Eva Mozes Kor, aprilie 2009

Am trăit timp de doi ani în Israel, în acel sat pentru tineri. Jumătate de zi mergeam la școală, iar în cealaltă jumătate munceam la fermă. Am învățat repede limba ebraică, trecând în doi ani foarte rapid de la o clasă la alta și terminând în cele din urmă cursurile în clasa a zecea. Miriam muncea pe câmp, iar eu mulgeam vacile. Ajunsesem să fiu singura fată care lucra alături de șase băieți. Atunci am învățat să spun „Te iubesc!” în zece limbi diferite, ceea ce la vârsta de șaisprezece ani părea un lucru foarte important de știut.

În 1952, amândouă am fost recrutate în armata israeliană, unde Miriam s-a pregătit să devină asistentă medicală. Eu am studiat desenul tehnic și am ajuns proiectantă, adică o persoană care realizează planuri pentru clădiri sau diverse sisteme. Am fost trimisă într-o unitate militară din Tel Aviv și am rămas în armata israeliană timp de opt ani, ajungând la gradul de sergent-major.

Acei ani au fost pentru mine unii în care am evoluat mult din punct de vedere personal. Am ajuns o desenatoare tehnică foarte bună și așa am învățat să-mi câștig existența. Dar îmi doream o casă și o familie numai ale mele.

În aprilie 1960, am cunoscut un turist american pe nume Michael Kor, care se afla în Tel Aviv, în vizită la fratele lui. Deși comunicam greu unul cu celălalt, câteva săptămâni mai târziu ne-am căsătorit. El îmi spusese ceva în limba engleză; în seara aceea m-am dus imediat și am căutat în dicționar toate cuvintele pe care nu le înțelesesem, apoi i-am răspuns: „Da!” Fusese o cerere în căsătorie. Așa m-am trezit o femeie măritată, trăind în orașul Terre Haute din statul Indiana, în Statele Unite ale Americii, unde Michael locuia din 1947. Venise aici după război ca să stea aproape de eliberatorul său, un soldat din Forțele Aliate Americane. Trebuie să vă spun că nu este o idee nemaipomenită să te căsătorești cu cineva cu care nu poți comunica în aceeași limbă. Amândoi am avut parte de prea multe surprize pe măsură ce ajungeam să ne cunoaștem din ce în ce mai bine. De pildă, la început el a crezut despre mine că sunt o persoană foarte tăcută! După cum probabil v-ați dat seama din această carte de memorii, nu sunt deloc așa; doar că eu nu vorbeam limba engleză.

Mutarea din Tel Aviv în Terre Haute a fost ca și cum aș fi ajuns pe Lună. Nu știam nimic despre cum era viața în Statele Unite, nu vorbeam limba engleză și aveam impresia că toată lumea era bogată aici. În câteva săptămâni am rămas însărcinată. Îmi lipseau atât de mult casa părintească, Miriam și prietenii mei din Israel, încât mă uitam la televizor cât puteam de mult, ca să-mi alung dorul. Pe atunci credeam că în America, la TV, nu se difuzau decât știri și sport, pentru că numai la aceste două tipuri de emisiuni și de programe se uita soțul meu.

Într-o zi, spre surprinderea mea, am văzut la televizor un film despre un cuplu de tineri care ieșeau în oraș, se sărutau și trăiau așa cum o fac toți cei de seama lor. Acest program TV merita urmărit acum! Filmul acela m-a fascinat într-atât de mult, încât îmi luam ochii de la ecran numai ca să-mi notez cuvintele pe care nu le știam, ca mai apoi să le caut în dicționar și să încerc să le memorez. În felul acesta, am învățat să vorbesc limba engleză destul de bine, așa încât să-mi găsesc un loc de muncă la numai trei luni de la sosirea mea în Statele Unite.

Fiul nostru, Alex Kor, s-a născut pe 15 aprilie 1961, iar fiica noastră, Rina Kor, pe 1 martie 1963. Credeam că viața mea este desăvârșită. Dar experiențele trăite în copilărie încă mă bântuiau. Petrecerile pe care le dădeam de zilele de naștere ale copiilor noștri au început să fie o problemă, pentru că aceștia mă întrebau de ce nu au și ei bunici, ca toți prietenii lor.

Când Alex avea șase ani, de Halloween, un puști foarte popular și prietenii lui au vrut să-i joace o farsă fiului meu. Acele glume mi-au amintit de zilele în care tinerii naziști ne hărțuiau pe mine și sora mea, pe vremea când trăiam în Porț. Atunci mă simțeam neajutorată și nu puteam face nimic ca să mă apăr. Dar acum locuiam în această țară mare, unde nu eram obligată să mai îndur astfel de lucruri! Așa că am ieșit din casă și i-am gonit pe acei copii. Astfel, de Halloween am ajuns să fiu foarte „populară” în rândul celor mici. În fiecare an, hărțuirea noastră începea pe data de 1 octombrie: copiii pictau svastici pe pereții casei și ne puneau în curte niște cruci albe – era îngrozitor.

Rândul de sus (de la stânga la dreapta):
Eva, Mickey Kor, nepoata lui Mickey, Miri,
fratele Shlomo și cumnata Sara.
În față este nepotul lui Mickey, AuShalom.

Alex venea de la școală plângând și spunând: „Mamă, îmi este atât de rușine din cauza ta! Toți copiii spun că ești nebună! De ce nu poți fi la fel ca celelalte mame?” I-am spus fiului meu că nu sunt nebună, dar că nici nu eram precum restul mamelor. Mi-am zis că, dacă aș putea să povestesc ce pățisem eu în copilărie, fiul și fiica mea m-ar înțelege și m-ar lăsa să trăiesc în pace în casa în care locuiam acum. Dar ca victimă a unor atrocități ca cele la care asistasem eu nu știam cum aș fi putut face un asemenea lucru.

Am îndurat această hărțuire timp de unsprezece ani, până în 1978, când postul de televiziune NBC a difuzat emisiunea „Holocaust”. Dintr-odată, toată lumea a înțeles de ce eu eram altfel. Aceiași copii care de fiecare Halloween mă necăjiseră m-au sunat sau mi-au scris ca să-mi ceară iertare. În anul 1978, am început să țin prelegeri în care le vorbeam oamenilor despre ceea ce trăisem eu în lagăr, iar ei îmi cereau mereu mai multe informații referitoare la experimentele la care fusesem supusă. Nu am știut niciodată toate detaliile legate de ce se întâmplase la Auschwitz, dar mi-am zis că sigur voi găsi destule date despre lagăre și despre doctorul Mengele. Din păcate, din nicio carte pe care am citit-o nu am aflat informațiile pe care le căutam. Mi-am amintit că, în filmul despre eliberare, se vedeau vreo două sute de copii care ieșeau din lagăr. Dacă aș fi reușit să-i contactez pe aceia, care acum erau adulți, am fi putut să ne împărtășim amintirile pe care le aveam fiecare și să reconstituim ororile la care fuseserăm supuși. Dar nu știam unde să-i gălesc.

Mi-a luat șase ani să pun în practică ideea de a înființa o organizație care să ne ajute pe mine și pe Miriam să-i găsim pe gemenii lui Mengele. În 1984, am fondat CANDLES, acronim care vine de la Children of Auschwitz Nazi Deadly Lab Experiments Survivors („Copiii de la Auschwitz, supraviețuitori ai experimentelor din laboratoarele naziste ale morții”). Astfel, am reușit să găsesc alți 122 de supraviețuitori, cetățeni care proveneau din zece țări diferite, aflate pe patru continente. Ca grup de suport, CANDLES a ajutat mulți gemeni să facă față unora dintre problemele cu care ne-am confruntat cu toții ca supraviețuitori ai experimentelor lui Mengele.

Pe măsură ce înainta în vârstă, Miriam avea tot mai multe probleme cu rinichii. Știam că această suferință a ei avea legătură cu injecțiile care i se făcuseră la Auschwitz, dar nu am aflat niciodată ce anume îi stopase dezvoltarea rinichilor după vârsta de zece ani. În 1987, rinichii ei au încetat să mai funcționeze normal. Eu i-am donat rinichiul meu stâng, ceea ce a ajutat-o să mai trăiască până pe 6 iunie 1993. Nu am descoperit niciodată cu ce am fost injectate în lagăr. Încă mai caut și tot mai sper să descopăr această informație*.

Moartea lui Miriam a avut un efect devastator asupra mea. Știam că trebuie să fac ceva bun în amintirea ei. Așa că în 1995 am deschis Muzeul Holocaustului și Centrul Educativ CANDLES din Terre Haute, în statul american Indiana. Peste cincizeci de mii de oameni au vizitat muzeul de când acesta și-a deschis porțile, cei mai mulți fiind tineri.

* Eva Mozes Kor a murit pe 4 iulie 2019, la vârsta de 85 de ani. (*n. trad.*)

Eva și Miriam la Auschwitz, în 1991

Eva, ținând în mână niște fiole nefolosite, cu substanțe utilizate în experimentele doctorului Mengele. Conținutul lor este însă necunoscut; nu au fost deschise sau analizate niciodată.

În 1993, am călătorit în Germania. Acolo m-am întâlnit cu un medic nazist de la Auschwitz, dr. Münch. În mod surprinzător, a fost foarte drăguț cu mine. Chiar mai surprinzător a fost pentru mine faptul că și eu l-am plăcut. L-am întrebat dacă a știut ceva despre camerele de gazare de la Auschwitz. Mi-a spus că lucrurile pe care le cunoștea i-au alimentat coșmarurile de care avea parte în fiecare zi a vieții sale. Apoi a început să-mi descrie ce știa: „Oamenilor li se spunea că urmau să facă un duș, [li se cerea] să țină minte numărul cârligului unde își atârnau hainele și să-și lege pantofii unul de altul. Când camera de gazare era plină, ușile erau închise ermetic și sigilate. În tavan se deschidea un orificiu de aerisire, de unde cădeau pe podea niște granule care semănau cu pietrișul. Granulele se comportau precum gheața uscată și se transformau într-un gaz. Acesta începea să se ridice în aer. Oamenii încercau să se îndepărteze de el cum puteau, ajungând să se urce unul pe celălalt. Cei mai puternici reușeau să ajungă în vârful piramidei de trupuri amestecate. Când cei din vârf nu se mai mișcau, știam, uitându-mă printr-o fereastră de control de unde vedeam totul, că aceștia erau deja morți.” Doctorul Münch semna certificatele de deces în masă. Pe ele nu se afla niciun nume; scria doar că erau două sau trei mii de morți.

I-am spus doctorului Münch că aceasta era o informație foarte importantă pentru mine, deoarece nu știusese că așa funcționau camerele de gazare. L-am întrebat dacă ar vrea să vină cu mine la Auschwitz în 1995, când urma să sărbătorim cincizeci de ani de la eliberarea noastră din lagăr. L-am mai

De la stânga la dreapta, Rina Kor ținând documentul,
Alex Kor, Eva Mozes Kor și dr. Münch, la Auschwitz,
în anul 1995, semnând declarația

rugat să semneze o declarație despre ceea ce spusese, văzuse și pusese în practică și să facă acest lucru chiar la locul unde fuseseră comise acele crime. A acceptat și mi-a spus că i-ar face plăcere.

Așa că m-am întors din Germania fericită că voi avea un document original semnat de un nazist – un participant la crime, nu un supraviețuitor sau un eliberator –, pe care să-l adaug în colecția de informații istorice pe care o păstram pentru noi și pentru generațiile următoare. Îi eram recunoscătoare doctorului Münch că era de acord să mă însoțească la Auschwitz și să semneze acel document despre funcționarea camerelor de gazare. Și voiam să-i mulțumesc cumva. Dar ce îi poți dărui unui doctor nazist? Cum îți poți exprima recunoștința față de o astfel de persoană?

Timp de zece luni am reflectat la această problemă. Mi-au trecut prin minte tot felul de idei, până ce într-un final mi-am zis: „Ce ar fi să-i scriu o simplă scrisoare de iertare? Să-i spun că îl iert pentru tot ceea ce a făcut?” Am știut pe loc că în mod cert ar aprecia un asemenea gest, dar după ce am luat decizia aceasta am descoperit că iertarea nu este atât pentru făptaș, cât pentru victimă. Aveam puterea de a ierta. Nimeni nu-mi putea da o astfel de putere și nimeni nu mi-o putea lua. Eram o persoană puternică. Mă simțeam bine știind că pot să-mi exercit controlul asupra vieții mele de supraviețuitoare.

Așa că am început să compun scrisoarea. Am scris mai multe variante, retrăind mult din suferința îndurată cândva. Preocupată în mod special de ortografie, am sunat-o pe fosta mea profesoară de engleză, cerându-i să-mi corecteze textul.

Ne-am întâlnit de câteva ori și ea m-a rugat să mă gândesc dacă aş putea să-l iert și pe doctorul Mengele. La început, am fost șocată de ceea ce mi-a cerut, dar mai târziu i-am promis că o voi face, pentru că am înțeles că am puterea de a-l ierta chiar și pe „Îngerul Morții”. „Mă simt bine știind că pot face asta”, mi-am dat eu seama. „Am această putere și nici nu fac rău nimănui.”

Pe 27 ianuarie 1995 am ajuns la Auschwitz. Doctorul Münch a venit aici însoțit de fiul, fiica și nepoata lui, iar eu, cu fiul meu, Alex Kor, și cu fiica mea, Rina. Doctorul Münch a semnat acel document, așa cum îmi promisese. Apoi am citit declarația mea de iertare și am semnat-o. În acea clipă am simțit cum mi s-a luat o greutate de pe umeri, o durere cu care trăiam de cincizeci de ani: nu mai eram o victimă a Auschwitz-ului, o victimă a trecutului meu tragic. Eram liberă. În același timp mi-am iertat părinții, pe care îi urâsem toată viața pentru că nu ne-au apărat de experiențele trăite la Auschwitz și fiindcă nu ne-au ferit de viața de orfane. Într-un final, am înțeles că ei au făcut tot ce au putut atunci. M-am iertat și pe mine pentru că mi-am detestat părinții.

Furia și ura sunt niște semințe din care crește războiul. Iertarea este sămânța păcii. Este actul suprem de autovindecare.

Privesc autovindecarea ca pe vârful unui munte foarte înalt. Un versant este întunecat, mohorât, umed și foarte greu de escaladat. Dar cei care reușesc să ajungă sus vor putea vedea frumusețea celui alt versant al muntelui, care este plin de flori, de porumbițe albe, de fluturi și scaldat în lumina soarelui. De sus, din vârf, se văd ambii versanți. Câți oameni

ar alege să coboare pe versantul întunecat, în locul unei plimbări pe cel însorit și acoperit de flori?

Am ținut peste trei mii de discursuri în toată lumea, am scris două cărți și am contribuit cu trei capitole la alte trei volume. Sper să reușesc să-i învăț pe tineri lecțiile de viață pe care eu le-am asimilat prin suferință, prin tot ceea ce am îndurat și am depășit:

1. Să nu renunți la tine însuși și la visurile tale, fiindcă tot ce este bun e posibil în viață.
2. Judecă-i pe oameni după acțiunile și după caracterul lor.
3. Iartă-ți cel mai mare dușman, dar și pe toți cei care ți-au făcut rău – asta îți va vindeca sufletul și te va elibera.

Privind în urmă la anii adolescenței mele, nu aș fi crezut vreodată că cineva va vrea să mă asculte sau că aș putea avea ceva important de transmis celorlalți. Așa că vă spun vouă, celor care citiți această carte, să nu uitați: nu renunțați niciodată. Puteți supraviețui și vă puteți transforma visurile în realitate.

Și aș vrea să închei cu un fragment din Declarația de Amnistie pe care am citit-o la comemorarea a cincizeci de ani de la eliberarea Auschwitz-ului:

„Sper ca, în felul meu mărunț, să transmit lumii un mesaj de iertare, un mesaj de pace, un mesaj de speranță, un mesaj de vindecare.

Să nu mai fie războaie, să nu mai fie experimente efectuate fără consimțământ, să nu mai fie camere de gazare, bombe, ură, ucideri, să nu mai fie un alt Auschwitz.”

POSTFAȚĂ

Peggy Tierney, aprilie 2020

Memoriile Evei Kor au fost publicate pentru prima dată în 2009, iar Lisa Rojani Buccieri a făcut auzite vocea, precum și povestea Evei, așa cum voia ea să fie spusă. Narațiunea la persoana întâi oferă o perspectivă asupra gândurilor și a trăirilor Evei, dar asta nu ne transmite neapărat cum era ea pentru ceilalți, nu ne dezvăluie întâmplările și evenimentele din ultimii ei zece ani de viață și poveștile din spatele poveștilor – atât pe cele pozitive, cât și pe cele negative.

Eva – le cerea tuturor să-i spună pe nume – era o femeie mărunțică. La sfârșitul vieții, avea 1,44 m înălțime, dar ieșea în evidență oriunde se afla, întotdeauna prin înfățișarea ei specifică: costumul albastru cu pantaloni, în stilul Evei Kor. Și-o mai schimba purtând eșarfe diferite sau o bluză colorată peste care pune o vestă albastră, dar întotdeauna era vorba despre aceeași nuanță de albastru-aprins. Spunea: „Sunt cineva datorită persoanei care sunt pe interior și nicio haină nu poate schimba asta. Îmi place să arăt bine și prefer albastrul pentru că arăt bine [îmbrăcată] în el, fiind mai ușor de purtat, precum o uniformă. Nu este nevoie să mai pierd

timp și energie căutând altceva. Nu-mi place să port negru. Subiectul pe care îl abordez eu este mult prea întunecat și prefer să fiu o apariție mai veselă.”

Dacă volumul de față le lasă cititorilor impresia că Eva putea fi o persoană încăpățânată, de neclintit, gata să facă sau să spună ceva ce era posibil să nu le placă celorlalți, acesta este de fapt adevărul adevărat. Astfel de abilități le-au ajutat pe Eva și pe Miriam să supraviețuiască la Auschwitz. Eva a recunoscut că severitatea tatălui ei a pregătit-o pentru viața în lagăr; în același timp, păstrarea unor secrete și negările părinților ei au ajutat-o să înțeleagă că adulții nu spun întotdeauna adevărul, ceea ce a făcut-o mai sceptică față de orice afirmau naziștii, lucru care le-a salvat de mai multe ori viața Evei și lui Miriam. Ca adult, avea idei ferme și era directă, uneori combativă. Dar mereu spunea: „Nu mă transformați într-o sfântă. Nu mă puneți pe un pedestal. Nu-mi doresc o asemenea responsabilitate.” Auzind-o vorbind, ascultându-i povestea și lecțiile și fiind martora magnitudinii generozității sale și a eforturilor ei neobosite de a-i ajuta pe oamenii din toate straturile societății, era greu să nu o pun pe un pedestal. Dar Eva avea dreptate să evite sanctificarea. Ea ne-a arătat că nu este nevoie să fii un sfânt ca să-ți ierți dușmanii, ca să fii un învingător și ca să schimbi lumea prin pace și bunătate.

Când Eva a descoperit puterea iertării de a vindeca deceniile de durere de care avusese parte, principalul public căruia a sperat să-i împărtășească experiența ei a fost cel alcătuit

din alți supraviețuitori ai Holocaustului. Atât înainte, cât și după iertarea la care a ajuns, Eva a fost o neobosită susținătoare a supraviețuitorilor Holocaustului și a temelor legate de exterminarea evreilor. Ea a reprezentat un catalizator al mișcării de presiune asupra guvernelor din lumea întreagă, în vederea descoperirii și urmăririi în justiție a criminalilor de război naziști, vinovați pentru moartea a milioane de persoane, dar care trăiau nestingheriți, cei mai mulți în Europa și în America de Sud. De asemenea, s-a alăturat efortului de a obține despăgubiri materiale pentru supraviețuitorii Holocaustului și mai ales pentru gemenii lui Mengele. Aceștia din urmă au primit scuze din partea Institutului Kaiser Wilhelm (în 1943, doctorul Mengele începuse să trimită la Institutul Kaiser Wilhelm pentru Antropologie, Ereditatea Umană și Eugenie* din Berlin niște eșantioane de probe de la Auschwitz), iar un proces împotriva companiei farmaceutice Bayer, care în timpul războiului a folosit munca forțată a evreilor, a fost integrat într-o acțiune colectivă, care s-a finalizat cu înființarea unui fond de soluționare german, din care s-au efectuat plăți către supraviețuitori. Eva a pledat și pentru adoptarea unor legi prin care se impune, în școlile publice din Statele Unite, educația despre Holocaust și a întrebuințat banii obținuți din discursurile susținute pentru a-i sponsoriza pe profesorii dornici să participe la călătoriile ei în grup la Auschwitz, ca la rândul lor ei să poată preda despre

* Disciplină care studiază aplicarea practică a biologiei eredității în ameliorarea genetică a individului. (*n. red.*)

Holocaust cu o mai mare profunzime și înțelegere a fenomenului. Într-o declarație publică despre iertarea ei, Eva a spus:

„Mulți oameni se agață de durere și de furie. Din păcate, pe supraviețuitori nu-i ajută cu nimic, iar acesta este singurul meu scop. Iertarea mea nu are nimic de-a face cu rău-făcătorii. Este un act de autovindicare, de autoeliberare și întărire a sinelui. Este un act gratuit, nu are efecte secundare, ci doar unele benefice. Îl recomand oricui.”

Mesajul de iertare al Evei nu a fost bine primit de toată lumea, mai ales la început. Nu este nicio surpriză că cei mai mulți dintre supraviețuitori s-au simțit jigniți atunci când au auzit că Eva i-a iertat pe naziști. Li s-a părut că aceasta le-a acordat iertarea în numele tuturor supraviețuitorilor, pe când ei nu voiau ca cineva să-i absolve de vină pe naziști, cu atât mai puțin și din partea lor. A fost o regretabilă neînțelegere, pentru că din ziua în care Eva a citit la Auschwitz „Declarația de Amnistie” scrisă de ea, spunând „Eu, Eva Mozes Kor, în nume propriu”, întotdeauna a subliniat faptul că iertarea este o decizie personală, pe care oamenii nu o pot face decât în numele lor, în ritmul lor. Nu a vrut niciodată ca iertarea ei să fie una generală, acordată și din partea altora, ci doar în nume propriu. Mulți supraviețuitori considerau că unele lucruri erau prea grave ca să poată fi iertate, iar Holocaustul se înscria și el în această categorie. Nu este greu de înțeles punctul de vedere conform căruia Holocaustul este ceva de

neiertat; existența sa atestă limitele cruzimii, ale lăcomiei și ale urii.

Un alt factor major care a provocat reacția de respingere a iertării acordate de Eva se găsește în chiar definiția sa; iertarea este un cuvânt pe care Eva l-a redefinit. Ea știa că ceea ce făcuse nu presupunea o iertare în sensul tradițional al termenului. Iertarea, așa cum este înțeleasă în mod obișnuit, implică ispășire și reconciliere între cineva care a fost rănit și cel care l-a rănit. În cazul iertării acordate de Eva nu se regăseau ispășirea și reconcilierea, iar ea considera că justiția e o chestiune separată. Spunea: „Știam că folosirea cuvântului «iertare» în felul în care o făceam eu va crea multă confuzie. Am încercat să mă gândesc la un alt termen, dar nu am găsit unul perfect. Așa că am continuat să folosesc «iertarea», sperând să le pot explica oamenilor ce înseamnă aceasta de fapt, iar ei să o accepte.” Din păcate, de multe ori nu s-a întâmplat așa. Adesea, Eva avea un sentiment de frustrare în ceea ce îi privește pe supraviețuitorii Holocaustului despre care simțea că suferă fără rost, părând uneori că îi dojenește, ba chiar că îi critică pentru că nu îmbrățișează iertarea – pe nedrept, însă, așa cum a crezut fiul ei, Alex. Asta i-a făcut pe unii să-i pună la îndoială motivațiile.

Unul dintre cele mai importante momente de controversă din jurul Evei a fost călătoria făcută în Germania pentru a participa la procesul lui Oskar Gröning, supranumit „contabilul de la Auschwitz”. Ea îi scrisese o scrisoare lui Gröning, în care spunea:

„Este adevărat, dar și trist, că nu putem schimba ce s-a petrecut la Auschwitz. Am speranța că eu și dumneavoastră, în calitate de foști adversari, o să ne putem întâlni precum niște oameni care se respectă [reciproc] ca ființe umane și care pot relaționa pentru a se înțelege, a se vindeca și a-și exprima gândurile, ceea ce altfel nu ar fi posibil. De fiecare dată când adversarii se află unul în prezența altuia, încercând să remedieze o relație, învață multe despre ei înșiși și despre resorturile celorlalți. Asta nu se poate face la televizor, prin telefon sau prin Skype; nu se poate face decât față în față.

Sunt unul dintre supraviețuitorii de la Auschwitz, care a ales să participe în calitate de coreclamant în procesul dumneavoastră. Probabil că sunt singura persoană care i-a iertat pe toți naziștii, inclusiv pe dumneata, în nume propriu. Iertarea mea nu-i absolvă pe făptași de responsabilitatea acțiunilor lor și nici nu diminuează nevoia mea și dreptul meu de a pune întrebări în legătură cu cele petrecute la Auschwitz.”

Eva știa că Gröning recunoscuse rolul pe care îl jucase în Holocaust și își exprimase regretul. Vorbise public despre activitatea din lagăre, denunțând, în calitate de martor personal la atrocitățile naziste, minciunile celor care negau Holocaustul. Eva credea că Gröning merita să fie pedepsit, dar simțea că o sentință prin care ar fi fost obligat să le vorbească elevilor despre experiențele sale ar contribui mai mult la binele public

decât una cu închisoarea. Eva considera că procesul ar fi trebuit să se concentreze mai mult pe vindecarea rănilor victimelor și pe împiedicarea apariției neofascismului.

La sfârșitul primei zile de audieri, Eva a vrut să meargă să vorbească cu Gröning. Când a ajuns la tribunal, acesta s-a emoționat și a încercat să se ridice în picioare, dar imediat s-a prăbușit la loc, alunecând de pe scaunul lui cu roțile. Eva l-a prins de picioare, iar avocatul lui, Markus Goldbach, l-a ținut de partea de sus a corpului, ca să-i împiedice căderea și să evite o accidentare gravă, până la sosirea aprozilor.

În dimineața următoare, Eva a depus mărturie, dând citire declarației sale despre iertare și propriilor gânduri despre pedeapsa pe care ar trebui să o primească acuzatul. În pauza de prânz, Eva s-a apropiat de Gröning ca să dea mâna cu el și să-i spună cât de important era ca el să spună adevărul, așa cum o făcuse și în trecut. Goldbach a descris momentul astfel: „Cu un gest spontan, Gröning a tras-o pe Eva spre el și a sărutat-o pe obraz, [fiind] copleșit de emoții.” Ea a fost surprinsă de gest, dar nu a putut reacționa, mai ales fiindcă era atât de mică de statură. Eva și avocatul său au considerat că Gröning nu era doar recunoscător pentru părerea Evei referitoare la pedeapsa care i se potrivea lui, ci și impresionat de declarația ei despre propriile suferințe. Goldbach a remarcat că, atunci când Gröning depunea mărturie, alterna permanent între trecut și prezent, dând impresia că o parte din el părea că nu ar fi plecat niciodată de la Auschwitz.

Sărutul lui Gröning a fost surprins într-o fotografie publicată de presa din toată lumea și a venit parcă să confirme imaginea care i se contura Evei, de prietenă a naziștilor. Articolele despre proces, însoțite de acea poză, se refereau la iertarea Evei, dar rareori precizau faptul că ea compăruse în fața instanței tocmai pentru a ajuta la condamnarea lui Gröning și nici nu încercau să clarifice cam ce însemna această iertare.

Sărutul de după audiere i-a deranjat pe mulți dintre supraviețuitorii lagărelor. Pentru majoritatea celor care citeau sau urmăreau știrile pe acest subiect, lipsea contextul, atât de important. Acțiunile lui Gröning de după război creează o imagine mai ușor de înțeles a reacției de acceptare de către Eva a unui gest spontan de recunoștință făcut de un bărbat în vârstă, chinuit de remușcări. Din păcate pentru Eva, la fel ca dr. Hans Münch, nici Gröning nu avea informații obținute direct, de la fața locului, despre experimentele medicale efectuate asupra gemenilor.

Compasiunea Evei s-a extins și asupra populației germane. În timpul scrierii acestei cărți, a insistat ca soldații de la Auschwitz să nu fie numiți soldați germani, ci soldați naziști. Știa că nu toți germanii erau naziști. Nu credea în vinovăția ereditară și considera că aruncarea culpei asupra germanilor care nici măcar nu se născuseră în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, ca să nu mai spunem că nu avuseseră niciun rol în Holocaust, era nedreaptă. Adesea, Eva povestea următoarea întâmplare:

„În 2005 am fost în Germania împreună cu o prietenă, o nemțoaică pe nume Gunda. Pe aceasta am cunoscut-o în anul 2000, atunci când m-a invitat să țin o lecție la școala ei din Rockford, statul Illinois. Nu-i plăcea să vorbească despre Al Doilea Război Mondial și nici despre Holocaust. De când era mică, tot fusese numită nazistă, deoarece provenea din Germania. Dar ea se născuse după război și nu știa nimic despre naziști. A încercat să se țină cât de departe a putut de poveștile despre Holocaust, dar o colegă profesoară a încurajat-o să mă invite totuși. De altfel, eu eram o supraviețuitoare care îi iertase pe naziști.

Când am cunoscut-o pe Gunda, i-am spus că nu are de ce să se simtă vinovată pentru că se născuse în Germania și că nu era responsabilă decât pentru propriile fapte. În timp, am devenit foarte bune prietene și a hotărât să mă însoțească în țara ei de origine – eram invitată acolo ca să vorbesc la o conferință organizată de Albrecht și Brigitte Mahr. După ce am luat cuvântul, reacția publicului a fost grozavă și după aceea am fost rugată să conduc un atelier de aproximativ trei ore. Sinceră să fiu, eram îngrijorată că nu mă voi descurca cu cei cincizeci de oameni pe care trebuia să-i mențin timp de trei ore activi și interesați. În timp ce ne deplasam, de noi s-a apropiat o doamnă, care s-a prezentat în limba engleză ca fiind Renee Levi, fiica unui supraviețuitor al Holocaustului. M-a întrebat dacă se

întâmplă să cunosc copilul vreunui nazist. Am răspuns: «Da, Renee, ți-o prezint pe Gunda.» Am luat prânzul împreună, iar [cele două] nu se mai opreau din vorbit. Între ele s-a stabilit o legătură profundă.

Când am început să conduc atelierul, m-am gândit că ar fi important ca Renee și Gunda să le împărtășească celorlalți poveștile lor și să le vorbească despre legătura lor emoțională, pentru a arăta cum între copiii foștilor inamici poate exista o conexiune. Apoi, când eram gata să inițiez discuțiile [cu participanții la workshop], la mine au venit zece persoane; și ele voiau să-și împărtășească gândurile. După aceea alți patruzeci de oameni au vrut să vorbească despre propriile experiențe și idei. Și așa au trecut cele trei ore, iar atelierul a luat sfârșit.

În acea zi am descoperit că germanii poartă în suflet o mare suferință; patru femei au vorbit despre cum au evitat să aibă copii, pentru că nu voiau o nouă generație de tineri care să se simtă vinovați fiindcă sunt germani. Vina și cicatricile pe care le duc cu ei germanii, pentru simplul fapt că s-au născut germani, sunt greu de înțeles, dar ele există în cazul multora dintre ei.”

La un moment dat, Eva a fost contactată de un cetățean german pe nume Michael Wörle, care era nepotul lui Otmar von Verschuer, mentorul doctorului nazist Josef Mengele. Medicul von Verschuer a lucrat la Institutul Kaiser Wilhelm din

Berlin, unde a conceput și a condus experimentele pe gemeni efectuate la Auschwitz. Familia doctorului von Verschuer nu știuse de activitatea acestuia în slujba naziștilor și nici de rolul jucat de el în realizarea experimentelor de la Auschwitz. După ce a descoperit câteva dintre scrierile bunicului său care l-au răscolit, Wörle a căutat să afle mai multe lucruri despre acest subiect. Fiindcă cercetările efectuate au condus la un adevăr greu de acceptat, el a contactat-o pe Eva. Au devenit repede prieteni, iar Wörle a însoțit-o pe aceasta în călătoriile ei în Germania, ajutând-o cu găsirea mijloacelor de transport potrivite, cu stabilirea întâlnirilor și servindu-i drept ghid și traducător.

În anul 2014, în timpul călătoriei anuale la Auschwitz, grupul care o însoțea pe Eva a remarcat un altul, alcătuit din eleve de liceu din Germania. Acestea se aflau în fața vagonului de vite, pe rampa de selecție. Eva le-a abordat imediat, deoarece a observat că în mod evident erau tulburate și emoționate. Aveau ochii în lacrimi și obrajii roșii, iar emoția lor a crescut în momentul în care Eva le-a spus că fusese închisă acolo pe când avea doar zece ani. Apoi le-a vorbit cu blândețe, dându-le câte o îmbrățișare și spunându-le: „Nu trebuie să vă simțiți vinovate. Voi nu ați făcut nimic. Pe atunci nici măcar nu erați născute. Dar acum aveți obligația de a le aduce aminte și a le împărtăși și altora ceea ce ați văzut. Fiți martore și nu lăsați să se mai întâmple vreodată așa ceva. Datoria voastră este să faceți din lume un loc mai bun.” Întregul grupul care o însoțea pe Eva a văzut cum lacrimile

fetelor s-au transformat în zâmbete, acesta fiind un moment extrem de emoționant pentru toți cei care erau de față.

Eva a fost acuzată de mai multe ori că încearcă să dea naștere unor controverse pentru a atrage atenția asupra sa. În general, este aproape imposibil să eviți controversele când susții schimbarea, iar demersul Evei, de redefinire a iertării, fusese unul radical. Deși mulți erau de părere că iertarea nu trebuie acordată fără ca făptașul să o ceară și să se căiască, Eva răspundea acestei opinii arătând că astfel făptașului i se permitea să păstreze controlul asupra victimei. Naziștii fie erau morți, fie se ascundeau, fie negau rolul jucat de ei în război. Din punctul său de vedere, ea și oricare alt supraviețuitor ar fi sortiți unei vieți pline de furie și de suferință dacă ar trebui să aștepte niște scuze care nu ar veni niciodată. Eva susținea că dreptul de a fi fericit, de a te elibera de suferință trebuie considerat un drept universal al omului.

Cât despre dorința ei de a atrage atenția, trebuie spus că, atunci când era în lumina reflectoarelor, Eva folosea întotdeauna ocazia respectivă pentru a le vorbi oamenilor despre Holocaust și despre puterea iertării de a aduce fericire și pace în lume. Ridicarea a două degete în semn de pace a devenit imaginea tipică folosită de Eva în multe fotografii, mai ales către finalul vieții ei.

Nu toți supraviețuitorii Holocaustului s-au simțit străini de acțiunile Evei. Ea a fost o persoană apropiată de o serie de colegi de suferință care nu-i împărtășeau ideile despre iertare, dar cu care avea în comun legătura creată de Holocaust

și de moștenirea comună evreiască, ei respectându-i munca depusă neobosit în vederea conștientizării politicii naziste de exterminare a evreilor. Un supraviețuitor a găsit curajul de a se întoarce la Auschwitz pentru prima oară în compania Evei. Mulți alți supraviețuitori ai Holocaustului și ai altor genocide au venit la muzeul din Terre Haute, statul Indiana, pentru a vorbi public despre experiențele lor. Supraviețuitorilor aflați la nevoie Eva le acorda susținere emoțională și financiară. Trebuie menționat faptul că doi dintre cei mai mari experți mondiali în problema Holocaustului au cunoscut-o pe Eva. Rabinul Michael Berenbaum nu credea că iertarea acordată de ea respecta cerințele legii mozaice, dar îi admira eforturile de conștientizare a Holocaustului. Directorul Fundației Shoah de la Universitatea din California de Sud, Stephen D. Smith, a inclus-o pe Eva în programul „*Dimensions in Testimony*” („Dimensiuni în mărturie”)*, ca fiind unul dintre supraviețuitori, invitând-o să povestească experiența trăită la Auschwitz și să împărtășească ideile sale despre iertare, cu toate că el considera că a stabili cine sau ce este demn de iertare reprezintă o decizie personală.

Când Eva îi îndemna pe tineri „să-și folosească mintea lor minunată”, aceasta fiind una dintre lecțiile ei de viață, se hrănea din propriul trecut – perioadă în care uneori îi trebuiau câțiva ani ca să găsească soluțiile sau răspunsurile de

* O colecție de declarații interactive, în format 3D, ale supraviețuitorilor Holocaustului, care are scopul de a înregistra evenimente din istorie prin relatări ale martorilor acestora. (*n. trad.*)

care avea nevoie. Ea nu a încetat niciodată să gândească, să întrebe, nu s-a oprit nicicând din analizarea la nivel mental a vieții sale și celei a altor oameni, a propriei povești, a iertării, a umanității în general – ce ne motivează și ce ne ajută să mergem mai departe.

Sentimentul misiunii sale în lume și o hotărâre rar întâlnită îi inspirau Evei viața de zi cu zi. Dacă nu avea o altă întâlnire, venea la muzeul ei, unde pregătea tururi ghidate și ținea prelegeri în fața grupurilor de vizitatori – mai ales a elevilor. Citea toate e-mailurile pe care le primea, răspundea la întrebări și oferea sfaturi, cuvinte de alinare și de încurajare celor care întâmpinau greutăți în viață.

Cele mai bune zile la muzeu erau cele în care aici veneau grupuri de elevi. De obicei, copiii și adolescenții reacționau bine la ceea ce vedeau și auzeau, mai ales pentru că Eva le vorbea onest și niciodată de sus. De multe ori, adulții consideră copilăria o perioadă lipsită de griji, dar în realitate în acest interval de timp mulți copii duc o viață grea, dificil de imaginat, așa cum a fost și în cazul Evei. Ea recunoștea că perioada aceasta de creștere este una complicată, chiar și în cele mai bune circumstanțe. Se adresa copiilor și adolescenților ca unor ființe inteligente, cu respect și manifestând multă înțelegere față de greutățile de care se lovesc în general tinerii. În schimb, ei îi arătau afecțiunea lor. Eva își făcea timp întotdeauna pentru toți cei care o abordau.

Ați fi putut crede că o persoană care a fost tratată inuman de atât de mulți oameni în viața sa este suspicioasă și ridică

în jurul său un zid, un strat exterior de care poți trece foarte greu. Dar aceasta era una dintre contradicțiile ce priveau caracterul său. Putea fi dură. A activat ca sergent-major în armata israeliană, iar uneori acest lucru părea ușor de observat. Dar era extrem de deschisă și, în afară de tinerii cu blugi rupți – aspect care o deranja –, primea pe oricine cu brațele deschise la muzeu, în grupurile cu care călătorea și în cele de susținători.

Lista sa de lecții de viață continua să se mărească permanent, depășindu-le pe cele fundamentale enumerate în Epilog. Una dintre ultimele pe care le-a adăugat a fost: „Fii tu însuși, dar fii cel mai bun.”

Eva își urma propriul sfat. Se accepta așa cum era – asumându-și de la vârstă, sex, religie și trecut, până la tipicul costum albastru din poliester, cu sacou și pantaloni, ura față de jeansii cu tăieturi, preferința culinară pentru Chicken McNuggets și aversiunea față de restaurantele „de fițe”. Nu-și acoperea niciodată tatuajul – dimpotrivă. Se folosea de el pentru a începe o discuție cu vizitatorii veniți la muzeu, dar și cu unii chelneri din restaurante, cu însoțitorii de zbor sau cu tovarășii de călătorie aflați pe scaunul de alături. Nu a existat niciun moment în viața ei în care să i se pară nepotrivit să spună că era o supraviețuitoare de la Auschwitz și că îi iertase pe naziști. Apărarea dreptului de a fi cine era și de a face ceea ce credea de cuviință îi fundamenta toate realizările. Ea a continuat să vorbească despre Holocaust și despre iertarea acordată naziștilor, cu toate reacțiile de ostilitate pe

care le-a provocat. Autenticitatea era o altă calitate care o făcea pe Eva să fie plăcută de ceilalți, dar mai ales de tineri.

Poate că cel mai neașteptat părea în cazul ei simțul umorului pe care îl avea. Era o persoană amuzantă, uneori numai pentru că se comporta într-o manieră tipică pentru ea, dar de multe ori cu un scop precis. Holocaustul este un subiect de discuție sumbru și destul de dificil, oricare ar fi împrejurările. Așa cum proceda și când venea vorba despre îmbrăcămintea ei, Eva se folosea de umor ca să-i facă pe oameni să se relaxeze, să le fie mai ușor să pună întrebări și să poarte o discuție, dându-le de înțeles că nu se sfia să le împărtășească detalii atât despre aspectele dificile din viața sa, cât și despre momentele fericite.

Alex Kor, fiul Evei, are multe povești despre simțul umorului ce o caracteriza pe mama lui. În 1984, ea s-a hotărât să viziteze singură Auschwitz-ul. Familia sa era foarte îngrijorată pentru siguranța ei în timpul unei călătorii lungi ca aceea. Totuși, Eva a plecat și totul a mers bine, iar la întoarcere le-a dăruit niște tricouri lui Alex și surorii acestuia, Rina. Pe partea din față se afla imaginea cu Eva și Miriam, surprinsă în fotografia făcută la eliberarea lor, iar pe spate scria: „Mama mea este o supraviețuitoare de la Auschwitz, iar tot ce am primit eu a fost acest tricou groaznic.”

La a cincizecea aniversare a eliberării sale din lagăr, Eva a condus un grup de oameni în vizită la Auschwitz, iar atunci a însoțit-o și Alex. Însă, când a ajuns acolo, Eva a aflat că nu poate să intre fiindcă documentele ei, necesare pentru a face

turul cu autocarul, nu erau în regulă. Atunci, a mers în fața autovehiculului, și-a suflecat mânecile și, arătându-și tatuajul, a spus: „Acum cincizeci de ani nu aveam voie să ies de aici. Iar acum nu am voie să intru?” Imediat porțile au fost deschise.

Cum putea o persoană care era o supraviețuitoare de la Auschwitz să facă glume despre Holocaust? Mai ales că era vorba despre cineva care îi iertase pe toți cei care îi făcuseră rău, vindecându-și astfel nemărginita ei suferință emoțională. Potrivit celor povestite de localnicii din Terre Haute, Eva fusese mereu o femeie iute la mânia și ursuză înainte de a găsi calea spre iertare; toți erau de acord că după aceea părea o cu totul altă persoană.

În anul 1985, Eva a început să conducă grupuri care voiau să viziteze Auschwitz-ul și a continuat să facă acest lucru până la sfârșitul vieții. Este imposibil să te pregătești cu adevărat pentru un tur al acestui lagăr; e o experiență chinuitoare și epuizantă mental și emoțional, dar în același timp, una profundă. Și, cu toate că Eva îi atribuia toată importanța și seriozitatea pe care le merita, nu-i lăsa pe membrii grupului ei să cadă și să rămână într-un hău adânc și întunecat. „De ce plângi?” întreba ea pe câte cineva. „Eu nu plâng. Sunt în viață și sunt fericită. Treaba ta este să afli ce s-a întâmplat aici, să fii un martor și să faci lumea mai bună când te vei întoarce acasă. Așa trebuie să reacționezi la ceea ce afli aici. Nu este nevoie să plângi.”

Într-adevăr, dreptul ei de a fi o supraviețuitoare învingătoare, și nu o victimă suferindă, a fost întotdeauna subliniat

cu tărie la Auschwitz. În vara anului 2007, o turistă aflată în Blocul 6 de la Auschwitz a înfruntat-o pe Eva și pe membrii grupului ei, în timp ce se pozau în fața unui zid pe care era expusă fotografia cu aceasta în momentul eliberării sale, în 1945. Turista le-a spus: „Nu se cuvine [să vă purtați așa]. Nu ar trebui să râdeți, să faceți poze, să zâmbiți.” Eva a arătat spre fotografie și a zis: „Fetița aceea sunt eu. Mi-am câștigat dreptul de a zâmbi.” La finalul discuției, turista zâmbea și plângea, ceea ce i-a atras o altă admonestare din partea Evei, însoțită de o îmbrățișare.

Eva se bucura de orice lucru, de la plăcerile simple precum a vedea copacii înfloriți primăvara și a se întâlni cu prietenii și cu familia, până la activitățile pe care le desfășura la muzeu. Printre ele se numărau uneori și diverse malițiozități, ca de pildă cea din Albuquerque, de la o conferință a profesorilor. Doi tineri proaspăt căsătoriți își făceau poze în holul hotelului. Pentru Eva a fost o ocazie de a le strica ședința foto purtând un melon și o mustață „împrumutate” din recuzita fotografului. Pentru filmarea unui documentar despre viața ei, Eva și echipa sa au făcut o călătorie în Israel, în timpul căreia grupul a decis pe neașteptate să facă o excursie la Marea Moartă. Toată lumea își adusese costumul de baie, în afară de Eva, dar asta nu avea s-o împiedice să intre în apă. Îmbrăcată în costumul ei albastru, ea s-a lăsat dusă de valuri și s-a distrat de minune. Femeiușca aceasta avea stil.

Ultimii ani din viață i-au adus Evei multe alte bucurii. Una dintre cele mai mari a fost realizarea unui documentar,

Eva: A-7063, a cărui premieră a avut loc în 2018 și care a fost produs de postul de televiziune WFYI, al PBS din Indianapolis, și de compania Ted Green Films. Materialul oferă un important context poveștii Evei, mai ales în ceea ce privește anii de mijloc ai vieții sale, atunci când s-a luptat cu furia, tristețea și respingerea. Documentarul a rulat pe canalele PBS din Statele Unite și Germania, a câștigat multe premii și a fost folosit pe scară largă de profesori în unitățile de învățământ, împreună cu cartea Evei. Ea a legat o relație de prietenie și cu muzicianul scoțian Raymond Meade, după ce acesta a citit povestea sa și a contactat-o. BBC a produs un documentar despre istoria Evei și despre prietenia dintre cei doi.

Pentru că Eva nu a fost tratată întotdeauna așa cum se cuvenea de autoritățile din statul american în care își avea reședința, a fost foarte mândră atunci când guvernatorul Eric Holcomb i-a acordat cea mai înaltă onoare ce putea fi oferită unui cetățean din (statul) Indiana, Premiul Sachem. Dar în discursul de acceptare a distincției și-a dezvăluit ambițiile politice mai mari. Voia să se adreseze Congresului american în Washington, D.C., ca să-i admonesteze pe membrii săi, să insiste să nu se mai certe între ei și să ducă la îndeplinire câteva obiective. Era convinsă că putea să-i aducă pe acei politicieni pe drumul cel drept.

O altă recunoaștere a venit pentru Eva atunci când a fost invitată să participe la un proiect al Fundației Shoah. Expoziția folosea o tehnologie asemănătoare hologramelor, care permitea interacționarea în format întrebare – răspuns cu un

supraviețuitor al Holocaustului, prin înregistrări video 3D. Pentru alcătuirea depoziției sale, Eva a trebuit să stea timp de o săptămână într-o încăpere, luminată de sute de becuri, înconjurată de camere de luat vederi, și să răspundă la peste o mie de întrebări referitoare la diferite aspecte ale vieții ei. În afară de sediul Fundației Shoah din Los Angeles, mărturiile înregistrate ale supraviețuitorilor lagărelor naziste se găsesc și în câteva muzee ale Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Eva a primit un premiu și din partea Ligii Antidefăimare de pe lângă Centrul John F. Kennedy din Washington, D.C., pentru eforturile depuse în vederea conștientizării tragediei Holocaustului. Deși a continuat să vorbească despre povestea ei și despre ce semnificație are gestul său de a-i ierta pe cei care i-au făcut rău, știind că mulți oameni nu erau de acord cu ea, Eva sperase totuși întotdeauna să primescă aprobarea comunităților evreiești și a celor înființate în memoria Holocaustului. Singurul lucru care o deranja în legătură cu premiul primit de la Centrul Kennedy era limita de cinci minute impusă discursului pe care urma să-l susțină. Era ușor să o faci să vorbească, dar uneori nu era deloc simplu să o și oprești.

Ideile Evei au rămas până la sfârșitul vieții sale cuprinzătoare, puternice și profunde. Discursurile ei au ajuns să devină din ce în ce mai lungi, pentru că „lecțiile de viață” pe care voia să le împărtășească tinerilor continuau să se multiplice. Iar preocupările ei se diversificau – nu îi provoca doar pe

ceilalți să se întrebe permanent cum să facă din lumea în care trăiesc un loc mai bun, acesta fiind și pentru sine un proces continuu, mai ales când era vorba să-i ajute pe cei tineri. Voia ca aceștia, precum și copiii traumatizați să aibă șansa de a trăi la o fermă ca cea unde a stat ea în Israel, să se vindece prin apartenența lor la o comunitate, prin munca în grădină și prin îngrijirea animalelor. La evenimentele școlare la care participa, insista negreșit ca toți copiii să poarte uniformă – arătau mai bine așa, iar astfel cei mici nu mai erau judecați după hainele lor. Importanța pe care o acorda îmbrăcămînții era evidentă în multe situații, ceea ce se datora, probabil, amintirii calde a grijii pe care mama ei o acorda hainelor pe care le purtau ficele sale.

Eva Mozes Kor a murit în anul 2019, în primele ore ale zilei de 4 iulie. Afirmase de multe ori că voia să trăiască până la 110 ani, ca să fie prezentă la comemorarea a o sută de ani de la eliberarea Auschwitz-ului. Deși avea optzeci și cinci de ani și suferea de niște probleme de sănătate din cauza cărora ajunsese în spital de câteva ori în cursul anului 2019, era încă o persoană activă, călătorea, ținea discursuri, organiza tururi ghidate, primea premii și muncea în biroul de la muzeul înființat de ea. Și, dacă a existat vreodată cineva care să poată supraviețui prin pură voință, aceasta a fost Eva Kor.

În vara aceluia an, în timpul excursiilor sale cu grupul la Auschwitz, fusese fericită și se simțise bine, ghidându-i pe oamenii aflați în vizită la muzeu fără să arate în vreun fel că își trăia ultimele zile din viață. La un moment dat, a postat

un mesaj pe Twitter, încântată să descopere că poate cumpăra mâncarea ei preferată dintr-un local aflat în apropiere: „Vă vine să credeți că astăzi îmi pot lua Chicken McNuggets de undeva de lângă Auschwitz? În urmă cu șaptezeci și cinci de ani, asta ar fi fost o minune. Din orice țară i-ai cumpăra, au același gust și mi s-au părut delicioși.” Moartea ei a fost subită și neașteptată. Mulți oameni, atât cei aflați lângă ea, cât și cei din alte părți ale lumii, au fost devastați de pierderea Evei. Presa a scris pe larg despre acest lucru.

Într-un fel, moartea Evei pe data de 4 iulie a fost potrivită. Ea a reprezentat promisiunea și diversitatea pe care o aduc cu ei imigranții, fiind simbolul modului în care ei ne îmbogățesc viața și cultura în maniere adesea neașteptate. Așa cum se întâmplă cu mulți imigranți, Eva nu și-a ascuns mândria de a fi cetățean american. Muncise ca să obțină acest statut și aprecia libertățile și cultura americane. Deși soldații sovietici au fost cei care au eliberat Auschwitz-ul, ea a vorbit mereu despre avioanele cu steagul american a căror vedere i-a dat speranță și cum, încă de pe atunci, asocia drapelul Statelor Unite cu libertatea.

Faptul că a decedat la Cracovia, orașul cel mai apropiat de Auschwitz, i-a tulburat pe unii oameni. Li s-a părut tragic ca Eva să moară acolo, după ce a înfruntat atât de multe în copilăria ei, ca să poată supraviețui. Pe de altă parte, se poate spune că locul morții sale a fost cum nu se poate mai potrivit. Pentru Eva, Auschwitz-ul era un spațiu al triumfului, cel mai mare din viața ei. Ea, un copil, îi învinsese pe naziști.

Eva spunea mereu: „Naziștii sunt morți. Eu sunt în viață.” Într-adevăr, era evident pentru toată lumea că, atunci când vizita lagărul, părea mai fericită și mai însuflețită. Într-un fel, cu fiecare întoarcere a sa la Auschwitz celebra viața. Dar acele călătorii nu erau lipsite de momente de tristețe. Întotdeauna, Eva aducea flori în lagăr și aprindea o lumânare în onoarea familiei sale, iar astfel de gesturi aveau de fiecare dată aceeași încărcătură emoțională. Dintre toate evenimentele, pierderea mamei i-a lasat o durere imensă, care nu a dispărut niciodată.

Eva Kor, filantroapă, luptătoare pentru dreptate, pentru vindecare și pentru pace, s-a format într-un fel în acel lagăr, devenind o femeie puternică și cu o hotărâre de neclintit. Deși o mare parte a vieții ei nu a crezut în Dumnezeu – un lucru foarte obișnuit în rândul supraviețuitorilor Holocaustului –, convingerile i s-au schimbat în anii dinaintea morții. A exprimat în fața mai multor persoane ideea că Dumnezeu ar putea să existe și că poate că era menit ca ea să treacă prin acele experiențe dure ca să descopere puterea iertării și să răspândească în toată lumea un asemenea mesaj.

În ultima zi a vieții se afla în fața lagărului de la Auschwitz. Un cor de băieți vizita acest loc și tinerii au auzit că acolo urma să vină și Eva. Organizatoarea excursiei și prietena ei apropiată Beth Nairn i-a trimis un mesaj, spunându-i că treizeci și șase de tineri frumoși o așteaptă și vor să-i cânte. Eva a sosit în câteva minute și i-a rugat să-i interpreteze cântecul ei preferat, „*The Impossible Dream*” („Visul imposibil”), ale

cărui versuri exprimă convingerea ei că, de fapt, totul este posibil. Dirijorul și băieții din cor au făcut rost cumva de versuri și i-au cântat melodia, urmată de altele două, la fel de frumoase, pe care le pregătiseră special, iar Evei se pare că i-au plăcut foarte mult.

Ea plănuia să viziteze și Mănăstirea Katowice, pentru prima oară de la șederea sa acolo după eliberarea din lagăr, dar, din păcate, acest lucru nu avea să se mai întâmple. Angajații de la muzeul său văzuseră locul cu câteva zile în urmă, asigurându-se astfel că înainte de venirea Evei totul era în regulă. Printr-o coincidență incredibilă, măicuțele purtau niște veșminte identice cu cele pe care le aveau și în 1945, în aceeași nuanță de albastru pe care Eva o adoptase mai târziu. Văzând fotografiile cu acestea, a fost de acord că albastrul pe care îl iubea atât de mult ar putea fi o asociere uitată cu libertatea și starea de siguranță. S-a întâlnit cu rabinul Bleich, vicepreședintele Congresului Mondial Evreiesc. Când Eva i-a explicat ce înțelegea prin iertare, el a întrebat-o dacă făcuse acest gest numai în nume propriu sau și în numele altora. Ea l-a asigurat că nu a acordat iertarea decât din partea sa, iar el i-a spus că gestul ei a fost unul frumos. Atunci Eva a declarat că îl place.

A murit în primele ore ale zilei de 4 iulie, după ce un rabin important îi binecuvântase gestul de iertare, un cor de băieți cântase pentru ea, iar Eva făcuse lucrul care îi plăcea cel mai mult – condusese un grup de turiști prin Auschwitz ca să le spună povestea ei, să simtă recunoștință și bucurie și

să răspândească mesajul său de iertare pentru vindecarea suferințelor lumii.

Când regizorul de filme documentare Ted Green i-a cerut guvernatorului Holcomb să-și imagineze cum ar arăta o scenă în care dorința Evei de a fi invitată să vorbească în Congres ar fi îndeplinită, el a răspuns: „Ei bine, în sală ar fi un uriaș, iar acesta ar fi Eva.” Fără îndoială, a fost unul dintre giganții sau persoanele importante din vremurile noastre.

Eva le spunea copiilor și adolescenților că ei au puterea de a schimba lumea. Înțelegea că oamenii, tineri și vârstnici laolaltă, cred că, pentru a obține acest lucru pe o scară mare, trebuie să facă parte dintr-o organizație puternică. Dar lecția pe care ne-a dat-o Eva, prin vorbele și faptele ei, este despre puterea individuală.

Dacă o supraviețuitoare de la Auschwitz, care avea o înălțime de doar un metru patruzeci și cinci de centimetri, orfană, refugiată, imigrantă, agentă imobiliară cu accent românesc, ce trăia în orașul Terre Haute din statul Indiana, în SUA, a putut găsi la nivel internațional un public căruia să-i spună povestea ei și să-i transmită mesajul său, atunci oricare dintre noi este capabil să aducă o schimbare, oricine ar fi și oriunde s-ar afla.

Eva își încheia discursurile astfel: „Furia este sămânța războiului; iertarea este sămânța păcii.” Sper că cititorii acestei cărți vor găsi inspirația de a alege pacea, în onoarea unicei și cu siguranță a irepetabilei Eva Mozes Kor.

NOTA AUTOAREI

Lisa Rojany Buccieri, aprilie 2009

Această carte a fost publicată ca urmare a eforturilor depuse de mai mulți oameni. Mai întâi, ea pornește de la amintirile unei persoane. Eva Mozes Kor este martora unui lung șir de crime împotriva umanității. Prin discursurile susținute de ea în școli și la muzeul Holocaustului pe care l-a fondat, Eva a știut întotdeauna că povestea sa este o lecție importantă pentru tineri. Când Peggy Tierney a abordat-o prima dată în legătură cu publicarea unei cărți, ea a fost de acord imediat. Visul Evei era ca volumul de față să fie utilizat în școli pentru a le preda tinerilor despre Holocaust și ca acesta să-i inspire să folosească lecțiile ei în propria lor viață.

Katie McKy i-a luat Evei niște interviuri lungi, punându-i numeroase întrebări pertinente și făcând-o pe aceasta să se deschidă mai mult și să se exprime într-o manieră la care cititorii să se poată raporta. După ce a întâlnit-o pe Eva, și Susan Goldman Rubin a scris un articol complex și detaliat, ambele adăugând opiniile lor valoroase și pătrunzătoare asupra materialului studiat. Fără Susan, scrierea acestei cărți nu ar fi fost posibilă în timpul scurt alocat.

Peggy Tierney, editoarea noastră de la Tanglewood Books, a fost ani întregi o entuziastă suporteră a Evei, trecând de la un scriitor la altul și de la o variantă de lucru la alta. Știa că Eva are o poveste importantă de dezvăluit lumii întregi și credea cu tărie că ea trebuia spusă. Vreau să-i mulțumesc lui Peggy deoarece a crezut în capacitatea mea atât de a prelua aceste materiale și de a scrie cartea de față într-o manieră care respectă adevărul, așa cum și-l amintea Eva, cât și de a aduce la viață în același timp povestea ei, pentru ca tinerii să o poată trăi în siguranța paginilor de aici. Nu pot decât să sper că cititorii noștri vor considera că volumul de față merită toate eforturile pe care le-am depus. Pentru mine a fost un privilegiu să lucrez la acest proiect important și să ajut ca povestea Evei să ajungă la o nouă generație de cititori. Nu au mai rămas în viață mulți copii supraviețuitori ai Holocaustului, și cu atât mai puțin dintre gemenii doctorului Mengele, care să-și poată spune povestea. Eva a făcut-o. Iar această poveste ne este adusă la cunoștință prin propria voce, la persoana întâi, de un adult care privește în urmă cu peste șaizeci și cinci de ani, la vremurile acelea când era doar un copil, o ținea de mână pe sora ei geamănă și a ajuns la porțile ororii – și totuși a supraviețuit.

BIOGRAFIILE AUTOARELOR

EVA MOZES KOR (1934–2019) a fondat în anul 1985 o organizație a gemenilor care au supraviețuit experimentelor lui Mengele și a contribuit la presiunea pusă asupra guvernelor de a-l găsi pe Josef Mengele. În 1995, a deschis un mic muzeu al Holocaustului

în Terre Haute, statul Indiana, SUA, care în timp s-a dezvoltat, devenind Muzeul Holocaustului și Centrul Educativ CANDLES; aici, ea a ținut numeroase prezentări și a organizat vizite, mai ales pentru copiii de vârstă școlară. A fost o oratoare extrem de apreciată, atât la nivel național, cât și internațional, abordând subiecte legate de Holocaust, etică medicală, iertare și pace. A apărut la multe emisiuni de televiziune, printre care *60 Minutes* („60 de minute”) și *20/20*, și a fost subiectul unui documentar intitulat *Forgiving Dr. Mengele* („L-am iertat pe dr. Mengele”). Site-ul muzeului pe care l-a deschis Eva Mozes este www.candlesholocaustmuseum.org.

LISA ROJANY BUCCIERI a scris peste o sută de cărți pentru copii, printre care câteva titluri premiate și care au ajuns pe lista celor mai bine vândute apariții editoriale. Este directoarea unei edituri, o editoare cu peste treizeci de ani de experiență în dome-

niul, precum și principala autoare a volumului *Writing Children's Books for Dummies* („Scrierea cărților pentru copii pe înțelesul tuturor”). Pe lângă faptul că Lisa conduce patru edituri aflate la început de activitate, aceasta are propria companie editorială, Editorial Services of L.A. A lucrat ca directoare editorială sau ca directoare executivă de editură pentru Golden Books, Price Stern Sloan/Sloan/Penguin Group USA, Intervisual Books, Gateway Learning Corp (Hooked on Phonics) și Intervisual Books. Lisa locuiește împreună cu familia sa în Los Angeles.

CREDITE FOTO

Pagina 14: hartă de la Yad Vashem, Memorialul Victimelor Holocaustului.

Pagina 17: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 18: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 24: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 25: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 47: Detaliul adăugat pe harta de la pagina 14 este o linie, care unește ghetoul din Șimleu Silvaniei de Auschwitz.

Pagina 50: Prin bunăvoința Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 51: Prin bunăvoința Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 55: Prin bunăvoința Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau din Oświęcim, Polonia.

Pagina 56: Prin bunăvoința Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite.

Pagina 72: Prin bunăvoința Yad Vashem, Memorialul Victimelor Holocaustului. Fotograf: Wilhelm Brasse. Dunga neagră orizontală este adăugată.

Pagina 73: Prin bunăvoința Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau din Oświęcim, Polonia.

Pagina 76: Fotografie după un document original din arhiva Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau, din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 77: Fotografia unui document din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 121: Prin bunăvoința Muzeului de Stat Auschwitz-Birkenau din Oświęcim, Polonia.

Pagina 131: Prin bunăvoința Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii.

Pagina 137: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 143: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 148: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 155: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 158: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 159: Din colecția particulară a Evei Kor.

Pagina 161: Din colecția particulară a Evei Kor.

Opiniile și punctele de vedere exprimate în această carte și contextul în care sunt folosite imaginile nu reflectă în mod obligatoriu punctele de vedere și politica Muzeului Memorial al Holocaustului din Statele Unite ale Americii și nici nu atrag aprobarea sau susținerea sa.

RESURSE SUPLIMENTARE

Aflați mai multe despre filmul documentar
și găsiți materiale pe aceeași temă la adresa:

www.thestoryofeva.com

Vizitați muzeul Evei la adresa:

www.candleholocaustmuseum.org